

शिखा

(उपन्यास)

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान

शिक्षा

इन्दिरा प्रसाई

प्रकाशक : नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान
कमलादी, काठमाडौं (नेपाल)
संस्करण : प्रथम, २०५९
प्रति : ११००
आवरणसज्जा : केके कर्माचार्य
कम्प्युटर : नइ प्रकाशन
मुद्रक : प्रज्ञा छापाखाना
संस्करण : दोस्रो
मोल : रु. ८३-
ISBN: 99933-50-46-x

छोरी अनुकृतिकालाई

प्रकाशकीय

हिमालयको सुन्दर, शान्त र शीतल काखमा अवस्थित नेपाल हिमाली सभ्यता र संस्कृतिको केन्द्र हो र बहुजातीय एवं बहुभाषिक राष्ट्र हो। यसमा निवास गर्ने जातजातिका आ-आफ्नै भाषा, आ-आफ्नै कलाकौशल, आ-आफ्नै गीत-सङ्गीत, आ-आफ्नै नृत्य-नाट्य, आ-आफ्नै संस्कृति तथा आ-आफ्नै धार्मिक-दार्शनिक अवधारणा र रीतिरिवाज छन् तापनि ती सबै राष्ट्रिय एकताका अटूट सूत्रमा गाँसिएका छन् र आ-आफ्ना परम्परा जोगाउँदै सहिष्णुता र सहअस्तित्वको सिद्धान्तमा बाँचेका छन्। यसैले विश्वसमक्ष नेपाल बहुलवादी समाजको अनुपम आदर्श प्रस्तुत गर्न सक्षम रहिआएको छ।

अनेकतामा एकताको यसै आदर्शअनुरूप नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले नेपाललाई आफ्नो समग्रतामा परिचित गराउने हेतुले नेपालको राष्ट्रभाषा नेपालीका साथै नेपालका राष्ट्रिय भाषा तथा कलाकौशल, सङ्गीत, नृत्य, नाट्य, संस्कृति र समाजशास्त्रसम्बन्धी विषयको अध्ययन-अनुसन्धान एवं मौलिक सृजनका माध्यमबाट उपयोगी कृति तयार गरी-गराई प्रकाशमा ल्याउने र यसरी विभिन्न क्षेत्रहरूमा कार्यरत चिन्तक, अनुसन्धाता र स्रष्टाहरूलाई सक्तो प्रेरणा र प्रोत्साहन दिँदै विभिन्न विषय, भाषा र साहित्यको संरक्षण र संवर्धनमा सक्तो योगदान दिँदै आएको छ र यो सबैमा विदितै छ।

यसै उद्देश्यअन्तर्गत सीमित स्रोत र साधनको भरमा प्रतिष्ठानले प्रतिवर्ष विभिन्न विषयका अनुसन्धानात्मक ग्रन्थका साथै केही सिर्जनात्मक ग्रन्थ पनि प्रकाशमा ल्याउने परम्परालाई अक्षुण्ण राखेको छ। यसैअनुरूप श्रीमती इन्दिरा प्रसाईँद्वारा रचित शिखा शीर्षकको उपन्यास प्रकाशित हुँदै छ पाठकवर्गका हातमा पुग्दै छ।

श्री इन्दिरा प्रसाई (जन्म वि.सं. २०१४) नेपाली साहित्यसंसारका लागि अपरिचित र अज्ञात छैनन् । एम.कम. उपाधि लिएकी र शिक्षणपेसामा संलग्न रहेकी भए पनि भाषा र साहित्यप्रतिको नैसर्गिक आकर्षण र प्रेमले यिनी साहित्यसृजनमा सतत तल्लीन छिन् भने विभिन्न साहित्यिक संस्थाहरूमा विभिन्न भूमिकामा रहेर साहित्यसेवीहरूको सम्मान गर्ने-गराउने जस्ता काममा पनि अनवरत क्रियाशील रहेर राष्ट्रभाषा नेपालीको अभिवृद्धिमा समर्पित रहिआएकी छिन् ।

वि.सं. २०३० मा प्रेरणामा अस्वीकृत पत्र शीर्षक कथाको प्रकाशनका साथ साहित्यक्षेत्रमा प्रकट भएकी श्री इन्दिरा प्रसाई कविता र निबन्धका साथै उपन्यासलेखनमा पनि संलग्न देखिन्छिन् । उनले विश्वामित्र उपन्यास प्रकाशित गरिसकेकी छिन् र अब उनको शिखा शीर्षक दोस्रो उपन्यास प्रकाशित हुँदै छ । प्रकाशनका दृष्टिले दोस्रो भए पनि लेखनका दृष्टिले यही उनको पहिलो उपन्यास हो भन्ने उनीबाटै थाहा हुन आएको छ ।

शिखा लोग्नेले भावनात्मक प्रेम नदेखाएर वासनापूर्तिको साधन मात्र बनाएको हुनाले मानसिक रूपले असन्तुष्ट र क्षुब्ध रहेकी र इच्छाविपरीत समाज र सन्ततिका निमित्त दाम्पत्य जीवनको निर्वाह गरिरहेकी, प्रेमकी भोकी भए पनि सामाजिक मर्यादा र छोरीप्रतिको मायाले प्रेम गर्न आइपुगेको र आफूले पनि मनपराएको परपुरुषको पछि लागेर हिँड्न नसकेकी र काम र संयमका द्वन्द्वमा संयमलाई वरण गरेर बसेकी तर छोरी ठूली भएपछि आफूबाट टाढिँदै इडिपसग्रन्थिले गर्दा बाबुसित नजिकिँदै गएपछि भावनात्मक रूपले नितान्त एक्ली र अवाञ्छित हुन पुगेको अवसादले घर छाडेर हरिद्वार पुगी तीर्थवासिनी जोगिनी भएर जीवन बिताउन खोजेकी र त्यहाँ एकै घरमा बस्ने विद्वान् जोगीबाट बलात्कृत हुँदा घर न घाटकी हुन पुगेकी एस.एल.सी. सम्मको औपचारिक शिक्षाको प्रमाणपत्र लिएकी भए पनि जीवनका विश्वविद्यालयबाट धेरै कुरा सिकेर प्रबुद्ध बनेकी आधुनिक नारीलाई केन्द्रीय पात्र तुल्याएर आत्मकथात्मक शैलीमा लेखिएको नाटकीय गतिमा प्रवाहित सरल, सरस कवितात्मक उपन्यास हो । मञ्जौला आकारको यस उपन्यासमा नायिकाका सम्पर्कमा आएका विभिन्न वर्ग र समुदायका, विभिन्न आर्थिक

स्थिति र उमेरका शिक्षित-अशिक्षित, सचेत-अचेत नारी पात्रहरूका विविध किसिमका चरित्र, समस्या, पीडा र व्यथालाई पनि विभिन्न प्रासङ्गिक वा अवान्तर कथाका माध्यमबाट प्रस्तुत गरिएको छ ।

किशोरावस्थामा नै विवाह भएकाले दाम्पत्यजीवनबाट आफूले चाहेको नपाएको र नचाहेको भोगनुपरेको ठानिरहेकी र पतिबाट 'स्वत्व'को हत्या गरिएको हुनाले निर्जीव भएर बाँचिरहेकी नायिकाले त्यस्तो अनुभूति गर्ने अनावश्यक ग्रन्थि आफूमा रहेबाट नै आफूले मानसिक यातना भोगनुपरेको हो भन्ने कुरा आत्मविश्लेषण गरेर आफैँ पत्तो लगाएको देखिन्छ ।

प्रेम र दाम्पत्य जीवन दुवै एउटा नदीका दुई किनारा हुन् जहाँ यी दुवैको समागम हुन्छ त्यहाँ नदीको अस्तित्वको समाप्ति हुन्छ । दुवै अलग हुन् । कसैले प्रेमबाट सुखशान्ति पाउला त कसैले दाम्पत्य जीवनबाट असीम आनन्द पाउला । मलाई त लाग्दछ- प्रेमपछिको दाम्पत्य जीवनले त प्रेमको नै अन्त गर्छ । प्रेमसुख मिठासको अनन्त आध्यात्मिक स्रोत हो भने दाम्पत्य जीवन केवल सांसारिक सुरक्षाको साधन हो । प्रेमको अमरता दाम्पत्य जीवनबाट अलग्गै रहेर मात्र हुन्छ । उषो प्रेमलाई दाम्पत्य जीवनसँग जोड्नु त प्रेमको अपमान मात्र हो भनेर आफ्नी सखीसँग बहस गर्ने शिखाले प्रेमसुख र दाम्पत्य सुखमध्ये कुनै एक पनि नपाउनाले अन्तमा वैरागिनी-जोगिनी भएर आध्यात्मिक सुख लिन खोजेको देखिन्छ । त्यसो गर्दा एउटा श्रद्धेय सन्तद्वारा नै बलात्कृत हुनाले आफूले संयमित भएर जोगाइराखेको सतीत्वधन गुमाउनुपरेको हुँदा त्यस (आध्यात्मिक) सुखबाट पनि वञ्चित भई विचल्लीमा पर्नुपरेको देखिन्छ । यसबाट दाम्पत्यको कवचविना नारी आज पनि आफ्नो अस्मिता जोगाएर बस्न असमर्थ छ भन्ने देखिन आउँछ ।

नारीद्वारा लेखिएको र नारीसमस्यामा केन्द्रित रहेको यस उपन्यासमा नारीहरू पुरुषद्वारा विभिन्न रूपले पीडित छन् भन्ने देखाइएको छ तापनि पुरुषजातिप्रति नै द्वेषभाव भने व्यक्त गरिएको छैन । यसमा नारीमाथि अन्याय र थिचोमिचो गर्ने र उसलाई मान्छे नमानी प्रयोगको वस्तु वा भोग्या ठान्ने स्वार्थी र पाशविक प्रवृत्तिका पुरुषहरूप्रति मात्र घृणा र तिरस्कारभाव देखाएर जीवनप्रति सन्तुलित र यथार्थपरक दृष्टि अघि सारिएको छ ।

नारीप्रधान यो उपन्यास चिन्तनप्रधान पनि छ र यसमा फ्रायडवाद लगायत विविध भौतिक र आध्यात्मिक चिन्तन छन् भने ती चिन्तन प्रस्तुत गर्ने सुन्दर-सुन्दर कवितात्मक अभिव्यक्ति पनि छन् । लेखिकाको प्रत्येक विचारसँग सहमत भए पनि नभए पनि नर-नारीको सम्बन्धबारे मर्यादित भएर गम्भीरतासाथ लेखिएको र नवप्रयोगको आडम्बरविना सहज रूपमा सम्प्रेषणीय हुने भाषा, शैली र पद्धतिमा रचिएको यो काव्यात्मक उपन्यास पठनीय एवं मननीय छ र पाठकवर्गले रुचिका साथ पढ्लान् र स्वागत गर्लान् भन्ने हाम्रो विश्वास छ ।

संवत् २०५६ चैत्र ५ गते

• नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान
कमलादी

एक

- 'राम्रो भनेको के हो, मामू ?'
- 'राम्रो भनेको मन हो, सानु !'
- 'ध...त् ! यो मामूले पनि के भनेको होला ? मैले त लुगा, पैसा, गहना पो सोधेको त !'

उ ठूलाठूला आँखा पर्लक्क पल्टाएर नपत्याएजस्तो गर्छे । म खास उत्तरको खोजमा अलमलिन्छु ।

• 'भन्नुस् न ! हजूरलाई लुगा कुन राम्रो लाग्छ, गहना कस्तो मन पर्छ, पैसा नि कति भएको भए हुन्थ्यो ?'

• 'सानु ! मलाई दिक्क नलगाऊ; मसँग यी सबै कुराहरू नाप्ने तराजु छैन, मिटर छैन, रहर पनि छैन; उफ्...तिमी बुझिदनौ क्या...; मन नै छैन । जाऊ खेल्न, मलाई एकलै बस्न देऊ ।'

मेरो भनाइको अर्थ कति बुझी होली र बिचरीले । तर यसपटक चाहिं मेरो आवाजको कर्कशताले उसलाई लघारेरै छोड्यो ।

अब कोठाको शून्यता र म मात्र छौं; मात्र मौन छ मेरो अगाडि । म शून्यताकी प्रेमिका । उ मलाई मन पर्ने, मेरो चाहनाको सम्पूर्ण स्वरूप सम्पन्न प्रेमी । म हरबखत उसैको अँगालोमा आफुलाई समर्पित गराएर बाँच्न सक्ने जीवन ! एकलै बसेर मनभरि नाना थरीका कल्पनाको महल सजाउनु, केही नलागे एकलै शून्यतासँगसँगै

जडवत् टोलाउनु –मेरो मजाको विषय । यथार्थमा यी कुरा भावनात्मक भए पनि मलाई पूर्णतया मजा लाग्छ । कसैले यसको स्वाद पाए मात्र यी सबै कुराहरू पत्याउन सक्छ, नत्र त फजूलका कुराहरू भनेर म पात्रको मजाक उडाउन सक्छ ।

जीवनको यस क्षणमा आएर किन यसरी एकलोपनप्रति मोह जाग्यो मलाई ? –म आफैलाई प्रश्न मात्र गर्न खोज्छु । प्रश्नचिह्नहरूको निशाना बनेर छटपटिन सक्छु म, यसबाहेक खोइ केही हात लाग्या होइन मलाई ।

कोठा पनि अस्तव्यस्त छ । कोही आइहाले भने मलाई थुप्रै उपनाम दिन सक्छन् । तर खोइ जाँगर छैन । बिछचौनाको सहारा लिएर पल्टेको निकै बेर भइसक्यो । कल्पनाका तरङ्गलाई निद्राले जित्न सकेन । आजको कारण उषोको चिट्ठी पनि हो । लामो गन्थन, मेरो पारिवारिक जीवनको प्रशंसा र नजानिंदो ईर्ष्याको मुसमुसे गन्ध समेत हालेर पठाएकी रैछे उसले चिट्ठीमा । उसको हस्ताक्षर देखासाथ आएको आनन्दको मात्रालाई प्रशंसा मात्र पाएर दुःख पनि लाग्यो । उसबाट ईर्ष्याको मुसमुसे गन्ध पाएर उप्रति कताकता करुणाको हाँसो पनि उठ्यो । मान्छेहरू यसरी नै काल्पनिक दृष्टिले गर्दा बन्धनको मोहमा फस्छन् र आजीवन बन्धनबाट निस्कन छटपटाउँछन् । तर म उषोलाई यसो हुनुबाट बचाउनेछु । सक्छु कि सक्तिनँ, तर कोशिश भने गर्नेछु । सफल भएँ भने म स्वयं पनि अज्ञात बन्धनबाट केही मुक्ति पाएको महसूस गर्नेछु ।

हुनत उषो र उसको मनको आकाश अहिले रङ्गीन छ । सपना र कल्पनाबीच उ त्यस्तै भविष्य खोज्दी हो, जस्तो कि म पनि कुनैवेला यस्तै खोज्थेँ । वातावरणको विशाल काया पर्दा बनेर रङ्गीचङ्गी भ्रम नाचिरहेको जस्तो लाग्थ्यो । भित्रभित्र थुप्रै अनास्था र कुरूप विचारहरू पोको परेर भूलभुलैयाको स्वरूप बनी चारैतिर फिँजारिएको हुन्थ्यो । जङ्गलमा शिकारीको जाल पोखरीमा माझीको

जालजस्तै निरीह र अबुह्ररूको चाहिं काल भइरहेको हुन्थ्यो । यसैले उषोलाई भ्रम हुनु अस्वाभाविक कदाचित् होइन । तर यस किसिमको भ्रमको निवारण मेरो आकाङ्क्षा र मैले लिएको उद्देश्यअनुरूप मात्र सार्थक हुन सक्छ ।

मेरो जीवनको डायरीमा अविस्मरणीय पन्ना हो— उषो । म उषोलाई साँच्चै प्रेम गर्छु । मैले उसलाई मुटुको एउटा यस्तो बिन्दुमा राखेकी छु, जहाँबाट उ हटी भने शायद मेरो मुटुको धरातल अलिकति टुक्रन सक्छ । हुनत उषोअघि पनि मैले निशालाई यसरी नै अँगालेकी थिएँ । तर निशा जीवनको अँध्यारो पक्ष भएर बिलाई— कताकता कहिलेकाहीं धब्बा जस्तो भएर टाटो बसेको अनुभूति हुन्छ मलाई । यति भएर पनि मैले निशालाई मुटुबाट उप्काउन भने सकेकी छुइनँ । पूर्णिमाको रातमा उ सर्लक्क देखा पनि पर्छे । निशाको विश्वासघातले परेको चोट अजम्बरी भएर मेरो छातीमा गाडिएको छ । यो चोट उषोसँगको परिचयपछि बिस्तारै पुरिन लागेको छ ।

मलाई केही थाहा छैन, उषोले मबारे के सोच्छे, कति सोच्छे । तर म भने उसको अभिन्नतालाई हृदयैदेखि स्वीकार गर्छु । त्यसैले हिजोआज उ मभित्रको विहानीसँगै उषा बनेर आएको महसूस गर्छु; जसको प्रकाशले म आह्लादित भएकी हुन्छु । कैयौँपटक लोलाएका क्षणहरूमा उसको स्मृति मात्र पनि प्रथम प्रेमीको प्रथम म्वाई जस्तै अविस्मरणीय भएको छ— मेरो क्लान्त जीवनमा ।

यसवेला पनि मलाई उषोको चिट्ठी नै पढिरहन मन छ । उसका हस्तलिपिहरू कैयौँपटक पढिसकेँ । चिट्ठीका हरफहरूसँगै उसका ओठ थरथराएको आभास हुन्छ । चिट्ठीका अक्षरहरूमा उसका आँखा चञ्चल भएर नाचेको जस्तो लाग्छ मलाई । मन कसोकसो उडेर उछेउ पुग्न खोज्छ र उसको छातीमा सुतेर सुस्तसुस्त रात बिताउन खोज्छ— कहिले रोएर कहिले हाँसेर ।

कसैलाई यो ठट्टा हुन सक्छ या कसैले असम्भव पनि ठान्न सक्छ । समलिङ्गी प्रेमको स्वरूपमा शङ्का पनि नहुने होइन । त्यसको निराकरण गर्न मसँग कुनै प्रमाण पनि छैन । तर मेरो मुटुको सहीछाप हालेर म स्पष्ट भन्न सक्छु— उसँगको प्रथम परिचयको रात मैले जीवनको अनन्ततम सुखको प्राप्ति गरेकी थिएँ । हामी दुवैले मीठामीठा कुरा गरेर त्यो रात छचाङ्ग पारेका थियौँ ।

मैले उसलाई कसरी विश्वास गर्न सकेँ हुँली ! कसरी म उसँग कैयौँ युगदेखिको नाता भएजस्तै गरी लपक्क भएर भिजन सकेँ ! कसरी मैले पृथ्वीको सतहमा अवतरण भएदेखि यताका सम्पूर्ण व्यथाहरू उसमक्ष सजिलै पोख्न सकेँ ! त्यो रात साँच्चै नै मैले जीवनको महत्त्वपूर्ण प्राप्तिको रात महसूस गरेकी थिएँ । भोलिपल्ट मैले आफुलाई मनका कैयौँ बोझबाट मुक्त भई अत्यन्त हलुङ्गो भएको पाएँ । सोच्दछु— उषोले शायद त्यसबिहान आफुलाई आफ्नो उमेरभन्दा कैयौँ वर्ष पाकी भएको पाई होली ।

मान्छे भाँडो भएर बह थाप्न सक्छ । तर भरिएपछि पोखिन नपाए अशान्तिले किच्चिएर जिउँदै मर्न पनि सक्ने रहेछ । मलाई यस्तैयस्तै महसूस हुन्छ । त्यसवेला मेरो मन यसरी प्रसन्न भएको थियो भनौँ जीवनको अनन्ततम सुख र उपलब्धि मैले फेला पारेकी छु । म त्यही सुखद अनुभूतिमा गुटमुटिएकी थिएँ । मलाई त्यसवेला यस्तै थुप्रैथुप्रै आनन्दहरूको मिश्रण प्राप्त भएको थियो ।

दुई

साँझ ऋमक्क पर्न आँटिसक्यो । सानुका बुबा अरुसम्म अफिसबाट फर्केका छैनन् । तर हिजोआज किन हो किन मेरा आँखाहरू सानुका बुबाको भन्दा रवि बाबुको प्रतीक्षामा रहन थालेका छन् । रवि बाबुको ढोकातिर आँखा पुग्छ, ढोका खुलेको छैन । उनी पनि किन हो आज आइपुगेका छैनन् । यसवेला सानुका बुबाको अनुपस्थितिभन्दा रवि बाबुको अनुपस्थिति नै मेरो लागि पीडादायी भइरहेको छ । सानुका बुबा त सधैं ढिलो आउँछन् । उनलाई घरमा तरुनी स्वास्नी र तोतेबोली भर्खर पार गरेकी रहरलाग्दी छोरी भएको ख्यालै हुँदैन । नत्र कुनैदिन उनी पनि त ठीक समयमा घर आउन सक्छन् नि ! उनलाई त खालि अफिस र साथीहरू भए पुग्छ । हो, अफिस भनेको आवश्यकता हो— हामी सबैको क्षुधाशान्तिको निमित्त । तर साथीहरूसँग यसरी समयको अधिकांश भाग व्यतीत गर्न चाहनेले विवाह किन गर्नुपन्थ्यो थियो ? विवाहप्रति उनको र मेरो दृष्टिकोणमा अन्तर छ । उनी विवाहलाई आफ्नो शारीरिक र व्यावहारिक आवश्यकताको पूर्तिको माध्यम मात्र सम्झन्छन् । म भने नैसर्गिक सुखको समेत चाहना गर्छु । यसै बिन्दुमा आइपुगेर हामीदुईबीच मतभेद हुन्छ ।

विवाहअघि पालिएका श्वेत सुखका परिकल्पनाहरू विवाहपछि भत्केर धराशायी भएको देख्नुपरेपछि मेरो शरीर हिउँ जस्तै भएर चिसिएको हुन्छ । अब मलाई मनको दग्धताले सधैं पोलिएको मात्र

महसूस हुन थाल्छ । मन यो जो एकनाससँग डढिरहन्छ ... डढिरहन्छ
वनमा लागेको डँढेलो छै ।

मलाई सधैं एकनासको नियमसँग उराठलाग्दो वाक्क लागेर
आउँछ । सानु जन्मनुअघि त मलाई घर चटक्क छाडेर कहीं टाढा
भाग्न मन लाग्थ्यो । सानुको प्रवेशले घरसँगको सम्बन्धलाई बलियो
खाँवो भएर टनटनी बाँधेर राख्यो । अब त घरत्यागको कल्पनासँगै
सानुको अनुहार अगिल्लिर आउँछ । आफ्नो अंशसित त छिट्टै प्रेम
गाडिंदो रहेछ । एकरात प्रेमपूर्ण मुद्रामा परेकोवेला सानुका बुबाले
तुलनात्मक प्रश्न गर्दा सानुको माया तपाईंको भन्दा बढी लाग्छ भन्ने
मेरो प्रत्युत्तरबाट उनी रुष्ट भएका थिए । मैले पनि त्यसक्षण उनको
रुष्ट भावप्रति अनास्था देखाउनु उचित सम्झेकी थिएँ । उनी रुष्ट
हुनुको यथार्थसँग आडम्बरको माग भएको थियो । म आडम्बर पटक्क
रुचाउन्नँ । त्यसवेला पनि आफ्नो इच्छानुरूप उत्तर नपाएर उनी क्रुद्ध
भएका थिए । रात क्रमशः छिप्पिइसकेको थियो । उनको अप्रसन्नताले
हामीदुईबीच कुनै अन्तर पारेको थिएन । सदा छैँ उनी एकलो आनन्दमा
मनमोजसित डुबिरहे । म भने नारी हुनुको पीडामा छटपटाइरहेँ ।

पुरातनपन्थीहरूले जतिसुकै होच्याउन खोजे तापनि सामाजिक
कन्जूसी र असमान व्यवहारले परम्परागत रूपमा सजायको भागीदार
बन्नुपरेको भए पनि, जैविक दृष्टिकोणले समानताको अंश स्पष्ट
पाएको अवगत गर्न सकिने मनमस्तिष्क भएपछि आफ्नो स्वत्वको
हनन हुँदा अत्यन्त ग्लानि, क्षोभ र कुनैवेला विद्रोहले समेत चटपटाउन
खोज्दो रहेछ । मेरो पटक्क वास्ता नगरी उनी मस्त निदाएको देख्ता
म उनलाई अति कुरूप देख्छु । त्यसवेला मलाई उनको माया पनि
पटक्क लाग्दैन । शरीर अपमानको छटपटीद्वारा लगलगाएको हुन्छ
भने मनचाहिँ वेदना र अप्राप्तिको ज्वालाले दन्किरहेको हुन्छ । अनि
निरीह भएर नमीठो प्रकारले दुखिरहेको हुन्छ । अन्तमा सम्पूर्ण छटपटी
र वेदनाहरू झोलमा परिणत भएर आँखाका डीलबाट बग्छन् आँसु

बनेर...तरतर । यसरी मैले ऊहापोहमा पिरोलिएर कैयौं रात बिताएकी छु ।

जस्तो कि सानुका बुबा प्रत्येकरात अवेर घर आउँछन् । दिनभरिको कार्यालयको थकाइ, पाँच बजेपछि पत्रिका-पसलका विविध चर्चा-परिचर्चाको समयपछि घर आएर दैनिक क्रिया सिवाय उनमा थकाइ मात्र हुन्छ । दिनभरि एकलोपनसँग कुस्ती लडेर लोग्नेको प्रतीक्षामा बितेका समयपछि म उनको निदाएको अनुहार हेर्न र प्रश्वास सुँघ्न सिवाय केही गर्न सकिरहेकी हुन्न । धेरै बेरसम्म नाना भाँतिका कल्पना र प्रश्नहरूलाई मनभित्रकै मजेरीमा मडारी-मडारीकन खप्नुबाहेक मसँग अरू उपाय हुँदैन । उनले जस्तो आफ्नो दैनिक आवश्यकता-पूर्तिको निमित्त एउटा जिउँदो लाशसँग बलात्कार गर्न पनि सक्तिनँ म । त्यस अशक्त क्षणका पीडा र छटपटीलाई जति दबाउन खोजे पनि उ त सुम्सुम्याएको भाँती फुन्फुन् मायालु बन्न पुग्छ र मेरो नजिक आएर मलाई नै सहन्याउन थाल्छ । त्यसवेला मेरो मानसिक पक्ष शरीरसँग पराजित हुन पुग्छ । यस्तो स्थितिमा म लोग्नेसँग कसोकसो विरक्तिन पुग्छु । सिउँदोमा सिन्दूर पोतेर र गलामा पोते भुन्डचाइदिएर मेरो निजी अस्तित्वमाथि विजयको फुन्डा गाडेर दडुगदास परेको उसलाई तत्क्षण मेरो मनको देशबाट निकाला गर्न मलाई मन लाग्छ ।

रिक्सामा चढेर साँझपख डुल्ल निस्केका जोडी देखेर, प्रत्येक शनिवार नाइट शो सिनेमा हेरेर फर्केका रसिला जोडीका जोडी आँखा देखेर, मनको दशा कुँडिइरहन्छ । सानुका बुबालाई भने कुनै शनिवार पनि फुर्सद हुँदैन । विवाह गरेर आउनासाथ पनि उनले मप्रति कुनै चाख देखाएका होइनन् । मधुमास मनाउने कथा मेरो लागि दन्त्यकथा सिवाय केही भएन । सानुका बुबासँग मेरो निमित्त कुनै समय छैन । उनको घर गृहस्थीको चौकीदार र उनको शारीरिक आवश्यकताको पूर्ति गर्ने संयुक्त मेशिनसिवाय म केही भइनँ । छुट्टीको

दिन कि त उनको ओभरटाइम हुन्छ, नत्र कुनै साथीको घरमा पप्लुपार्टी जम्छ । उनको बिदाको दिनमा कहिले वनभोज या त कहिले कुनै मिटिङ चल्छ । अरू त अरू छुट्टीको दिन प्रायः घरमा परिवारसँग खानसम्म पनि उनलाई फुर्सद हुँदैन । मलाई लाग्छ— उनी स्वास्नीमान्छेलाई मान्छेको दर्जामै राख्दैनन् । नत्र नारीभिन्न पनि रहर, इच्छा, आवश्यकता र आकाङ्क्षा समेत हुन सक्छ भन्ने उनले सोचन सक्नुपर्ने हो । हुनत सानुका बुबाको विषयमा यत्तिको सोचनु पनि बेकार नै हो । उनले मलाई दिएको मूल्य हो— प्रत्येकमहीना उनले कमाएको मोटो रकम मेरो हातमा हाल्दिनु, चाडपर्वमा लुगाफाटा किनिदिनु, सेफमा भएका गहना र रुपैयाँपैसाको पहरेदारी गराउनु । यस मूल्यलाई मैले आफ्नो अस्तित्वको पराजय ठानी लत्त्याउँदै आएकी छु । धेरैपल्ट मैले उनीसँग सूक्ष्मतम रूपमा भए पनि विरोध दर्शाइसकेकी छु । उनलाई मैले रातो लुगा लगाएर, टम्म गहनाले पुरिएको मन पर्छ रे । मैले सधैं उनको इच्छाको पूर्णतातर्फ ध्यान दिनुपर्ने अरे, तर मलाई भने रातो लुगा र गहनाको गन्धले समेत बान्ता हुन खोज्छ । सुरुसुरुमा उनी निकै जोरजबर्जस्ती गर्न खोज्थे, तर मैले नकारेरै जितें ।

उनले देखेको, बुझेको र महसूस गर्न सकेकोभन्दा पर पनि मेरो अनन्त सुखप्राप्तिको चाहना भएको उनलाई मैले प्रस्ट पार्न खोजें । तर यस पक्षमा आएर उनले कि त बेवास्ता गरेका छन्, कि त उपेक्षा गरेका छन् । नत्र उनले किन आवश्यकताविहीन टाँचा मारेर विचार र विवेकको घामछायाँसम्म नपर्ने पाखामा मलाई थन्क्याइदिएका छन् ?

कहिलेकाहीं मेरो शरीरभरि सानासाना राताराता खालका दाना जस्ता डाबर निस्कने गर्छन् र असाध्य चिलाउने गर्छन् । डाक्टरलाई देखाउँदा 'एलर्जी' भन्यो । केको एलर्जी केमा एलर्जी त्यो आफैँ अन्दाज गर्नुपर्छ रे, पत्ता लगाउनुपर्छ रे । खोइ कुन्नि के हो ? तर सानुका बुबा धेरै दिनको लागि घर छोडेर काजमा गएकोवेला ती डाबरहरू आफैँ निर्मूल समेत हुने गर्छन् ।

सोचनुको धरातलसँग यथार्थ मिल्दो रहेनछ । सानु खेल्दाखेल्दै भुसुक्क निदाइछ, उसलाई लामखुट्टेले चारैतिरबाट आक्रमण गरिरहेका रहेछन् । म उसलाई हत्तपत्त भूल लगाएर सुताउँछु । हातको घडीमा आँखा पर्छ । रातको ८ बजिसकेको रहेछ । आफ्नो कोठाको ऋयालसामु पर्ने रवि बाबुको कोठामा आँखा पर्छ । उनको कोठामा बत्ती बलिरहेकोले र ढोकाको उदाङ्गोपनाले उनको उपस्थिति भइसकेको रहेछ भन्ने कुरा सहजै जनाउँछ । एकमन रवि बाबुको कोठामा दौडेर गई ढिलो आउनुको कारण सोध्ने बहानाले उनीसँग केही क्षण बिताउने लोभ लागेर आउँछ । तर राति यसवेला रवि बाबुको कोठामा विनाकारण पुग्नु शङ्काको विषय बन्न सक्छ । सानुका बुबाले देखिहाले भने के भनेर जवाफ दिनु ? उनी त लोग्ने भएर स्वास्नीको विषयमा जेसुकै सोचन सक्छन्, अनुमान गर्न सक्छन्; सानो प्रमाण फेला पारेर खुला बजारमा लाञ्छना लगाउन सक्छन् । उनले बनाएको समाज र नियमकानूनले मलाई मात्र दोषी देख्छ । उसो त यसवेला मैले रवि बाबुको कोठा पुग्नुपर्ने कारण म नै देखाउन सक्तिनँ । मेरो हृदयभित्र भएको जवाफ म स्वयं दोहोर्न्याउन असमर्थ छु । रवि बाबुको कोठामा मैले पुग्ने नहुने पनि होइन, तर अन्यमनस्क भाव लिएर जानु नै किन ? सानुका बुबा यस बेलासम्म घर नआएर कसको कोठामा के गरी समय बिताइरहेका होलान् ? अँ, जे पनि त सोचन सकिन्छ । जे होस्, म पनि एकपल्ट रविको कोठामा जान्छु । सानुका बुबा आइपुगे भने कुनै बहाना बनाउँला । कोठा छाडेर हिंड्न खोज्छु, निदाएकी छोरीको अनुहारमा आँखा रोकिन्छ । उसलाई कोठामा एकलै छाडेर जान मन लाग्दैन । पुनः उसकै छेउमा पल्टन्छु । निद्रा लागेको छैन, तर शरीरका अवयवहरू भने शिथिल भएर थाकेको महसूस गर्छु ।

तीज

आज शनिवार । श्रीमान्जीलाई बिहानैदेखि फुर्सद छैन । अरू दिन त उनलाई खानासम्म खाने समय हुन्छ, तर शनिवार त्यो पनि हुँदैन । गोविन्द बाबुको घरमा पप्लुपार्टीको निम्तो छ रे । घरको मूल मान्छे नभएपछि खाना बनाउने सम्पूर्ण जोश नै हराएर जान्छ । उनको निम्ति खाना नपकाउनुपरेको दिन सानु र म त प्रायः खिचडी खाने गर्छौं । आज पनि मैले खिचडी नै पकाउने विचार गरें ।

भान्साघरमा हिजो साँझ ल्याइएका ताजा तरकारीहरू थिए । अहिले नपकाए बासी हुन्छन् । स्वाद मर्छ भनेर कस्तोकस्तो लाग्यो । यत्तिकैमा रवि बाबु सानुलाई बोकेर आए । केही बेरको गफबाट हिजो बेलुकी मलामी गएकोले थाकिएको कुरा अवगत गराए । मैले आज यही खाना खान अनुरोध गरें । उनले केही अनकनाएर समर्थन जनाए । त्यसपछिको समय फुसुक्क बितेको थियो । रवि बाबु र सानु केहीबेर 'चिमुसीचि' खेल्दाखेल्दै सानु रवि बाबुलाई भान्सामै छोडेर बाहिर गएकी थिई । त्यसपछि रवि बाबु पनि मेरो विरोधको वास्तै नगरी मलाई सहयोग गर्न लागे । मुखले विरोध गरे तापनि जीवनमा पहिलोपल्ट प्राप्त भएको पुरुष-सहयोगको बास्नाले मेरो मन असाध्य रमाएको थियो । शरीरमा अचानक स्फूर्ति आएर त्यसबखत मलाई उडूँउडूँ भएको थियो । खाना तयार भएपछि मैले सानु र रवि बाबुलाई पस्किदिँँ, तर रवि बाबुले मलाई समेत नपस्कन्जेल खानै मानेनन् । त्यसपछि हामीले सँगै खायौँ— गफ गर्दै र हाँस्दै । साँच्चै त्यसक्षण

मैले आफुलाई अति आनन्दित पाएकी थिएँ । रवि बाबुका यिनै स्वभावले गर्दा मैले आफुलाई उनको नजिक जानबाट रोक्न सकिनँ । बरु फन्फन् म उनीसँग आत्मीय भएको महसूस गर्न लागें ।

ऊवाट्ट सानुका बुबाको सम्झना आउँछ । उनमा र रवि बाबुमा भएको अन्तरको लेखाजोखा गर्न मन तम्सन्छ । उनले कहिले पनि म उनको साथ बसेर खाएको मन पराएका छैनन्, रुचाएका छैनन् । उनी एकलै खान्छन्, मैले खाए-नखाएको समेत उनलाई वास्ता छैन । सानुसँगको बालक्रीडामा पनि रवि बाबुलाई जस्तो उनलाई कुनै सरोकार छैन । सानुले कुनै बालप्रश्न गरिहाले पनि उनी ऊर्कोफर्को गर्दै हप्काएर पठाउँछन् । त्यसवेला मलाई असाध्य पीडाबोध हुन्छ । उनको निम्ति सानु आवश्यकता र रहरको सन्तान नभएर दुर्घटनाको तीतो फल मात्र हो । रवि बाबुले सानुलाई देखासाथ, भेट्नासाथ, काखमा राखेको, काँधमा हालेको, माया गरेको देख्दा आनन्दको झोंककासँगसँगै टिठको मात्रा पनि बढ्न थाल्छ । साथै एउटा सहज कल्पना पनि उब्जन्छ— सानु रवि बाबुकै छोरी भएकी भए उ पितृप्रेमबाट कति सरोबर हुने थिई !

रवि बाबु हाम्रो घरमा बसेको पनि दुई वर्षभन्दा बढी भइसक्यो । घरको पल्लो छेउको कोठा सधैं भाडामा लगाउने यस घरको चलनअनुरूप रवि बाबु यहाँ बस्न आएका हुन् । रवि बाबुभन्दा पहिले पनि त्यहाँ केशवनारायण बस्थे । त्योभन्दा पहिले एउटा असाध्य राम्रो खेलाडी केटा बस्थ्यो नाम के रे.....? अहँ याद भएन । ..... अँ, याद आयो 'सेवन' हो क्यारे । त्यसभन्दा पहिले भने मेरो विवाह भएताका त्यो कोठा पाहुनापासा सुत्नबस्नको निम्ति खाली नै थियो । जे होस्, रवि बाबुसँग परिचय भएको दुई वर्ष जति भइसके पनि घनिष्ठता भएको भने दुई-तीन महीनाभन्दा बढी भएको छैन । उनीसँग यसरी घनिष्ठता पनि हुने थियो कि थिएन, यदि त्यसवेला सानु बिरामी नभइदिएकी भए ।

सधैं छैं सानुका बुबा त्यसरात पनि घर आइपुगेका थिएनन् । दिनभरि सानुलाई ज्वरोको ताप घटेजस्तो भएकोले दिन सामान्य ढङ्गले बितेको थियो । तर साँफूसँगसँगै ज्वरको तापक्रम बढ्न थालेपछि मेरो मन भय र त्रासका आशङ्काका तरङ्गहरूसँग खेलन थाल्यो । ज्वरो १०४ डिग्रीभन्दा माथि चढेपछि सानु निस्लोट भएर बरबराउन थाली । रात निकै छिप्पिइसकेको थियो । अन्धकारको विकरालतासँग एकलै सङ्घर्ष गर्न नसकेर म आत्तिँ । अचानक बेहोशीमै जसो रवि बाबुको ढोका ढकढक्याउन पुगिछु । त्यसभन्दा अघि रवि बाबुसँग मेरो दोहोरो कुराकानी कहिले पनि भएको थिएन । त्यसक्षण रवि बाबुले ढोका उघारेपछि फन्डै रुन खोज्दै मैले भनेकी थिएँ— ‘रवि बाबु ! छोरी निस्लोट छे । उसको बुबा अकै आइपुग्नुभा’ छैन ।’

‘ए.....’ भन्दै आफ्नो कोठाको ढोका बन्द गरेर रवि बाबु हतपत्त हाम्रो घरतिर आए ।

छोरी साँच्चै निस्लोट थिई । उनी पनि केही आत्तिए ।

‘डाक्टरकहाँ लगेको ?’ –सानुको निधारबाट हात हटाउँदै उनले सोधेका थिए । त्यसक्षण मैले टाउको हल्लाएर नकारात्मकता प्रकट गर्दै निरीह भएर उनको अनुहारमा हेर्नुसिवाय केही जवाफ दिन सकेकी थिइनँ ।

‘नआत्तिनुहोस् । तुरुन्त डाक्टरकहाँ पुऱ्याउनुपर्छ । सबै ठीक भइहाल्छ । ल, बरु बच्चीलाई लगिहालौं । सीतारामजी अबेर आउनुहोला । तपाईं तयार हुनुहोस्; म रिक्सा लिएर आउँछु ।’

त्यसपछि उनले तुरुन्तै रिक्सा लिएर आए । म सानुलाई बोकेर रिक्सामा चढें । उनी पनि केही असजिलो मानेकै गरी चढे । जति कोशिश गरे पनि रिक्साको सङ्कुचित सिट र कच्ची सडकको कारणले उनको शरीरलाई मेरो शरीरले नछुने सवालै थिएन । ज्वरोले निस्लोट भएकी छोरी काखमा राखेको वेला पनि मलाई भने जीवनमा

पहिलोपटक परपुरुषको शारीरिक स्पर्श अनौठो लागि रहेको थियो । छोरीको अस्वस्थतालाई मुख्य विषय बनाएर मैले मन अन्यत्रबाट हटाएँ । डाक्टरले राम्ररी जाँचेपछि 'फलुले गर्दा आएको ज्वरो हो, आत्तिनुपर्दैन' भनेर केही औषधि लेखिदियो । बाटामा रवि बाबुले नै औषधि किने । घर आइपुगेपछि मलाई कोठामा पुऱ्याएर उनी आफ्नो कोठामा फर्कन लागेका थिए । मैले चिया पिउने अनुरोध गरें ।

'चिया मात्र र ? एउटै घरमा बसेपछि सबैथोक खानुपछि, तर आज होइन । अहिले तपाईं आराम गर्नुस् ।'

उनले मुस्काएर जवाफ दिए, त्यसैवेला मैले पहिलोपल्ट उनलाई असाध्य सुन्दर देखें । रवि बाबुको त्यसवेला मुस्कुराएको अनुहार नै मेरो आँखामा सजीव बनी मनको अन्तरमा विराजित भयो । त्यसपछिका दिनहरूमा म क्रमशः उनीतिर आकर्षित हुँदै गएँ ।

त्यसरात सदाको भन्दा अझ अबेर गरेर सानुका बुबा घर आएका थिए । मैले छोरीको बिमारी र डाक्टर आदिको सबै वृत्तान्त सुनाएपछि उनले जवाफ दिएका थिए— 'तिमैरूलाई हतार लाग्छ, सिजन चेन्जमा यस्तै हुन्छ । आफैँ निको हुने थियो । भैगो केही छैन तिम्रो इच्छा पुग्यो होइन ?'

वितृष्णाको मुख पारेर उनी बोलेका थिए । मानौँ छोरीलाई डाक्टरकहाँ लगेर औषधि गर्नु कुनै अपराध गरिएको होस् । उनले रवि बाबुले गरेको सहयोगप्रति कृतज्ञतासम्म व्यक्त गरेनन् । उल्टै अनावश्यक इच्छाको संज्ञा दिएको देख्दा मलाई उठ्नसम्म रिस उठेको थियो । तर नियतिसित सम्झौता गर्दै मेरो रिस बिस्तारै शान्त भएको थियो । 'आमा भएर त्यस क्षणमा बाँच्नुपरेको भए बुझ्ने थियौ, कठोर पिता !' —मनले मनसँग मात्रै आफ्नो भार बिसाएको थियो ।

भोलिपल्टदेखि सानु ठीक नहुन्जेलसम्म रवि बाबु नियमित रूपले सानुलाई हेर्न आउन थाले । सानुसँग खेल्नु, उसलाई कथा

सुनाउनु, उनको दिनचर्या कै हुन लाग्यो । सानुलाई बिसेक भएपछि उनीहरू कहिले रवि बाबुको कोठामा, कहिले फूलबारीमा खेल्ने गर्थे । सानु पनि रविलाई असाध्य रुचाउँथी । यसरी सानुसँगको उनको नजिकपनाले मलाई पनि बिस्तारै उनीतिर ऋन्ऋन् नजिक्याउन लाग्यो । हुनत उनी परपुरुष, भाडामा बसेको भाडावाल; उनको र मेरो सम्बन्ध भाडा दिनु र लिनुमै सीमित हुनुपर्ने हो, तर त्यो सीमा पार हुँदै गइरहेको थियो । शायद अब उनको अनुपस्थिति समेत मेरो निमित्त गहुङ्गो भएर बित्ने गर्न थाल्यो ।

चार

आज श्रीमान्जी कामत गएको पनि छ दिन भयो । सासू निकै बिरामी हुनुभएछ । किन हो तीन-चार दिनमै आउने भनेको अरु पत्तो छैन । तर श्रीमान्जीको यो अनुपस्थिति अझै लम्बियोस् जस्तो लागिरहेको थियो मेरो मनको एकापट्टिको चेतनलाई । मनको यस किसिमको चाहप्रति मलाई आफैप्रति शङ्का लागेर र डर लागेर निसास्सिएको अनुभव भइरहेको थियो ।

हिजो-आज दुई-चार दिनदेखि रवि बाबु प्रायः हाँसेमा भात खान्छन् । सानु उनले नखाई मान्दैमान्दिन । कहिलेकाहीं मैले आँखा तरेर हेरिदिउँ भने रोएर भातै खान्न । म पनि दह्रो भएर विरोध गर्न आफुलाई असमर्थ पाउँछु । किनभने रवि बाबुको सामीप्यले मेरो शरीर नै हलुका भएर उडूँउडूँ लाग्ने हुन्छ ।

यसबीच रवि बाबुले आफु र आफ्नो परिवारबारे सबै कुरा भनिसकेका थिए । उनको जीवनबारे सुन्दा र बुझ्दा फन्फन् म उनीसँग नजिकपनको आभास पाउन थाल्छु । गाउँको चलनअनुसार उनी विद्यार्थी छँदै बाबु-आमाले उनको विवाह गरिदिएका रहेछन् । उनी काठमाडौं पढ्न बस्दा दुलही चाहिँ घरमै बस्थिन् रे । उनी बिदामा पटकपटक घर आउने-जाने गर्थे रे । विवाहको दुई वर्षपछि उनको छोरो जन्मेछ । तर छोरो दुई वर्ष पनि नपुगी उनकी श्रीमती चाहिँ गाउँको एकजना हेल्थ असिस्टेन्टसँग भागिन्छन् । यसवेला छोरो गाउँमा हजूरबुबा-हजूरआमासँग नै छ । रवि बाबुलाई गाउँ गएपछि

बाबु-आमाले विवाह गर्ने कर गर्दा रहेछन् । केटीहरूको कुरा पनि प्रशस्त आइरहेको हुन्थ्यो, तर उनलाई भने विवाहसँग वितृष्णा भएकोले कोल्टे फर्कदा रहेछन् ।

मलाई उनकी श्रीमतीको विवेक देखेर आश्चर्य लाग्छ । रविले आफ्नी पूर्वपत्नीको फोटो पनि देखाएका थिए । सुन्दरी युवतीको तस्बीर धेरै दिनसम्म मेरा आँखामा नाचिरहेको पनि थियो । पुरुष-संसर्गको अप्राप्तिले गर्दा उनले बालक सन्तानको भविष्य पनि देखिनन् । क्षणिक सुखको प्राप्तिको निमित्त थुप्रै अशान्ति-उपार्जनमा यस्ता मानिसहरू बितिरहेका हुन्छन् । मलाई रवि बाबुसँग छल गर्ने स्वास्थ्यमानिससँग रिस र घृणाभन्दा उनको दुर्बुद्धिप्रति दया लागेर आयो ।

सानुले गर्दा रवि बाबु राति उ नसुतुन्जेल आफ्नो कोठामा जान पाउँदैनन् । रात्रिको चकमन्नमा लोग्ने पनि घरमा नभएको वेला परपुरुषसँग यसरी एउटै कोठामा बस्दा आशङ्का र त्रासले ढक्क मन भएकी हुन्छु । रवि बाबुको आचरण, मृदुता र सौम्यताले गर्दा म कताकता निर्धक्कपनको अनुभव गर्न पुग्छु । मनको माथिल्लो स्तरले उनको उपस्थितिलाई सकारिरहेको हुन्छ ।

हिजो सानु रवि बाबुकाे काखमा निदाएकी थिई । रवि बाबुलाई बिछ्यौनामा सुताउन कर परेन । उनले मतिर हेरे । मैले पनि सहजै रूपमा स्थिति बुझेर सानुलाई उनको काखबाट फिकें । तर त्यसवेला मेरो शरीरसँगको उनको स्पर्शले मलाई अत्यन्त रोमाञ्चित पाऱ्यो; मनभित्र काउकुती लगायो । रातको निकै प्रहरसम्म मृदु पीडाको निवारणको निमित्त मेरो मन लालायित रह्यो ।

सानुका बुबासँग यत्तिको सहवास भएर पनि म कहिल्यै यति रोमाञ्चित भएकी थिइनँ । यसवेला पनि हिजोको स्पर्शसुखको आभासले नजानिंदो पीडाबोध भइरहेछ । बिहान रवि बाबु सानुसँग आएका थिए । पुलकक उनको अनुहार हेर्न पुगेछु । उनका सुन्दर आँखामा राता डोराहरू प्रस्ट देखिएका थिए । मलाई कसोकसो सङ्कोच र

लज्जाले छोप्यो । आज पहिलोपल्ट मैले आँखा निहुन्याएँ, उनी पनि केही हडबडाएका थिए ।

मन त्यसैत्यसै आतङ्कित पनि छ । मनको भावअनुरूप इन्द्रियहरू चल्दा रहेछन् । हिजोसम्म म रवि बाबुसँग निर्धक्क बोलन सक्थेँ, उनको अनुहारमा हेरेर हाँस सक्थेँ । तर आज मैले उनको अनुहार हेर्नसम्म सकिनँ ।

साँझपख रवि बाबु फेरि आए । सानुको जिद्दिले गर्दा हामी सदा कै फूलवारीमा गएर बस्यौं । हामीदुईजनालाई चौरीमा बसाएर उ रुमालचोर खेल्ने भई । एकैछिन रमाएर खेलेकी मात्र थिई छिमेकीकी छोरी शान्ता आई । सानु 'शान्ता दिदी' भन्दै उसँग गई । शान्ता केहीक्षण खेलेर सानुलाई समेत आफूसँग लिएर त्यहाँबाट गई ।

अब फूलवारीमा रवि बाबु र म मात्र भयौं । मेरो मन त्रस्त भयो । अर्कातिर भने हिजोको स्पर्शसुखको कल्पनाले यो मन प्रफुल्लित हुँदै किनकिन रवि बाबुप्रति लालायित पनि हुन थाल्यो । रवि बाबु पनि शायद यसै क्षणको प्रतीक्षामा थिए क्यारे । उनले बिस्तारै मेरो हातमाथि आफ्नो हात राखे । मैले कुनै विरोध गरिनँ, तर टाउको भने घुँडामा लुकाएकी थिएँ । धेरै वेरसम्म उनले आफ्नो हात मेरै हातमाथि राखिरहे । सुरुमा केही काम्दै बसेको उनको हात अब निर्धक्क बसेको थियो । उनको हातको ताप बिजुलीको करेन्ट जस्तै बिस्तारै मेरो शरीरतर्फ सँदै थियो । कानका जरा ताता र गाला राता भएर रन्किरहेका थिए । त्यत्तिकैमा सानु परैबाट 'मामू !' भनेर कराउँदै आई । उनले षट्ट आफ्नो हात हटाए । म पनि अब वास्तविकताको धरातलमा ओर्लिसकेकी थिएँ ।

त्यसपछि 'जाऊँ सानु ! अबेर भयो' भन्दै म आफ्नो कोठातर्फ लागें । रवि बाबु भने फूलवारीतिरै रल्लिरहेका थिए ।

पाँच

‘मम्मी ... हूँ ... हूँ ... म ... म्मी’ –सानु रुँदै आएकी थिई ।

‘के भो सानु ?’ –मैले सोधें ।

‘अड् ... क ... लले ... ।’

‘के अड्कलले ?’ –मैले ऋकँदै सोधें ।

‘अड्...क...लले ..... हूँ ..... हूँ ..... पिट्नु ..... भो ।’

म छक्क परें र मैले नपत्याएर उसलाई हेरें । उ साँच्चै मायालाग्दी भएर रोइरहेकी थिई ।

नपत्याउने ठाउँ नै थिएन । के भयो ? किन पिटे ? मनभरि प्रश्नहरू मडारिए । तैपनि प्रस्ट रूपमा भने उसैलाई ऋपारें ।

‘तिमीले फटाइँ गयौ होली, ठिक्कै पच्यो; बढ्ता अर्काको कोठामा गएपछि त्यस्तै हुन्छ ।’

‘अबदेखि ..... छुच्चो ..... हूँ...हूँ...। अड्कलको ..... हूँ...हूँ... कोठामा कहिले पनि जान्न ।’

उ निकैवेर रोइरही । बल्लबल्ल फकिएर खेल्ने भई । मैले भने आश्चर्यसाथ मनभरि प्रश्नहरू खेलाउँदै समय बिताएँ ।

बिहान रवि बाबु आएनन् । बेलुकीपख अफिसबाट फर्केपछि आएका थिए । सानुलाई बोलाएका थिए, उ अर्कै रिसाएकी थिई ।

उनले गोजीबाट चकलेट फ्रिकेर देखाए पनि उ त्यसतर्फ आकर्षित भएकी होइन । त्यसपछि थाकेर उनी चुपचाप बसे । केहीवेर कोठामा मौनता नै छाियो । अखिर मौनता भङ्ग गर्दै उनैले वाक्य निकाल्नुपयो—

‘नानु बिहान कोठामा आएर चकचक गर्दै थिई । टेबुलमा राखिएको गिलासको पानी घोप्ट्याई । डायरी निशुक्क भिजेछ । मैले पनि प्याट्ट पारेर पिटेको थिएँ र उ रुँदै हिंडी । कति कप्टी ! जति फकाउँदा पनि मान्दैमान्दिन ।’

कारणको सूक्ष्मता सुनेर मन ढुक्क भयो । सानुदेखि पो अचम्म लाग्यो । साँच्चै कति रिसाएकी । उसका बुबाले सधैंजसो प्याट्टप्याट्ट पार्छन्, तर केहीबेर ठुस्केपछि बिसन्धी । रवि बाबुले त्यत्तिको माया गरेर फकाउँदा पनि नमानेकी । आफ्नो र अर्काको भनेर चिनाउन खोजेकी नै हो या मायाको मात्राले थिचिएर घुर्क्याएकी पो हो मैले केही बुझ्न सकिँनँ ।

मैले चिया बनाएर ल्याएँ । दुवैले संगै चिया पियौं । सानु ठुस्स परेर पल्लो कोठामा गएकी, अर्कै आएकी थिइन । कोठाको शून्यतालाई क्यासेटको सानो स्वरले विस्मित तुल्याउँदै हिन्दीको कुनै मार्मिक गजलले अधिकार जमाउन खोजिरहेको थियो । रवि बाबु अत्यन्त अशान्त जस्ता देखिन्थे । उनी घरि टेबुलको पत्रिका पल्टाउँथे, घरि भित्ताको क्यालेन्डरको पातो उचाल्थे । कतिकतिखेर चाहिँ एकनासले मलाई हेरिरहन्थे । म भने आशङ्का, भय र रोमाञ्चले गलेर दोषी छँ शिर ठाडो पार्न सकिरहेकी थिइनँ । सधैं कैयौं गफ गर्ने हामी दुवैले आफुलाई यसवेला गफको सिलसिला नै फेला नपारेर मौन तुल्याएका थियौं । यिनै रवि बाबु सुरुसुरुमा पत्रपत्रिका र आफुले पढेका राम्रा कथा, कविता र उच्च विचारहरूको विषयमा घण्टौं कुरा गरेर थाक्नेन्थे । म पनि घण्टौं कुनै विषय लिएर उनीसँग वादविवाद गर्न सक्थेँ । अखिर किन यसरी परिवर्तन आयो हामीबीच । मैले छुट्ट्याउन सकेकी थिइनँ । हिजो रवि बाबुले सानुको हातमा नयाँ ‘मधुपर्क’ र

‘गरिमा’ पठाइदिएका रहेछन् । एउटा कथासम्म पढ्न सक्या होइन । नत्र किताब भेटेपछि रातभर नसुतेर पनि आद्योपान्त तुल्याउन तम्सन्थे । हिजोआज त मलाई ऐनाअगाडि घण्टौं बस्न मन लाग्छ । आँखा चिम्म गरेर नाना भाँतीका कल्पना गर्न मन लाग्छ । घर-व्यवहारमा पनि मन पटकक लाग्दैन । मन तथा आँखा रवि बाबुके प्रतीक्षामा बस्न थालेका छन् । हावाको सरसराहट र कसैको पदचापमा पनि मेरो मन ढस्कने गर्छ । किनकिन मन आकुल-व्याकुल भएर मेरा आँखाहरू प्रवेशद्वारमा केन्द्रित हुन पुग्छन् ।

श्रीमान्जीको हाते चिट्ठी हिजो आएको थियो । ‘नआत्तिनू, आमाको स्वास्थ्यमा सुधार भयो, म दुई-चार दिनमा आइपुग्नेछु’ इत्यादि । यस्तै केके लेखेका थिए । चिट्ठी पढ्दा मलाई कुनै खुशी पनि लागेन । बरु उनको चिट्ठीले ननिम्त्याई आइपुगेको पाहुनाले जस्तै मलाई गह्रौंपनको अनुभूतिले थिचेर ल्यायो । अचम्म लाग्छ—सुरुसुरुमा उनी दुई-चार दिनको लागि मात्र कतै जाँदा पनि धेरै दिन भएको जस्तो कस्तोकस्तो नियास्रो लागेर आउँथ्यो । मन सशङ्क पनि हुन्थ्यो । नाना कुविचारहरू पनि जन्मन पुग्थे । त्यसबखत म देवीदेवता पनि भाकलन पुग्थे । यसपालि उनी हिँडेको पन्ध्र दिन हुँदा पनि दिन छिट्टै बितेर गएजस्तो लागिरहेको छ । साँच्चै भोलिको कुरा जान्न सकिंदो रहेनछ । नत्र यिनै रवि बाबु त हुन् नि ढुङ्गै दुई वर्षसम्म यसै घरमा बस्दा पनि उनीसँग यस्तो मोह त के, मेरो कुनै किसिमको दिलचस्पी समेत देखा परेको थिएन । सुरुमै एकपल्ट उनले भाँडा मोल्ने सिन्द्रियालाई एकछाक नून माग्न पठाएका थिए । मलाई ऐँचोपैँचो भनेपछि ढुङ्गको छुट्थ्यो । नून नभए अलिनु खानु उत्तम सम्झने मेरो बानीले गर्दा त्यसदिन मैले पहिलोपल्ट भएकोले मात्र टार्न सकेकी थिइँनँ । आज उनै रवि बाबु मेरो घरको त के मनको समेत कोठाचोटामा अभिन्न अङ्ग बनेर गाँसिएलान् भनेर मैले त्यसवेला सोचनै सकेकी थिइँनँ ।

केहीवेर छटपटाएर, कतिवेरसम्म मलाई हेरिरेहेर केही क्षण टोलाएपछि सानुलाई फकाउन उनी पल्लो कोठातिर लागे । कतिवेरमा सानुलाई मनाएपछि बेलुकीको खाना खाएर उनी पत्रिका लिएर बैठककोठामा पढ्न थाले । मचाहिं घरधन्दा सकेर सानुलाई सुताउन लागें । सानु निदाएपछि निकैबेर मैले के गर्ने हो निर्णय गर्न सकिनँ । बैठककोठामा जाने मेरो हिम्मत थिएन । यता निद्रा पनि पटकक लागेको होइन । छटपटिएर बिछचौनामा पल्टिरेहें । निकैबेर बित्यो । बैठककोठाबाट पत्रिकाका पन्ना पल्टाइएको आवाज वेलावेलामा आउँथ्यो । केही बेरपछि टेबुलमा पत्रिका निकै ठूलो आवाजमा राखेको सुनियो । फेरि मसिनो पदचाप पनि सुनियो जुन लगातार ओहोरदोहोर गरिरहेको थियो । मैले अनुमान गरें शायद रवि बाबु पनि म जस्तै अशान्त छन् ।

‘ढोका लगाउने होइन ? म जानुपन्थो ।’

म ऋसङ्ग भएर जुरुक्क उठें । आवाज पर्दाबाहिरबाट आएको थियो । उनी अरुसम्म म सुत्ने कोठामा कहिल्यै पसेका छैनन् । म हतारिदै बाहिर निस्कें । उनले ठिङ्ग उभिएर मलाई एकनास हेरिरेहे । मेरो आँखा अनायास उनको आँखामा पुगेछ । खोइ आँखामा केके थियो केके ! तर म भने एकदम निसास्सिउँला जस्तो भएँ । उनले बिस्तारै आफ्नो हात बढाएर मेरो हात समाते । उनको हातको तातोपनसँग मेरो पूर्वपरिचय थियो । आफुभिन्न पनि क्रमशः मैले दग्धता बढेको महसूस गरें । मैले कुनै विरोध गरिनँ । यो मेरो अचेतनबाट निस्केको मौन स्वीकृति थियो । हामी दुवै एकदमै नजिक थियौं । म उनको स्पन्दन गन्न सकिरहेकी थिएँ, शायद उनी पनि । उनको श्वासको गन्ध मलाई एक प्रकारको नसा जस्तो लागिरेह्यो । म बेहोश हुँला जस्तो भइरेहेकी थिएँ । अचानक उनको मुख मेरो गालामा गाडियो । त्यसैवेला सपनाबाट ब्यँजेजस्तै भएर म ऋस्कन पुगें । मैले अताल्लिएर आफुलाई उनीबाट अलग्ग्याएँ । मलाई उत्तेजना,

ग्लानि र क्रोधले एकैचोटि छोप्यो । 'तपाईं निस्कनुस्, म ढोका लाउँछु ।'

मलाई लाग्छ— त्यसवेला म रिसले आकुल सिंह जै चिच्याएँ हुँला ।

उनी छक्क परेर मलाई नबुझेजै गरी आँखा गाड्न खोज्दै थिए । मैले पुनः कर्कशा भएर भनें— 'जानुहोस् ।'

त्यसपछि उनी अपराधी जै टाउको निहुयाएर निस्के, एक शब्द पनि बोलेनन् ।

ढोका लगाइसकेर पनि निकैबेर मैले आफुलाई कम्पनमुक्त गर्न सकिनँ । के गर्ने, के नगर्ने म ठहर्‍याउनै सकिरहेकी थिइँनँ । गालाको केही बेरअघिको तातो अब चिसिइसकेको थियो । बिछचौनामा गएर पल्टेँ । मेरा आँखाबाट आँसुका धारा बलिन्द्र भएर बग्‍न थाले । मन बिसाईबिसाई कुँडिइरह्यो । रातको चकमन्नलाई साथ लिएर आँखाहरू जाग्राम बसे ।

छ

हिजोको घटनाले मेरो मन अरुसम्म शान्त हुन सकेको छैन । वारंवार आँखाहरू हिजोको दृश्यको पुनरवलोकनपट्टि फर्कन खोज्छन् । यति बिघ्न अघि बढेको रवि बाबुको क्रियाकलापको विरोधी भएर उनलाई सराप्न पनि मेरो मनले सकेको छैन, न त आन्तरिक चाहनाले विजय प्राप्त गरेर ती कुराहरूलाई सकार्ण नै सकेको छ । मैले यसवेला स्वीकृति र अस्वीकृतिको दोसाँधमा परेकी आकृति भएर छटपटिनु मात्र आफ्नो भागबन्डामा पाएकी छु ।

दैनिक क्रिया भर्खर सकिएको छ । सानु छिमेकमा खेलन गएकी छु । म एकान्तभिन्न नैसर्गिक सुखप्राप्तिको लालसामा छु ।

आज दिन पनि कस्तो भएको । उमेर नपुगी बैस आएकी तरुनी जस्ती भएर एकनास ऋरी परिरहेछ । ऋरी पर्नु र मनको अथाह समुद्र सुसाउनु तारतम्य मिलेजस्तो लागिरहेछ । यस्तो समयमा बिछचौनामा पल्टेर छेवैको ज्यालबाट दृष्टि पुगुन्जेलसम्म हेर्नु वा उपन्यास पढ्नु वा मस्त भएर निदाउनु मेरा रुचिका विषय हुन् । यसवेला अरु सबै कुरा छोडेर पानीका मसिना थोपाहरू ऋरपातहरूको अँगालोमा पुगेर निहालिदै धरतीमा बिलाएको दृश्य एकनास हेर्न मेरो मन लोभिएको छ ।

रुन्चीकी आमा यस्तो ऋरी परेको वेलामा पनि बोरा ओढेर पल्लो घरमा घाँस काटिरहेकी छ । रुन्चीकी आमालाई देख्दा पनि

क्रमशः विरक्ति, आक्रोश र सहानुभूतिले मेरो मनमा स्थान लिन पुग्छ । रुन्चीको बाउ रिक्सा हाँक्छ, रिक्सा हाँकेर कमाएको अधिकांश पैसाले रक्सी खान्छ, राति आफ्नी स्वास्नीसँग पनि जवर्जस्ती गर्छ, कुट्छ र एउटाएउटा गर्दै आफ्नो आयु मादै जान्छ । अस्ति नै एक दिनको कुरा हो । रुन्चीकी आमा यसरी नै घाँस काटिरहेकी थिई । म पनि आफ्नो फूलबारीको घाँस उखेलिरहेकी थिएँ । सधैं जैँ उ मलाई देखेर डिच्च हाँसी मैले पनि उसै गरेँ । आफ्नो काम सकेर उ मेरै घरमा आई । नजिक आएपछि मैले देखेँ उसको गालामा दाँतहरूको छाप भएको आलो घाउ रहेछ । उसको घाउ देखेर मेरो मन केही कल्पना गर्दै सशङ्क भयो । त्यसैले मैले प्रश्न गर्नबाट आफुलाई रोक्न सकिनँ ।

‘रुन्चीकी आमा ! के भयो हँ गालामा ?’

‘क्यै होइन दि.....’ –उसले सङ्कोच मानी ।

‘अनि त्यो घा..... ?’

मेरो वाक्यलाई उछिनेर उसले भनी– ‘लडेर चोट लागेको ।’

मलाई खूब जोडले हाँस्न मन लाग्यो, भूठो बोल्नुको पनि सीमा हुनुपर्ने । दाँतको दाग कतै लडेर बस्छ ।

‘लडेर कि बूढाले .....?’ –स्पष्टतः यत्ति भनें । उ नवविवाहिता जैँ लाजले राती भई ।

‘अब दिदी पनि .....

त्यसपछि हामी दुवैबीच वार्तालाप भएन । म फूलबारी गोडिरहेँ, उ चुपचाप सिन्काले दाँत कोट्ट्याएर घरि मलाई हेर्दै घरि टाढा कतै हेरेर बसिरही । काम सकेर म घरभित्र पसें, उ पनि पछिपछि आई । मैले चिया पकाएर उसलाई पनि दिएँ । उसको मौनता अछ भत्केको थिएन । सधैं बोलिरहने स्वभावकी उ, यसरी मौनताको शरणमा

पुगेको मलाई मन परिरहेको थिएन । चिया पिउन छोडेर अचानक उ त रुन पो थाली । म छक्क परेर उसलाई हेर्न थालें ।

‘किन के भो रुन्चीकी आमा ?’ –मैले ठाडो प्रश्न गरें । उ फन्फन् आबाजै निकालेर रुन थाली । म अचम्म मान्दै एकनास उसलाई हेरेर चिया पिइरहेँ । एक-दुईपल्ट उसलाई पनि चिया पिउन सम्झाएँ । तर उ भने भएभरको सञ्चित आँसु बगाउनमै तल्लीन भइरही । उसको धैर्यको सीमारेखा पार भइसकेको थियो क्यार । उ खूब रोई । यस्तो वेलामा म आफुलाई वातावरण प्रतिकूल पाउँछु । ‘नरोऊ’ भन्ने शब्द मेरो मुखबाट पटकै निस्कन सक्तैन । बरु कसैले यसरी पीडा फालुन्जेल रोएको वेला मलाई आफुलाई समेत हलुङ्गो भएको महसूस हुने गर्छ । यस्तो रुवाइले मनभित्र जमेर बसेको पीडाको थुप्रोलाई बाहिर फाल्न सक्छ । त्यसैले मलाई त लाग्छ– जो-कसैले रुन पाउनुपर्छ, रुनुपर्छ । अरु इच्छा लागेको वेला डाँको छोडेर रुन पाउनुपर्छ । विज्ञानले पनि त हिजोआज स्वीकारिसक्यो ‘धक फुकाएर रुनु र हाँसुनु दुवै स्वास्थ्यको लागि लाभदायक हो’ भनेर । मलाई स्वास्थ्यसँग केही मतलब छैन, विज्ञानसँग पनि केही लिनुदिनु छैन । सबभन्दा पहिले ‘म’ मान्छे मात्र हो । त्यो ‘म’-को इच्छा हुन्छ, चाहना हुन्छ जुन इच्छाले, जुन चाहनाले अर्काको अस्तित्वलाई हानिनोक्सानी नपुऱ्याई, आफ्नै आनन्द, खुशी वा रमाइलोपन प्राप्त गर्छ भने त्यसमा आडम्बरको खास्टो ओढाएर बाधा पुऱ्याउनुहुँदैन । मलाई त्यस्तो आडम्बरसँग घृणा छ । म त्यस्तो आडम्बरको हत्या समेत गर्न पछि सर्दिनँ ।

उ खूब रोई । मैले उसको रुनुप्रति पटकक बाधा पारिनँ । उसले आफुले लगाएको पेटिकोटको मैलो फेरले सिँगान पुछी, सारीको सप्कोले आँसु पुछी । अब उ बर्सातपछिको निर्मल आकाश कै भएकी थिई ।

‘तिम्रो चिया सेलाइसक्यो रुन्चीकी आमा !’ –मैले उसको ध्यान चियातर्फ आकर्षित पार्न खोजें ।

‘आ.....दिदी.....! हिजोआज त चिसोतातो केही थाहा पाउन पनि छोडें ।’ –उसले लामो निःश्वासः छाड्दै नाके स्वरमा भनी र बिस्तारै चियाको गिलास समातेर सुरुप्य पारी ।

त्यसवेला उसको अनुहार क्लान्त भएको थियो । उसको वेदनाको अधिकांश भाग आँसुले बगाइसकेको जस्तो देखिन्थ्यो । शायद उसले अब सधैंसधैं जस्तो भोगाइको क्यासेट खोल्नेछ । म कसोकसो आफुलाई उसको आवाजको प्रतीक्षार्थी पाउँछु ।

‘रक्सी धोकेर आएका थिए । जथाभावी बक्न थाले । बेइज्जती गर्न तम्से । छोराछोरी पनि सुतेका थिएनन् । जस्तै पनि मैले कसरी स्वीकार गर्ने ? लछारपछार गरे । मैले पनि आफ्नो ताकतले भ्याएसम्म लुछाचुँडी नै गर्ने । भन्नुस् न दि... छोराछोरी डराएर एकै पोको परेर हेरिरहेका थिए; उनीहरूकै अधिलिटर म कसरी निर्लज्ज बनू ..... ?’ उ रुन थाली ।

केहीबेर रोएर पुनः थामिएर रुन्चीकी आमा सुरु भई– ‘त्यसपछि केके भयो केही होश छैन । होश आउँदा गालाको यो घाउबाट रगत बगिरहेको थियो । शरीरमा एउटै लुगा पनि थिएन । छोराछोरी टाँसिएर सुतिरहेका थिए । रुन्ची त दश वर्ष पनि पुगिसकी । आज लाजले उसको अनुहारमा हेर्नसम्म सकेकी छुइन्नं ।’

‘के गर्नु दि आज बिहानभरि रोएरै बित्यो । घरमा भने चामलको गेडोसम्म थिएन । उनले त सधैं कै होटलमा गएर मासुभात खाए । होइन दि ! लोग्ने मान्छेको कति कठोर मन, स्वास्नी त अर्की भई, लौ । आफ्ना प्यूसारूको नीलो मुख हेर्दा पनि यिनीहरूलाई पटक नपोल्ने रहेछ ।’ –उसले मन अमिलो पारेर आफ्नो इहव्यथाको अन्त गरेजै गरी लामो सास छोडी ।

रुन्चीकी आमाको कथामा आज अलिकति फेरबदल भएको रहेछ । रक्सी खानु र कुटनु, गाली गर्नु उसको लाग्नेको दैनिक क्रिया

हो । तर उसको जीवनवृत्तमा आज एउटा नौलो परिच्छेद थपिएको रहेछ । त्यो हो— उसको लोग्नेले उसलाई उसैका छोराछोरीको अधिल्लिर बलात्कार गर्नु । उसका कथाको यो नयाँ परिच्छेदले भने मेरो शरीरमा कम्प छुट्ला जस्तो भयो । ऊरी रोकिएर घाम चरक्क लागिसकेको भए पनि ती बेहोरा थाहा पाउँदा मलाई चाहिँ जाडोजाडो भएर आयो । त्यसवेला मलाई रुन्चीको बाउप्रति घृणाको भाव ऊन् प्रगाढ भएर आयो र रुन्चीकी आमाप्रतिको पुरानो सहानुभूति अफ प्रबल हुन पुग्यो ।

यसै कथा सुनाउने र सुन्ने क्रममा रुन्चीकी आमाका कथाहरूबाट विरक्त भएर मैले भनें— ‘सुनन, रुन्चीकी आमा ! तिमी त्यस्तो लोग्नेलाई के रूंगेर बस्छ्यौ ? बिहानबेलुकीको छाक टार्न त आफ्नो पाखुरीमा बल भए सकिहालिन्छ नि ! त्यस्तो राक्षसी व्यवहार खपेर बस्नु बेकार हो ।’

मेरो कुरा सुन्नासाथ उ केही डराएको अनुहार पारेर बोली— ‘काँ’ र दि उनलाई छाडेर हिंड्न काँ’ दिन्छन् र ? फेरि जे भए पनि लोग्नेसँग बस्दा गाउँ-समाजले कसैका स्वास्नी भनेर इज्जत गर्छन् । भित्र जे भए पनि बाहिर हेप्न सक्तैनन् । नत्र एकलै बसे ब्वाँसाहरू पछि लाग्न थालिहाल्छन् नि । छोराछोरीहरूलाई पनि हिड नभए पनि हिड बाँधेको टालो सरह बाबुको छायासम्म त हुन्छ । भो दिदी ! अब मेरो जिन्दगी यसै बित्छ । मलाई नै काल पनि छिटो आउँदैन !’

उसको लोग्नेप्रतिको विवेचना त मलाई आडम्बर जस्तो मात्र लाग्यो । स्वास्नीमानिसहरू यसरी लाग्नेमान्छेप्रति समर्पित हुन्छन् र उसको जस्तोसुकै अन्याय पनि स्वीकार्न तैयार हुन्छन् । त्यसैले स्वास्नीमान्छेप्रति लोग्नेमानिसहरूको दबाव र थिचोमिचो ऊन् ऊन् बढ्दो छ । रुन्चीकी आमा जस्ता स्वघोषित निरीह आइमाईले खचाखचले यस समाजमा नारीको स्थिति सधैं दयाको अपेक्षाभन्दा मास्तिर कदापि उठ्न सक्तैन । मलाई यसवेला रुन्चीकी आमाप्रति दयाको साटो

उसको निरीहताप्रति क्रोध उब्ज्यो— ‘आ.....! तिमीलाई तिम्रो लोग्नेले यस्तै सोझी देखेर पो हेपेको त । थपक्क त्यस मोरालाई छाडेर आफ्नो र आफ्ना छोराछोरीको जीविका चलाए त भैगयो नि । दिनरातको लडाइँगडा । धन्य हो ! तिम्रो यस्तो पतिभक्ति ... ।’

मेरो कुरा सुनेर मलाई नै सम्झाउने गरी कम्मर कसेर उ दही भई । ‘दि ! तपाईं बुझ्नुहुन्न । अहिले पनि उनको कमाइले उनी नै मोज उडाउँछन् । हामीले कहिल्यै भरपेट खाएका छैनौं । एक-दुई घर भाँडा माफेर छोराछोरीलाई पनि मीठोमसिनो ख्वाउनुपयो भनेर उ त्यो पल्लो छेउको पहेंलो घर छैन..... मायाको घरमा भाँडा माऊन थालें । घरमा उनलाई थाहा थिएन । कसोकसो एक दिन थाहा पाएछन् । त्यो रात..... दि के भन्नुहुन्छ र ..... लछारपछार पारेर पशु पिटेभन्दा पनि माया नगरी उनले मलाई कुटे । बलिरहेको अगुल्टो ल्याएर यी यहाँ ठोसेर निभाए.....।’ उसले आफ्नो चोलो उघारेर देखाई— दाहिनेतिरको स्तनमा पोलेको घाउको ठूलो खाल्टोजस्तै परेको रहेछ ।

‘.....त्यसैदिन भनेका छन्— ‘आइन्दा अर्काको घरमा जूठो सोहोर्न गएको देखें भने तेरो र तेरा छोराछोरीको मुख समेत यसै गरी सल्काइदिन्छु ।’ त्यसै दिनदेखि अर्काकाँ’ काम गर्न जान डर लाग्छ । त्यस वेलाको डाह र पिटाइको मार वेलावेला सम्झँदा, दिदी ! आँगै जिरिङ्ग हुन्छ । भन्नु न दि ! म के गरूँ ? जे भए पनि आइमाई जाबो भएर जन्मेपछि यस्तो सहनु त केही ह्वैन । मेरा बाउले पनि आमालाई कहिल्यै सुख दिएको मलाई थाहा छैन । मेरा सातओटी दिदीहरूमा अलि राम्रा र उमेरमिल्दो जोडी मेरै हो । दिदीहरूको त सबैका सौता छन् । होस्, अब भाग्यमा यस्तै खप्नु रहेछ ।’ उसले लामो खुइच्चय काढी ।

मसँग पनि अब उसलाई दिनुपर्ने सुझाव, सल्लाह केही थिएन । जुन थियो त्यो रुन्चीकी आमाको लागि आवश्यकै थिएन । त्यस दिनपछि म रुन्चीकी आमाबाट टाढिन खोजें । आखिर नजिक गएरै

पनि उसको निम्ति म के गर्न सक्छु र ? म पनि उ जस्तै एउटी स्वास्नीमानिस, लोग्नेकी स्वास्नी नै त हुँ । म पनि लोग्नेले तोकेको, देखेको र सोचेको निश्चित घेराभित्रकी निरीह आइमाई । आफ्नै बाँचाइ बाँचनुसिवाय अरूको लागि गर्ने पो के सक्छु र ?

वेला-कुवेला, या जुनसुकै वेला पनि कति प्रयत्न गर्दा रुन्चीकी आमाको टिठलाग्दो अनुहार, राम्ररी वास छर्न पनि नपाई ओइलाएर फर्न लागेको उसको यौवन, सन्त्रासका हुरीले प्रताडित उसका फुङ्ग उडेका चमकविहीन एक जोडी आँखा क्रमशः बलजपती मेरो सामुन्ने उभिने गर्छन् । रुन्चीकी सानिमा रुन्चीको घर आएको वेला रुन्चीको बाउले उसलाई पनि जबर्जस्ती सुताएको घटना रुन्चीकी आमाले देखेर पनि नदेखेजस्तो गरेकी थिई । भोलिपल्टै बरु बहिनीलाई तथानाम गाली गर्दै रुन्चीकी आमा उसलाई निकाल्न पुगेकी थिई । लोग्नेलाई गुण्डो लफङ्गो नदेखेर आफ्नी बहिनीलाई कुलटा देख्ने उसका अन्यायी आँखाहरू । रुन्चीकी आमाप्रति पटकक वास्ता नगरी उसको नामोनिशान बिर्सन खोज्दाखोज्दै पनि म उसको मानसिकतासँग पटकक नमिल्ने आफ्नो मानसिकता दाँज्नु खोज्छु । मसँग कहींकतै कुनै सूक्ष्म मेलको आभासले उसको पीडा फुन् तीव्र भएर मेरा नजिक आउँछ । त्यसक्षण म रुन्चीकी आमासँग डराएर भाग्न खोज्छु । उ भने फुन्फुन् नजिक आएर मलाई जिस्क्याउन थाल्छे ।

यस वेलासम्म फुरीले थामिने नाम लिएको छैन, रुन्चीकी आमा घाँस काट्नमा यन्त्रवत् चालु छ । मेरो सोचनुको क्रम र उसको हँसियाको चाल एकै गतिमा सञ्चालित भएको जस्तो लाग्छ । रुन्चीकी आमालाई देखेर कसोकसो मन डराइरहेको छ र उसको छायाको प्रतिच्छाया आफुमाथि परेको आशङ्काले त्रस्त अन्तर्द्वन्द्व आपस्तमा रक्तविहीन युद्ध लडिरहेछ ।

सात

सानुका बुबा आज कामतबाट आइपुगे । अफिसमा हाजिर गरेर खाना खान आउँछु भनेर गएका छन् । यसवेला म भान्सामा पसेर खाना बनाउने तरखरमा छु । आज भात पकाउने मेरो विचारै थिएन । सानुलाई रवि बाबुले लगेर ख्वाए । मेरो निम्तो पनि सानुले ल्याएकी हो तर म भने सुत्ने कोठाबाट बाहिर निस्केकी थिइँनँ । सानुका बुबा आइपुग्दा पनि म ओछ्यानमै थिएँ । त्यसपछि करबलले मैले भान्सामा पस्नुपरेको थियो ।

त्यस दिनदेखि रवि बाबुले कत्तिपटक भेट गर्ने प्रयत्न गरे पनि मैले भने भेट दिएकी छैनँ । मलाई एक किसिमको उत्तेजनाका साथै अपराधबोधले समेत सताइरहेको छ । राति सपना पनि अनेकानेक डरलाग्दो-डरलाग्दो देख्छु । शरीर गलेर लय्याकलुत्रुकक छ । यसवेला श्रीमान्जीको निम्ति खाना पकाउनु नपरेको भए शायद म दिनभरि बिछचौनाबाट उठ्ने थिइँनँ हुँला ।

झोल र भात मात्र पकाउँदा उनलाई मीठो लाग्दैन । दाल नभएको खाना नै नहुने । सन्तुलित आहार खानुपर्छ रे, दाल नखाए शरीरमा प्रोटिन पुग्दैन रे, ख्वै थुप्रै नियम छन् उनका । सुरुसुरुमा त लन्ठा लाग्थ्यो सबै, अब त बानी भएछ, केही जस्तो लाग्न छोड्यो । फेरि काम भनेको गरे पनि उत्तिकै, नगरे पनि उत्तिकै हुने ।

सानुका बुबाको स्वभाव देखेर पनि मलाई अचम्म लाग्छ । मप्रतिको उनको विचारभाव मैले आजसम्म बुझ्न सकेकी छैनँ । घर

छोडेको २१ औं दिनपछि आज आइपुगेर पनि न कुनै प्रेम-प्रदर्शन छ न कुनै आत्मीयताको प्रकट भाव । मप्रति उनको कुनै प्रश्न अथवा शङ्का-उपशङ्काको दृष्टि पनि नभएको महसूस गर्छु । यस्तो निर्लिप्त व्यवहार देखेर मलाई उनको विगतप्रति शङ्का उब्जेर आउँछ— 'विवाहअघि कुनै स्वास्नीमानिससँग प्रेमसम्बन्ध त थिएन !' कृष्णालाई एकपटक जिस्केउँ गरी सोधेकी पनि थिएँ । आफ्नो इच्छाले नै मसँग विवाह गरेका हुन्, सासूले कुरा मात्र चलाउनुभएको तर विवाहका सम्पूर्ण जिम्मेवारी स्वयम् आफैले पूरा गरेको समेत कृष्णाले नै मलाई भनेकी हुन् । दाइको विवाहअघि कुनै पनि स्वास्नीमानिससँग सम्बन्ध नभएको ठोकुवा उनैले गरेकी हुन् । कृष्णाबाट पाएको जानकारीपछि मेरो मन आफै आश्वस्त हुन पुगेको थियो । आश्चर्य लाग्छ यत्तिका दिन स्वास्नी छोडेर गएपछि पनि कुनै प्रतिक्रिया छैन । कस्तो ढुङ्गो जस्तो मानिस होला । अरू त के कुरा छोरीलाई समेत एकपटक नजिक बोलाएर सुम्सुम्याएको होइन । पिताको आगमनले प्रसन्न हुनुपर्ने पुत्रीको अनुहारमा बादल पो लागेको देख्छु, न पुत्री देखेर पिता नै रमाएको पाउँछु । उनको स्वभाव र विचारप्रति आस्थावान् र समर्पित हुनुपर्ने मेरो अस्तित्वले उनलाई कहिल्यै सकारात्मक रूपमा महसूस गर्न सकेको छैन ।

बाह्र बज्न लागेको थियो । उनी सरासर आएर भान्साकोठामा पसे । सदा छैँ मैले पनि खाना पस्किदिँँ । उनी खपाखप खान थाले ।

'रुपैयाँ-पैसाको आवश्यकता त परेन ?' —आधा पेट भरेपछि उनले सोधे ।

'अहँ परेन' —मैले सिधै जवाफ दिएकी थिएँ ।

म पुनः व्यावहारिकतातिर ओर्लेर सोधपुछ गर्न तम्सेकी हुन्छु—
'आमालाई कस्तो छ ?'

भोजन समाप्तको अवसरमा पुगेको हुन्छ । गिलासको पानी सिद्धचाएर उनी बाहिर चुठ्न पुग्छन् । म उनको पछिपछि लाग्छु ।

सोंप र सुपारी मुखमा हाल्दै उनी बोल्छन्- 'आमालाई त अस्ति नै निको भैसक्याथ्यो । कृष्णा-ज्वाइँ भने सिक्किस्त भएकाले सिलिगुडी पुन्याएर नर्सिङ होममा राखेको छ ।'

'ए.....के भएछ.....हँ.....?' मैले अताल्लिएर सोधें ।

'अष्टचारो ठाउँमा गाँठो थियो रे, सुरुमा वास्तै गरेनन्, दुख्न थालेपछि गाउँकै सोम कम्पाउन्डरलाई देखाएछन्, उसले कुन्नि के-के औषधि दियो, केही बिसेक भएछ । दुखेको मार्ने औषधिले पनि काम गर्न छोडेर होला ठूलो डाक्टरलाई देखाउने भनेर भद्रपुर अस्पताल पुन्याएछन् । त्यहाँ पनि एक डङ्गुर औषधि लेखर पठाएछ । रोग पत्ता लागेर निको हुँदै जानुको साटो फन्फन् पुरानो हुँदै गएछ । म पुगेपछि सिलिगुडी नै लगनुपर्छ भन्दिएँ । सबै मिलेर सिलिगुडी पुन्यायौँ । बायोप्सीको रिपोर्ट हेर्नासाथ डाक्टरले माया मान्यो । रोगले तेस्रो अवस्था समेत पार गर्न लागेकोले रोगी बाँच्नु असम्भव ठहरायो । तैपनि अपरेशन गर्‍यो, सेक्यो । केही राम्रो त भएको छ तर डाक्टर भन्थ्यो- 'पूरै फैलिसकेको छ, संसारको जुनसुकै ठूलो डाक्टरकहाँ वा अस्पतालमा पुन्याए पनि तीन महीना कटाउन सकिँदैन' ।'

उनले लामो सास फेरेर आफुभित्रको वेदना प्रकट गरे । जीवनमा पहिलोपल्ट मैले उनलाई आज केही चिन्ताको अनुहारमा देखिरहेकी थिएँ । त्यसक्षण कृष्णा र उनका पति शङ्करको अनुहार फलफली मेरा आँखामा आइरहे ।

'बम्बई पुन्याउन सके केही हुन्थ्यो कि ?' मैले उनको निराश अँध्यारोमा बत्ती बाल्न खोजें ।

'हुँदैन; सिलिगुडीका क्यान्सर-विशेषज्ञले भनिसकेपछि के हुन्छ ? यहाँका डाक्टर जस्ता हुँदैनन् त्यहाँका डाक्टर । आफुले नसके फन् रोग लुकाउने प्रयत्न गर्दैनन् । नजानेको कुरो ठूलो र जान्नेसँग सल्लाह गर्छन् । शङ्करलाई गाउँको कम्पाउन्डरले पैसा कमाउने

माध्यम नबनाएको भए अथवा भद्रपुरको एम. बी. बी. एस. ले नै पनि आफुले नजानी नबुझी आफ्नो रबाफ देखाउनुको साटो ठूलो डाक्टरकहाँ पठाइदिएको भए पनि शङ्करको अकाल मृत्यु हुने थिएन । अब त समय नै नभएपछि के गर्ने र !'

उनी चुप भए, आराम गर्न सुत्नेकोठातिर पसे । म भने भारी मन लिएर भान्साकोठामा पसें । उब्रेको खाना खाएर म आफ्नो काम सक्न तम्सें । म काम सकेर कोठामा पुग्दा उनी त्यहाँ थिएनन् । कस्ता मानिस ! 'गएँ' सम्म नभनी हिँड्छन् ! एकैक्षण मनमा यस्तै सोचन पुगें ।

कान्छी नन्द कृष्णा र उनका पति शङ्कर मेरो आजको सोचाइको विषय भएका छन् । मन-मस्तिष्क शङ्करको पीडानेर पुगेर छटपटिदै छ । शङ्कर र कृष्णाको विवाह भएको दुई वर्ष पनि भएको छैन । विवाह हुनुअघि कृष्णा यहीं मसँगै बसेर स्कूल पढ्थिन् । यस घरमा मेरो प्रेम पलाएको, घनिष्ठता गाँसिएको कसैसँग छ भने ती कृष्णा नै हुन् । यसवेला वारंवार ती यौवनको वसन्तमा उक्लन लागेकी युवतीको अनुहार र आँखाहरू मेरो मनले समातेर बसिरहेछ ।

कृष्णा र मेरो उमेरमा ऋन्डै छ-सात वर्षको अन्तर र विचारमा समेत प्रशस्त फरक भए पनि म उनको हँसिलो स्वभाव र निष्कपट वार्तालापले तथा अन्य अदृश्य आकर्षणले गर्दा साँच्चै अत्यन्त नजिक भएको महसूस गर्थे । कृष्णालाई अन्य सामान्य किशोरीहरूलाई जस्तै राम्री भएर बस्नु, मीठो खानु सबैसँग हाँसीमिली बस्नुपर्थ्यो । उनले यस घरमा हुन्जेल घरै उज्यालो पारेकी थिइन् । कृष्णाको विवाह भएपछिका कैयौं दिनहरू मैले उनैको ऋल्लकोमा बिताउनुपरेको थियो । कृष्णाको बिहेपछि मलाई उनको अभाव असाध्य खट्केको थियो ।

कृष्णाको छिट्टै विवाह गर्ने मन पटकै थिएन । उनका दाजुलाई पनि बहिनी पढाउने नै इच्छा थियो । तर आमालाई भने छोरीको

गोडा धुने हतारो थियो । आखिर आमाकै जीत भयो । हाम्रै कामतको छेउको गाउँमा घर भएको तथा त्यहीँ स्कूलको शिक्षक शङ्करसँग कृष्णाको विवाह भयो । विवाहमा कृष्णा असाध्य रोएकी थिइन् । कृष्णालाई अन्माउँदा म पनि भक्कानिएकी थिएँ । बिहे सकिएको कति दिनसम्म पनि कृष्णाको नाम लिनासाथ मेरो गह भरिन खोज्थ्यो । उनले मन पराएर सजाएका कोठा र भित्ताहरूभरि म उनकै छाया देख्थे । उनी सँगै नहुनुको पनि बिस्तारै बानी पर्थ्यो । सबै समयको कुरा रहेछ । मेरो लागि पनि केही महीनापछि कृष्णा पाहुना मात्र भइन् ।

त्यही मैले माया गरिएकी, मन पराइएकी कृष्णाको दुलहा शङ्कर क्यान्सरले पीडित छ रे । यसक्षण शङ्करको सम्झनाले मन पीडाको फोलमा डुबेको छ । उसो त शङ्करसँग मेरो त्यति घनिष्ठता भएन । आक्कलभुक्कल कहिलेकाहीं आएर एकदुई छाक भात खाने गरेको र एकदुई रात वास बसेको मात्र हो शङ्करले । शङ्करको स्वभाव र कृष्णाको दाइको स्वभावमा निकै समानता भएकोले दुवै घण्टौँ गफ गरेर बस्थे । तर मसँग भने शङ्करले औपचारिकता बाहेक अन्य गफ कहिल्यै गरेको होइन । हुनत लोग्नेमानिस र स्वास्थ्यीमानिस मात्र सम्झिएको तथ्यभित्र आपसमा घनिष्ठताले जरो हाल्न पाउँदैन । शायद त्यसो पनि भएको हो कि ? मैले पनि उनलाई नजिकैबाट हेर्ने, चिन्ने र जान्ने कोशिश कहिल्यै गरिँनँ । म नन्दे ज्वाइँलाई गर्नुपर्ने सत्कार गर्दिन्थेँ, बस् । कृष्णाको हालचाल सोध्दा पनि उ अलि ठाडो जवाफ दिन्थ्यो । त्यसैले पछि गएर आफुले प्रश्न गर्नुभन्दा उसले ओकलेका शब्दहरू सुन्नु मात्र उचित सम्झन थालेकी थिएँ । सारांशमा म कृष्णाप्रति जति आकर्षित थिएँ शङ्करप्रति त्यति नै विकर्षित पनि । तर आज उ मृत्युशय्यामा परेको छ भन्दा कृष्णाको सम्बन्ध गाँसिएर उ पनि ऊन नजिकको भएर मेरो आँखावरिपरि घुमिरहेछ । मनहरू, मनका आँखाहरू उसको पीडाले छटपटिएको पोखरीमा घरिघरि डुबुल्की लगाइरहेछन् ।

यसवेला कृष्णाले कस्तो मानसिक पीडा भोगिरहेकी होली । यौवनको खुड्किलो चढ्दै मात्र गरेकी नवयौवना, जसले जीवनका कैयौं सुखभोगका आवश्यकताको महसूस गर्न प्रारम्भ मात्र गरेकी छ, उ अब केही दिनमै विधवा हुन्छे । कानूनी रूपमा विधवाले जतिसुकै मान्यता पाए पनि समाजका आँखालाई संस्कारको रोग लागुनजेल एउटी विधवाको जीवन उसको निम्ति नै गह्रौं भएर बित्नेछ ।

कृष्णाको वैधव्य मेरा आँखाअगिल्लिर करुण भएर उभिन खोज्यो । मैले टाउको ऋट्कारेर पन्छाउन खोजें । तर उसको त्यही रूप ऊन् मलाई नै जिस्काउँदै उफ्रन थाल्यो । मेरो आफ्नो मस्तिष्कलाई अर्कातिर मोड्न र कल्पनालाई भत्काउन मैले क्यासेटमा राम्रो हिन्दी गीत ठूलो आवाजमा घन्काएँ ।

सानु मस्तसँग सुतिरहेकी थिई । दिन मध्यबाट ओर्लने तरखरमा थियो । फूलबारीमा पपी फूलहरू ढकमक्क थिए । सडकमा रिक्साहरूको चहलपहल दिनको घटानसँगसँगै बढ्दै थियो । रुन्चीकी आमा आफ्ना चारैओटा छोराछोरी लिएर, राम्री भएर मेरो घरअगाडिको सडकमा हिँड्दै थिई । मेरो घरअगाडि आइपुगेर सधैँकै उ डिच्च हाँसी । मैले पनि उसै गरी आँखाले प्रश्न गरें ।

‘सिनेमा ग’को दिदी.....!’ उसले कराएर भनी ।

त्यसपछि उ प्रफुल्ल मुद्रामा हतारका साथ गई आफ्ना लालावाला अघि लाउँदै ।

सिनेमा जानु यो ठाउँमा मनोरञ्जनको एउटै साधन हो । कहिलेकाहीं दिक्क लागेको वेला वा रमाइलो नै लागेको वेला पनि कतै मन बहलाउने ठाउँ छैन । जानुपर्ने र जहाँबाट हिँडे पनि पुगिने स्थान हो सिनेमाहल । गर्मीको समयमा, उडुसको टोकाइ सहँदै, सिगरेट-बिडीको गन्धबाट सासमा निकोटिन भँदै, पायरियाको दुर्गन्धका साथै कैयौं रोगका कीटाणुहरूसँग मित्रता गर्दै बसेर पनि हिन्दीका

अधिकांश घटिया फिल्मको प्रदर्शन गरिने यस स्थलसँग मलाई भने असाध्य वितृष्णा छ । हुनत विवाह हुनुअघि मेरो पनि सिनेमा हेर्ने क्रम सशक्त नै थियो । हिजोआज भने 'ती दिनहरू बिताइएको थियो र ?' भन्ने प्रश्न आफैसँग गर्न पुग्छु । धेरै पहिलेको कुरा हो, स्कूल पढ्दा सरले प्रश्न गर्नुभएको थियो— 'सबैभन्दा राम्रो र मीठो के हुन्छ ?'

हामीले केके जवाफ दियौं अहिले याद छैन, तर सरले सबैको जवाफलाई बेठीक भनेर आफ्नो ठीक जवाफ हाम्रोअघि राख्नुभएको थियो ।

'राम्रो भनेको आँखा र मीठो भनेको मन हो' त्यसवेला हामीलाई यस्तो प्रश्न र उत्तरको अर्थ थाहा थिएन । क्लास सकिएपछि हामीले त्यो सरलाई 'कस्तो पागल' भनेर खूब खिल्ली उडाएका थियौं । त्यो सरको उपनाम नै 'आँखेमन' राखिदिएका थियौं । पछि त्यो सर हाम्रो स्कूल छोडेर काठमाडौं जानुभयो । हिजो-आज सुन्छु उहाँ निकै ठूलो लेखक बन्नुभएको छ रे ।

'आँखेमन' सरले भनेको कुराको सत्य बुझ्ने मस्तिष्क नै त्यसवेला हामीसँग रहेनछ । हिजोआज वेलावेलामा सोच्दछु उहाँले कति सत्य ओकल्नुभएको रहेछ । मन आनन्दित हुन्जेल जेसुकै मीठो, आनन्ददायी लाग्दो रहेछ, इच्छा र रहरहरू सजीव भएर आँखामा बाँचुन्जेल जेसुकै पनि सुन्दर, रहरलाग्दो र रमाइलो भएर टाँसिने रहेछ । नत्र त संसार जतिसुकै राम्रो भए पनि कुनै चाह नहुने, मोहै नहुने ।

रुन्चीकी आमाको अफ रहर मरेको छैन । उ आफुलाई दुःख परेको वेला मृत भएको क्षणिक घोषणा गरेर पुनःपुनः सजीव भएरै बाँच्दछे । उसका आँखामा रहर र मनमा मिठास बाँचेको छ । जीवनको जिउँदोपनको ठूलो प्रमाण हो रुन्चीकी आमा, जो प्रताडित जीवनसँग अफै सम्झौता गर्दै आएकी छ । उसको अनिश्चित भविष्यसँग उसको वर्तमान गति सुललित छ, पल्लवित छ ।

म भने कुण्ठित भएर जीवनको महायज्ञमा असन्तुष्टिका सुवाद्वारा आफ्ना इच्छा र रहरहरूको हवन गरिरहेकी छु ।

आठ

आज कामतबाट 'शङ्करको अवस्था चिन्ताजनक भएकोले तुरुन्त आउनु' भन्ने खबर लिएर मान्छे आएको थियो । सानुका बुबा अफिस गएर बिदा लिएर आए ।

'म पनि जाऊँ कि ?' मैले केही डराउँदै उनीसँग प्रश्न गरेकी थिएँ । किनकि उनी मलाई आफ्नो पछि लगाएर हिंडाउन रुचाउँदैनन् भन्ने तथ्यसँग म कैयौँपटक परिचित भइसकेकी छु ।

'अहिले केलाई जानुप्यो, घर रुड्नुपर्छ ।' मैले सोचेअनुरूप जबाफ तेर्सैको थियो । उनको कस्तो खल्लो-खल्लो ढर्केको स्वर ! सरर उब्जेको नमीठोपनलाई पनि मैले सदाको दालभात छैँ सम्झेर बिर्सन खोजेँ । उनी गए ।

सानु सदा छैँ छिमेकमा खेल्न गएकी छे । उ उसका भाँडाकुटी, थाङ्गनाथरा सबै लिएर गएकी छे । छोरीको जातलाई सानैदेखि पुतली खेल्ने, भात पकाउने इत्यादि आइमाईताले खेलहरूमै रुचि हुनुपर्ने – छिमेकी रञ्जना भन्थिन् । उनकी छोरी पनि त्यस्तै छे, सँगैमा छोराले कहिल्यै भाँडाकुटी र पुतली खेलेन, उ त भकुन्डो, मोटर, हवाईजहाज, काठका टुक्रा बटुलेर घर बनाउने खेल खेल्छ । किन यसरी बालककालदेखि नै पुरुष र स्त्रीले आफुबीच अन्तर बोलाएका होलान् ।

मलाई सानुले भाँडाकुटी र पुतली खेलेको पटक मन पर्देन । उसले अरू राम्राराम्रा खेल खेलेस् भनेर बजारबाट किनेर समेत

ल्याइदिन्छु । तर उ भने ती खेलौनाभन्दा मेरा पुराना सारीका टुक्राहरू बटुलेर बनाइएकी पुतली खेल्नुमै रमाउँछे ।

आफु जीवनभर पुतली भएर खेलिनुपरेकोले होला मलाई भने पुतली पटक पन पर्देन । तर म यो कुरा सानुलाई बुझाउन पनि त सक्तिनँ ।

घडी हेर्छु । दिनको एक पनि बजेको छैन । अर्कै दिन निकै बाँकी छ । आज दिन लामो लागि रहेको छ । कहिलेकाहीँ यस्तै हुन्छ । दिन फुसुकक बित्नु पनि एउटा विजय हो । त्यस्तो वेला दिन बिताउनुपर्ने तनाबले त सताउँदैन ।

यसबीच रवि बाबुसँग एक-दुईपटक आँखा मात्र जुधेको छ । उनको आँखामा पनि मूक वेदना नाचेको जस्तो देखेकी छु । एक-दुईपटक उनीसँग भेट्ने प्रबल इच्छा पनि नजागेको होइन । तर यसै आँट गर्न सकिनँ ।

हिजो हरियो तरकारी किन्न बजार गएकी थिएँ । नितेशलाई भुलुकक मोटर साइकलमा देखेकी थिएँ, पछिल्लिर राम्री युवती थिई । नितेशको दर्शनले केही क्षण निकै पुरानो मेरो तरङ्गको तारमा मिठासको सङ्गीत भुनभुनायो । उसलाई पनि यस्तो केही भयो कि ! तर उसलाई के थाहा । मैले पो बालककालमा नितेशसँग मूक प्रेम गरेकी थिएँ । शायद त्यसताका हामी सात कक्षामा पढ्थ्यौँ । हाम्रो कक्षाको सुन्दर र जेहन्दार विद्यार्थी थियो— नितेश प्रधान । नितेशसँग कहिल्यै कुराकानीसम्म नगरेको भए पनि म उप्रति मुग्ध थिएँ । नितेश एक दिन स्कूल आएन भने मेरो मन अताल्लिन्थ्यो । उसको अपशकुनको विषयमा मन भाँतीभाँती सोचथ्यो । त्यसरात सपनामा पनि म नितेशको निदाउरो अनुहार देख्थेँ । भोलिपल्ट उसलाई पुनः स्कूलमै देख्दा मेरो मन असाध्य रमाउँथ्यो । कुदेर गएर नितेशलाई भेट्ने मेरो मन हुन्थ्यो । उसको कुशलमङ्गल सोधेर मलाई घण्टौँ उसँग बस्न मन लाग्थ्यो । तर रङ्गीन कल्पनासिवाय यथार्थको

धरातल त्यसवेला निकै कठिन थियो । अहिले जस्तो भएको भए म उसलाई स्पष्ट भन्ने थिएँ— ‘नितेश ! म तिमिसँग प्रेम गर्छु ।’ तर त्यसवेला म उसलाई नजिकबाट हेर्न पनि सक्तिनथेँ । नौ क्लासमा पुग्नासाथ बाबाले नातिनी ठूली भई, स्कूल टाढा भयो भनेर स्कूलै जान बन्द गर्दिनुभएको थियो । त्यो एकतर्फी प्रेम कतै दोहोरो पनि हुन्थ्यो कि ! तर त्यसपछिदेखि नितेशसँग मेरो भेटै हुँदैनथ्यो । कहिलेकाहीं बजारमा आक्कलभुक्कल भेट भयो भने उ नचिनेको जस्तो गर्थ्यो । म भने मनभरि मिठास बोकेर फर्केकी हुन्थेँ । हुनत उसलाई के पो वास्ता होस् ! उसको निम्ति क्लासका सम्पूर्ण केटी र ममा केही अन्तर थिएन । मलाई भने त्यसवेला संसारका सम्पूर्ण केटा र उबीच ठूलो अन्तर महसूस हुन्थ्यो । जे होस्, नितेश मेरो कुरकुरे बैसको प्रेमी हो । त्यो क्षण जुनवेला म नितेश भनेपछि भुत्कुक हुन्थेँ, सम्झेर हिजोआज पनि असीम आनन्द प्राप्त हुन्छ । हिजो नितेशलाई भुलुकुक देखेको क्षण पनि म त्यही पन्ध्र वर्षअघिको क्षणसँग सामञ्जस्य गाँस्न पुगेकी थिएँ । अतीतको मृदु पीडाले छटपटिएर म उसको प्रतीक्षामा दिन बिताइरहेकी छु । त्यो क्षण अतीतको प्रेम हावाको सिरेटो भएर फर्केको भए पनि मेरो मन त्यसैत्यसै पुलकित भइरहेको थियो ।

मलाई नितेशसँग सम्बद्ध एउटा कुराको याद आयो । सम्झनाका तरङ्गहरू यसरी नै तानिने गर्छन् । कहाँबाट कता पुग्छन् ती तरङ्गहरू सम्झने व्यक्ति स्वयंलाई सम्झनुअघि पत्तो हुँदैन । सम्झनाका तरङ्ग समुद्रका लहर कै एकपछि अर्को र लहरभन्दा पनि शक्तिशाली भएर थुप्रै फर्लाङ्ग नाघेर टाढाभन्दा टाढासम्म पनि पुग्न सक्छन् । कुरा हामी सात कक्षामा पढ्दैको हो । एउटा अङ्ग्रेज सरले पढाउँथ्यो, नाम के रे... ‘योग सर’ । उसलाई हामीले नेपाली अनुवाद गरेर ‘तन्नेरी’ सर भन्ने गर्थ्यौँ । उ नेपालमा आफ्नो अवधि पूरा गरेर आफ्नो देश फर्कने भयो । उसको बिदाइको कार्यक्रम राम्ररी मनाइयो । चिरस्मरणको निम्ति फोटो पनि खिचिएको थियो । योग सर फर्क्यो । केही दिनपछि फोटो हेर्न सबै साथीहरू स्टुडियोमा गएका थियौँ । मेरा

थुप्रै फोटाहरू आएका रहेछन् । तर मसँग पैसा नभएकोले मलाई फोटो लिने इच्छा थिएन । फट्ट योंग सर र नितेश हाँसिरहेको फोटोमा मेरो आँखा पऱ्यो । त्यो दिन त्यत्तिकै बित्यो । भोलिपल्ट मैले हजूरआमालाई फकाएर एउटा फोटो किन्ने पैसा मागें र त्यही नितेश र योंग सर भएको फोटो स्टुडियोमा गएर लिएँ । मेरो किताबको पातोमा राखेको त्यही फोटो एक दिन सहपाठी मञ्जुले देखेर अचम्म मान्दै सोधेकी थिई 'एइ शिखे ! तैले आफ्नो फोटो नलिएर किन यो फोटो लिएकी ?'

'होइन, योंग सरको फोटो पो लिएको त, आफ्नो त आफु नै साथै भइहालिन्छ नि' मैले फोटो लुकाउन खोज्दै, चोरी पक्रिंदा डराएको भावमा परेर जवाफ दिएकी थिएँ । त्यसपछि मञ्जुले खेती नै पाएकी थिई— 'शिखाले योंग सरको फोटो लिएकी छे ।' मञ्जुले स्कूलभरि नै हल्ला गरेकी थिई, विवश भएर मैले मञ्जुसँग त्यसवेला फर्कनुपरेको पनि थियो । सबैले शिखाको योंग सरसँग मायापिर्ती बसेछ भनेर जिस्काएका पनि थिए । उनीहरूलाई के थाहा योंग सर त ढाल मात्र थियो । त्यसभिन्न नितेशलाई मैले लुकाएको कुरा मैले आफु स्वयंलाई समेत प्रस्ट गरी भन्न सकेकी थिइँन । त्यसवेला म किताब पढ्ने बहानाले त्यो फोटो घण्टौं हेरिरहन्थेँ । जति हेऱ्यो उति राम्रो लाग्थ्यो मलाई नितेश । शायद नितेशसँग जीवन बिताउन पाएको भए यसवेला म आफ्नो जीवनको उत्तरार्ध स्वीकार्ने थिइँन कि ? मन कहिलेकाहीं यस्तो पनि सोच्ने गर्छ । तर भनेजस्तै कहाँ हुन्छ र ? हुनत कसैकी विवाहिता भएर मैले यस्तो सोच्नु पनि चरित्रहीनताका बुँदाहरूमध्येको एउटा बुँदा हुँदो हो । तर मेरो मन कतिपय क्षणमा ती क्षणको चरमानन्दमा डुब्न खोज्छ । म के गरूँ ? यस शरीरलाई म पातिव्रत्यको सिमानापारिसम्म नलैजान सक्छु र यतै वारि बिसाउन सक्छु, तर मन हावाभन्दा पनि तीव्र गतिमा उडिरहन्छ, नाचिरहन्छ, र हिँडिरहन्छ । म यसलाई वशमा राख्न सकिँन । यो नियन्ता हो । यसको निक्क्यौल गर्ने क्षमता ममा छैन ।

मनको हावाले सम्झनाको पातलाई हल्लाइदियो । नितेश र उबाट पाएको आनन्दको अनुभूतिले कुकुरै बैसलाई कुतकुत्याउन थाल्यो ।

साँझ पर्न लागेछ । चराचुरुङ्गी वास फर्कने हतारोमा चिच्याइरहेका थिए । पश्चिमतर्फ सूर्य निर्लज्ज भएर धरतीलाई चुम्न पुगेपछि आकाश लजाएर रातो भएको थियो । कसोकसो मेरो शरीरमा एकलहर उत्तेजना फैलन्छ । सानु फूलवारीमा ढुनुमुनु खेलिरहेकी थिई । रवि बाबुको कोठातर्फ मेरा आँखा पुग्छन्, ढोका उदाङ्गै थियो । उनी पनि आफ्नो कोठामा आइपुगेका रहेछन् ।

म फूलवारीमा पुगें । सानु मेरो उपस्थितिमा दङ्ग परी । खेलमा सहभागी बन्न कर गर्न थाली । उसको मन राख्न मैले उसले भनेकै गरें । उसलाई खेलमा साथी पुगेन । उ 'अड्कललाई बोलाउँछु भनी रवि बाबुको कोठातिर लागी । केही बेरमै रवि बाबु सानुलाई बोकेर आइपुगे । म चुपचाप ङार कोटचाएर बसिरहें । हामी सानुको इच्छाका अधि समर्पित भएर उसका निर्देशनअनुरूपका खेलहरू खेलिरह्यौं । क्षितिजमा अँध्यारोपन देखा पर्न लाग्यो । साँझ ऋमक्क पच्यो । सानुलाई 'घर जाँ' भनेको उ त 'अड्कल पनि जाने' भनेर जिद्दी गर्न लागी ।

'म जान्नेँ सानु ! तिम्रो मम्मीलाई मन पर्दैन' –उनको व्यथित आवाज मेरो कानमा गुन्ज्यो ।

अब सानु मसँग कचकच गर्न लागी ।

'केटाकेटीको चित्त किन दुखाउनु नि ?' –सानुको बहाना गरेर उनलाई हामीसँग हिंडाउन खोज्ने मेरो मनको माथिल्लो सतहले नै पनि उनको उपस्थितिलाई सकारिरहेको थियो । त्यसपछि म घरतिर लागें, रवि बाबु सानुलाई बोकेर पछिपछि आए ।

'मम्मी ! अड्कल पनि हामीसँगै भात खाने ल ?' –उसले सदा कै प्रस्ताव राखी ।

‘होइन सानु ! म खान्नँ, आज बाहिरै खाईवरी आएको छु’ –
उनले हतपत्त जवाफ दिइहाले । मैले पनि कर गरिनँ ।

बिहान उब्रेको भातमा बदाम र आलु हालेर पुलाउ जस्तै पारी
दिएँ । सानुलाई यस्तो पुलाउ असाध्य मन पर्छ । दिनभरको कुदाकुदमा
थाकेकी उ पुलाउ र दूध खानासाथ भुसुक्क निदाई । आफुलाई खाने
इच्छा पनि थिएन ।

रवि बाबु अरुसम्म गएका थिएनन् । बैठकमा कुनै पुस्तक
पढ्ने कोशिशमा उनी संलग्न थिए । बुन्दै गरेको स्वीटर लिएर म
उनको नजिकै गएर बसें । त्यहाँ केही बेरसम्म मौनताले नै आफ्नो
गति अधि बढायो ।

‘मैले के अपराध गरेँ, शिखा ?’ –उनले हराएको आवाजमा
प्रश्न गरे ।

‘तिमीले शिखासँग, एक पराई स्त्रीसँग प्रेम गर्नु । अपराध
त्यही प्रेम हो रवि !’ –मनले ऋट्ट जवाफ दियो । तर मेरो मुख भने
मौन नै बस्यो ।

‘केही बोल्न सकिन्न र ?’ –पुनः उनले खिन्न भएर प्रश्न
गरे । उनको खिन्नता मिसिएको द्रवित आवाजले मलाई डगमगाउन
खोज्यो । मैले आफुलाई त्यो क्षण सट्टमालेर राख्नु आफ्नो वशबाहिर
लाग्यो ।

‘म अब जीवनको गोरेटो मोड्न नसक्ने भइछु रवि बाबु !
मलाई माफ गर्नुस् ।’ –केही कम्पन मिसिएको स्वरमा मेरो आवाज
बामे सन्थो ।

‘के त मैले आफुलाई खेलौना सम्झ्ने ?’ –उनी केही रिसिएको
आवाजमा बोले । त्यसक्षण साँच्चै उनको अनुहार विदीर्ण भएको थियो ।

‘होइन, रवि बाबु ! भूल मेरै थियो । विवाहिता स्वास्नीमानिस
भएर मैले लोग्नेसँग विश्वासघात गर्न नहुने थियो ।’

अब म दौड्ने क्रममा पुगिसकेकी थिएँ । यसवेला धक पनि फुक्सकेको थियो ।

‘अपराधकै नापजोख गर्दा म स्वयं तिमीभन्दा बढी अपराधी हुन पुग्छु । आफैँ आफुले भोगिसकेको कटु यथार्थको पुनरावृत्ति गराउन खोज्नु फ्रन् आफैँ आफुमाथिको विश्वासघात हो । सबै जान्दाजान्दै पनि थाहा छैन, शिखा ! म किन यसरी तिमीप्रति समर्पित छु । अब त लाग्छ, तिमीविना म बाँच्न सक्तिनँ । म जीवनको यस्तो असह्य वेदनाको अवस्थामा आइपुगेको छु । मलाई यस्तो व्यवहार नगर ।’ – उनी आँखाको आँसु लुकाउन खोज्दै बोलेका थिए ।

‘रवि बाबु ! प्रेमको अन्धो स्वरूपको समय हामीले नाघिसकेका छौँ । हाम्रो परिभाषामा प्रेम यथार्थको धरातलसँग मेल खाने पनि हुनुपर्छ । प्रेम बदनाम भयो भने अत्यन्त तित्त भएर सारा जीवन नै विषाक्त बन्न सक्छ । तपाईँ र मेरो प्रेमको यथार्थ स्वरूप हाम्रो समाजले स्वीकार्नेछैन । भावनागत सत्यको कुरा गर्नुहुन्छ भने म छातीमा हात राखेर भनिरहेकी छु– मेरो तपाईँसँग प्रेम भएछ । सानुका बुबासँग विवाह भए पनि प्रेमको सम्बन्ध कस्तो हुन्छ आजपर्यन्त थाहा छैन । उनी कर्तव्य मात्र भएर मेरो जीवनको बाटोमा उभिएका छन् । प्रेमको जिउँदो मूर्ति भएर तपाईँ मभरि छाउनुभएको छ । यसवेला कर्तव्य र प्रेमको युद्धमा म तपाईँभन्दा पनि बढी घाइते भएर बाँचिरहेकी छु ।’ –मैले आफ्नो यथार्थपक्ष खुला किताबजस्तै उनको अगिल्लिर राखिदिँ ।

‘त्यसो भए प्रेमलाई स्वीकार गर, शिखा ! म पनि जीवनको मिठासका केही थोपा भए पनि चाखेर आयुलाई अमृतमय पार्न चाहन्छु ।’ –उनले प्रस्ताव राखे । उनको सोझो प्रस्तावले एकपटक म अताल्लिएँ पनि ।

‘बदनामी सहन सक्ने क्षमता मसँग छैन, रवि बाबु ! केवल नारामात्रले जीवन बिताउन गाह्रो हुन्छ । सबै नाताकुटुम्ब, इष्टमित्रको

अगिल्लिर मैले एकपटक भोगिसकेको तित्त सत्यको उद्घाटन गर्नु नपरोस् । सुन्नुस् रवि बाबु ! मेरी आमाले बुबाको प्रताडना सहन नसकेर दोस्रो बिहा गर्नुभएको थियो । तर आमाको क्षणिक आवेशको फल मैले आजीवन मानसिक यातनाको रूपमा भोग्नुपयो । मेरी छोरी सानुमा त्यही आफ्नो इतिहास दोहोर्‍याउन म सक्तिनँ, रवि बाबु ! मलाई माफ गर्नुस् ।’

त्यसपछि रवि बाबुले एकनास मेरो अनुहारमा आश्चर्यचकित भएर हेरिरहे । म भने द्रवित भइरहेँ ।

‘तिमीले मलाई किन.....?’

उनी पनि केही बोल्न सकिरहेका थिएनन् । केही बेर कोठामा मौनता छाएको थियो । उनको र मेरो स्थितिमा एकरूपता भइरहेको जस्तो लाग्यो । मसँग बोल्नुपर्ने शब्दहरू रित्तिएजस्तै भएर उनका आँखाहरू जमीनतिर गाडिइरहे ।

‘अन्तिम प्रश्न गर्छु, शिखा ! आजसम्मको तिम्रो मप्रतिको व्यवहार के नाटक थियो ?’ –उनले केही आक्रोश मिसिएको आवाज मतिर प्याँकेका थिए ।

‘मैले तपाईंसँग नाटक गरेकी छैनँ, रवि बाबु ! मैले त जीवनमा कुनै पुरुषले मप्रति प्रेम गरेको यो पहिलोपल्ट हो भन्ने कुराको आभास पाएकी छु । साँच्चै भनूँ भने रवि बाबु ! म लोग्नेसँग नाटक भोगिरहेकी छु, नाटक बाँचिरहेकी छु र नाटक बिताइरहेकी छु । आफ्नो इच्छाविपरीत समाज र सन्ततिको निमित्त जीवन बिताउनु के नाटक होइन र ? तपाईं त मभित्रको वास्तविक यथार्थता हो । तपाईंले दिनुभएको प्रेमको सानो क्षण मलाई कर्तव्य-पथमा डोर्‍याउने डोरी हुनेछ । मेरो मन सधैं तपाईंको प्रेमप्रति लालायित छ र मलाई लाग्छ– यो प्रेम आजीवन मभित्र रहिरहनेछ । तर वास्तविक धरातलमा तपाईंको हात समातेर हिँड्ने साहस मसँग छैन, रवि !’

म केहीबेर आवाज रोकिएको महसूस गर्छु । मेरा आँखाबाट फरेका आँसुको अविरल यात्रा रोकिएको हुँदैन । मैले आफुलाई केही सामान्य पार्न खोजेपछि केही शब्दहरू पुनः मबाट ओर्लन तयार भए ।

‘रवि बाबु ! जुन आँखाहरूले बालककालदेखि अहिलेसम्म मलाई निर्निमेष पछ्याइरहेका छन्— ती अतिकटु छन् । कसैले मेरी आमाको विषयमा प्रश्न गरे म मेरी आमा पोइल गएकी हुन् भनेर निर्धक्क भन्न सक्तिनँ । मेरी सानुले मैले भोगेकै पीडाको पुनरावृत्ति भोगेको म सहन सकिदैनँ । त्यसैले म तपाईंलाई कहिल्यै अपनाउन सक्तिनँ र सानुका बुबालाई त्याग्न सक्तिनँ ।’

रातको चकमन्नतालाई चिरेर टाढा कतैबाट आएको आवाजले रात गहिरिन लागेको आभास गराएको थियो । थुप्रै समय चुपचाप बितेको थियो । म अब केही बोल्न सक्ने स्थितिमा थिइँनँ । रवि आफ्नो कुर्सीबाट उठेर मेरो अगिल्लिर उभिए । रवि बाबुले मेरो निहुरेको मुन्टो हातले उठाएर मेरो अनुहारमा हेरिरहे । त्यसपछि मैले पनि उनको आँखामा हेरेँ । त्यहाँ प्रेमका द्रवित थोपाहरू आआफ्नो व्यथा खन्याउन हतारिएका थिए ।

‘शिखा ! परस्त्री भएकी तिम्रीप्रति आकर्षित भएको मेरो प्रेमले गर्दा शायद आजीवन प्रायश्चित्त गर्नु नै मेरो नियति हुनेछ । जे होस्, म तिम्रो प्रेमको सदा इज्जत गर्नेछु । मेरो कारणबाट तिम्रो प्रेमले कहिल्यै बदनाम हुन पाउनेछैन । केवल एकपटक मेरो निजी सम्पत्ति हुने गरी तिम्री मभिन्न समाहित भइदेऊ । जसको सम्झनामा म यो एउटा जीवन सहजै बिताउन सकूँ ।’

उनले आफ्ना कामेका शब्दहरू मेरोसामु पोखेर चुप भए । उनका शब्दले मेरो अनुहार तात्थ्यो र शरीरमा पनि उत्तेजनाले गर्दा केही कम्पन भयो । भय र उत्तेजनाको मात्राले अतिशय प्रभावित म हडबडाएँ ।

‘शिखा ! मेरो भोक मेटिदेऊ, म आजीवन ऋणी रहनेछु ।’ –
उनले विनम्र भएर अनुनय गरे ।

म यसै हो भन्ने स्थितिमा थिइनँ । शरीरमा कम्पन र मनमा काउकुती लाग्न खोजिरहेको थियो । मन शरीरद्वारा विजित हुने चालमा थियो । त्यसवेला मैले आफुलाई संयमित पार्न ठूलै कोशिश गर्नुपरेको थियो ।

‘हुँदैन रवि बाबु ! यो शरीर सानुका बुबाको अधिकारभित्र पर्छ । मैले विश्वासघात गर्नुहुँदैन ।’ –यस्तै केही दह्रो प्रतिकार त्यसवेला मैले गरेकी थिएँ । त्यसपछि नजिकैको टेबुलमा टाउको घोट्याएर, मुट्टी बाँधेर, दाहा किटेर मैले आफुलाई लोग्नेको लागि सुरक्षित पार्ने बल गरेकी थिएँ । शरीर निकै बेरसम्म थरथराइरह्यो । रवि बाबु चुपचाप उभिइरहेका थिए । केही बेरपछि मेरो हातमा उनको तातो हातको स्पर्श पाएँ । उनले बिस्तारै मेरो हात आफ्नो ओठमा पुऱ्याए र बिस्तारै ओठको जलन हातमा सरेको थाहा पाएँ । त्यसपछि बडो जतनसाथ हातलाई पूर्वावस्थामै पुऱ्याएर उनको पदचाप बाहिरिएको आवाज कानमा पर्‍यो । खुलेको ढोकाबाट एकसर्को हावाले मलाई छोएर गयो । रवि बाबुको प्रेमोपहारसरि उनको चुम्बनको स्पर्श मीठो भएर मेरा अङ्गअङ्गमा फैल्यो । बाहिर अँध्यारो बाक्लिएको थियो । मेरो मन डरले ऋसङ्ग भयो । मैले उठेर हतपत्त ढोका लगाएँ । आँखा सरासर भित्ते घडीमा ठोक्किए । रातिको बाह्र नाघिसकेको थियो । मन आशङ्का र भयले सानो भएर खुम्च्यो । यसवेला रातिसम्म परपुरुषसँग एकलै कोठामा बसेको कसैले देखेका भए ? जे पनि शङ्का गर्न सकिन्छ । हुन पनि जवान लोग्नेमान्छे र स्वास्नीमान्छे यसरी आधारगतसम्म सँगै बसे आपसमा घट्न् नसक्ने कुरा केही थिएन । ननिम्त्याएको अपराध हुन सक्छ । त्यसवेला मैले त्यो केही बेरअधिको क्षण सम्झेँ । अलिकति समर्पण गरेकी भए ? मन त्रासले लुगलुगायो । रवि बाबु लोग्नेमान्छेको रूपमा छोपिएको

ब्याँसो होइन रहेछ । नत्र यो एकान्तको फाइदाबाट उसलाई कसले रोक्न सक्थ्यो । रवि बाबुप्रति मलाई फन् आदरको भाव मनभरि उठेर आयो ।

बिछचौनामा पल्टेपछि उनले चुमेको हातको मलाई पुनः सम्झना भएर आयो । आज मलाई यो हात असाध्य सुन्दर लाग्यो । एक मन लाग्यो, उनको मागप्रति मैले आफुलाई समर्पित गरिदिएकै भए पनि के हुन्थ्यो र ? हाम्रो नमस्कार जस्तै पश्चिमतिर यी अत्यन्त साधारण कुरा हुन् । तर ..... पूर्वमा यो वर्जित फल हो, जसले खायो उ जीवनभर पछुतायो । जे होस् मैले पछुताउनु त परेन । उनको इच्छा पूरा गर्न नसकेकोमा मलाई सधैं पीडा नै हुनेछ । तर त्यो पीडा तीतो भने पक्कै पनि हुनेछैन ।

आँखाहरू रवि बाबु बाहेक केही हेर्ने पक्षमा छैनन् । मन त्यस्तै उनलाई बाहेक केही राख्ने सुरसारमा पनि छैन । मलाई पागल बनाउला जस्तो लागि रहेछ । चारैतिरबाट रवि बाबुका अवयवहरू आएर घेर्न खोजिरहेछन् । निदाउने कोशिश गर्छु, तर निद्रा कताकता भौँतारिरहेको छ ।

रवि बाबुसँगको प्रथम भेटघाटदेखि आजसम्मका एकएक घटनाहरू क्रमशः मेरो मानसपटलमा चित्रवत् आइरहेछन् । कसरी रवि बाबुसँग यतिबिघ्न गाँसिन पुगिछु । उसो त उनीसँग कहिल्यै फाल्तु प्रेमका तुकबन्दी साटासाट गरेको पटक होइन । यसरी अन्तिम क्षणसम्म पुगुंला जस्तो मलाई कदापि लागेको थिएन । आँखाको भाषा एकअर्कामा साटासाट भएछ । नत्र न उनले कहिल्यै मसँग प्रेमको गीत गाएका हुन् न मैले नै नारा लाएकी हुँ जबकि वास्तविकता भर्खर मात्र दुवै पक्षमा उद्घाटित भएको थियो । अन्तर्द्वन्द्वहरू रातको अन्तिम पहर बाँकी रहन्जेल आफैसँग गुन्जिरहे ।

नौ

त्यस रातपछि रविसँग मेरो आमुन्नेसामुन्ने भएको छैन । दुई-तीन दिन त्यसै बितेर गए । तर दिनहरू भने असाध्य लामा र नीरस बितेको मलाई महसूस भएको थियो ।

आज रविको कोठाको ढोका बल्ल खुलेको देखियो । नत्रभने कि भित्रबाट बन्द कि बाहिरबाट ताल्चा भुन्डिएको मात्र देख्ने गर्थे । अफिस जाने समय पनि बितिसकेको थियो । किन अफिस नगएका होलान्, सन्चो भएन कि ! एक मन उनको कोठामा पुगेर सोध्ने इच्छा पनि जाग्यो । तर मेरो मनको कठोर पक्ष सङ्कुचित भयो र इन्द्रियहरू उसैका वशमा परे ।

सानु कतै खेलन गएकी थिई, दौडँदै आई ।

‘मामू ! अड्कल त ..... जाने रे’ –उसले असाध्य अताल्लिएको र आश्चर्य भएको स्वरमा भनी ।

‘के रे ?’ –म स्वयं नपत्याएको अनुभव गर्छु ।

‘अड्कल घर जाने रे’ –उ विश्वासका साथ बोल्छे ।

रवि बाबु अचानक घर जाने भनेको सुन्दा ‘घरमा कुनै अनिष्ट प्यो कि’ भनी मेरो मन सशङ्क हुन पुग्यो । म स्वयं विस्मित भएर ट्वाल्ल परिरहेँ ।

केही क्षणपछि ढोकामा ताल्चा लगाएर उनी मनजिक आए ।

‘केही दिनको लागि घर जाँदै छु; उतैबाट काठमाडौं गएर आउँछु । काठमाडौंतिरै सरुवा गर्नुपर्छो । यो ठाउँमा अब बस्न मन भएन, हेरौं...।’ उनको आवाजमा निराशा र विरक्ति थियो ।

मैले उनका कुरा चुपचाप सुन्नुसिवाय केही गर्न सकिनँ । आफ्नो मनको आवाजले ‘तिमी नजाऊ’ भनेर भन्न पनि सकिनँ, न त उनका अगिल्लि बाटो छेकेर उभिने नै मैले साहस गर्न सकें । मैले मनको आवाज उनको अघि पोख्न पुगें भने नहुनुपर्ने कुरा हुन सक्थ्यो । त्यसैले आफुलाई भित्र कतै थन्क्याएर राख्नु बाहेक र उनको अघि निर्जीव उभिनु बाहेक अरु कुनै विकल्प मेरो विवेकले ठम्याउन सकेको थिएन ।

सानुले ‘अड्कलसँग म पनि जान्छु’ भनेर निकै गलबढी गरी । उनले निकै बेर फकाएपछि पाँच रुपैयाँको नोट हातमा हाल्दै । त्यसपछि भने उ मख्ख परेर छिट्टै आउने भाखामा छुट्टिएकी थिई । उनी टाढिएपछि मेरा आँखा रसाएका थिए । सानुको उपस्थितिले गर्दा मैले आँसुहरू बलजपती आँखैमा सुकाएकी थिएँ ।

रवि बाबु त गए । शायद अब उनी यहाँका वासिन्दा बन्ने पनि छैनन् । अचानक उनले विराटनगर त्याग्नुपर्ने कारण म सिवाय अर्को थिएन । मेरो मनका तहहरूमा केवल उनकै अनुहार पत्रपत्र परेर रहेको पाउँछु ।

रवि बाबुसँग टाढा हुनुपर्ने र टाढा भएको सत्यसँगसँगै मेरो मन त्यसैत्यसै अमिलिएर आयो । आँखाहरू आफै रसाए । भित्र कताकता असाध्य दुखेर आयो । चुपचाप रोएर मैले समयको एउटा टुक्रा बिताएँ ।

यसवेला आफुलाई सम्झेर, देखेर र महसूस गरेर अनौठो लाग्छ । मान्छेले यो यस्तै हो र यस्तै हुनुपर्छ भनेर किट्टु कहिल्यै नहुने रहेछ । जस्तो कि कुनैवेला म नै प्रेम भन्ने शब्दसँग डराउँथे, गिल्ला गर्थे र अपमान समेत गर्न खोज्थे । ऊन् विवाहिता स्वास्नीमानिसले परपुरषसँग

प्रेम वा दोस्रो विवाह गरेको सुन्दा त्यो स्वास्नीमानिसप्रति असाध्य घृणाको लहर उब्जन्थ्यो । आज म स्वयं त्यसको अनुयायी भएर अधि लम्किरहेकी छु ।

मेरो बिहे हुनुभन्दा दुई-तीन वर्षअघिको कुरा हो । मावलकी छिमेकी उर्वरा भाउजूलाई हामी तथानाम भन्थ्यौं । यसवेला तिनै उर्वरा भाउजूको अनुहार मेरा आँखामा फलफली आइरहेछ ।

उर्वरा भाउजूको बालककालमै विवाह भएको थियो । विवाह पनि के भन्ने र ! उर्वराका आमाबाले उनलाई गृहौं बोफ सन्धेर जोडी नै नमिल्ने पुरुषको जिम्मा लगाएका थिए । साँच्चै भनौं भने उर्वराका मातापिताले छोरीरूपी भारी बिसाएका थिए । बालिका उर्वराले आफ्नो नियति सन्धेर उमेरका उतारचढावहरू बिताउँदै आएकी थिइन् । थाहा छैन— कसरी उनकै छिमेकमा भाडामा बस्ने विद्यार्थी रितेश र उर्वराको सम्बन्ध भयो । दुवैको प्रेमकथाले त्यसताका गाउँ नै हल्यो । उनको दुलहाले थाहा पाएर घोक्न्याइ-मुन्टचाइ गन्यो, लात बजायो; सासूले घोडा पनि चढी, तैपनि उर्वराको प्रेमको ज्वरो ओर्लेको होइन । यसवेला सोच्दछु त्यो कुरूप, सुस्वभावविहीन, उमेरको अन्तराल भएको रक्सी र रण्डीको पछि सधैं लालयित हुने लोग्नेसँग उर्वराको कहीं कतै मेल थिएन । सुन्दर, सुशील उर्वराको साँच्चै जोडी मिल्ने त्यो विद्यार्थी केटो रितेशप्रति उनको आसक्ति बढ्नु कुनै अनौठो कुरो होइन रहेछ । मलाई त्यसताकाको आफ्नो मानसिकतासँग यस वेलाको मानसिकताले मेल नखाएको देख्दा कुनै अचम्म लाग्दैन । उर्वराको रक्स्याहा र वेश्यावृत्तिमा पल्केको अधबैसे लोग्नेको त्यसवेला कुनै कसूर देखिदैनथ्यो । म पनि त्यसवेला सबैको होहोमा लागेर उर्वराकै कसूरको नारा बक्थेँ । वस्तुतः हामी दौतरीहरू उर्वरालाई यदाकदा देख्यौं भने घृणाले मुख बिच्काउँथ्यौं र हाम्रो शुभको साइत बिग्रेजस्तो लाग्थ्यो । उर्वराको व्यथासँग त्यसवेला मलाई कुनै सरोकार रहेनछ । हाम्रा हजूरबाले भनेको कुरा सम्झन पुग्छु— ‘मान्छे मरेको देखेर मान्छे

त्यसै रूँदैन, उ त आफु पनि भोलि मर्ने रहेछु भन्ने महसूस गरेर पो रुन्छ ।' त्यसवेला उर्वरालाई देखेर म त रुन पनि सकेकी थिइनँ वा भनौँ— मलाई पनि भोलि यस्तै केही पर्न सक्छ भन्ने सानो आभाससम्म पनि मलाई भएको थिएन ।

अहिले आएर आफुसँग उर्वरालाई दाँजेर हेर्छु, उर्वरासँग त निर्दोष बन्ने उपाय थियो, किनभने उसको त उसँग उमेर, रूप, स्वभावमा ठूलो अन्तर भएको अनमेल लग्ने थियो । मेरो लग्नेसँग त मेरो मानसिकता सिवाय नमिल्ने केही छैन अथवा अर्को आँखाले अनमेल देखिन सक्ने तोरीको गोडा बराबरसम्म पनि केही छैन । यस्तोवेला उर्वराको मात्र कसूर देख्न सक्ने मेरै जस्ता अरूहरूका आँखाहरूका समुद्रले मलाई के देख्लान् र के संज्ञा प्रदान गर्लान् भन्ने भयको चिसो सिरिटोले मलाई सरर छोएर गयो ।

दिनभरि विगतका चित्रपटहरू आँखामा ओसाउँ पाँज्दै गर्दागर्दै बल्ल ढिलो गरेर भए पनि समय बित्यो । एउटा दिन बित्नुमा पनि अब त म विजयको ससानो ऋन्डा फरफराएको अनुभव पाउन थालेकी छु । किनभने दिनहरू राक्षसले आतङ्क मच्चाएको शहर जस्तो सुनसान हुँदै बित्न थालेका छन् ।

साँझपख रुन्चीकी आमासँग मेरो भेट भएको थियो । उसले घामपानी सहीसही घाँस काटेर कमाएको रुपैयाँले आफु र आफ्ना छोराछोरीलाई एकसरो लुगा हालेकी थिई । गएको रात सदा कै रक्सी घोकेर आएको उसको लग्नेले वेश्यावृत्ति गरेर कमाएको सम्पत्ति भन्दै खूब पिटेर जम्मै नयाँ लुगामा मट्टीतेल हालेर सल्काइदिएछ । शरीरको नीलडाम र फाटेको चोलो देखाएर उ रोइरही । आज पनि उ सधैं कै रोइरही भने म चुपचाप हेरिरहेँ ।

रुन्चीकी आमाप्रति मलाई माया पनि जाग्यो, अति क्रोध पनि उब्ज्यो । मोरी कुटेको वेला रोएर मर्न खोज्छे, लग्नेले एकपटक राम्ररी बोल्यो भने फुरुङ्गा पर्छे । त्यसैले त हेप्छ नि त्यसको पोइले ।

त्यसको लोग्ने पनि कुन्नि कस्तो हो ! स्वास्नीको कमाइ नखाने मोराले किन आफ्नो कमाइ रक्सीमा सिद्धचाएर स्वास्नी र छोराछोरी भोकानाङ्गा राख्नु ! यो मोरो पनि कहाँबाट उब्जेछ ! हिजोआजका आधुनिक बनाउँदा पुरुषहरू स्वास्नीलाई च्याँखे थापेर पैसा कमाउन पल्केका पनि देखेकी छु । जागीरको प्रमोशनको निम्ति हाकिमसँग श्रीमतीको मित्रता प्रगाढ पार्न पनि अधि सरेको सुनेकी छु । यस अर्थमा रुन्चीको बाउ फटाहा, बदमाश भएर पनि स्वास्नीबेचुवा नभएकोमा त्यो जँडचाहा र स्वास्नीपिराहा लोग्नेमान्छेप्रति पनि मेरो मन एक सकोँ इज्जतको अभिवादन गर्न पुग्छ ।

मेरो पनि रुन्चीकी आमाको जस्तो मानसिकता मात्र भइदिएको भए पनि मैले यसरी बाँडिनुपर्ने थिएन । लोग्नेप्रति कट्टर भक्ति मात्र भइदिएको भए वा रवि बाबुसँग परिचित नभइदिएको भए पनि आज यसरी दुई टुक्रा भएर मैले बाँच्नुपर्ने त थिएन । मलाई रुन्चीकी आमाको अविकसित मानसिकताको ईर्ष्या लागेर आयो । आफु रुन्चीकी आमा भएर बाँच्नुपरेको भए यसरी मानसिक पीडाभित्र रुमल्लिनुपर्ने थिएन । यसवेला मलाई रुन्चीकी आमाको अस्तित्व आफ्नोभन्दा सयौँ फिट चुलिएर आफ्नो अस्तित्व कतै भुइँमै बिलाएको महसूस भयो ।

दश

शङ्करको पीडाको अन्त भयो । कृष्णा विधवा भई । कृष्णाका दाजुले बहिनीको दयनीय स्थितिको अवलोकन गरिसकेर पनि मेरो सामुन्ने कुनै प्रतिक्रिया देखाएनन् । म जतिजति नजिक हुन खोज्छु उनी त्यति नै टाढा हुन खोजेजस्तो लाग्छ मलाई । मृतकप्रतिभन्दा कृष्णाको बँचाइप्रति करुणा उम्लेर आएको छ मेरो हृदयभरि । कति पन्छाउने प्रयत्न गर्दा पनि कृष्णा र उसले अहिले भोगिरहेको पीडा मेरो आफ्नो भएर मलाई घोरिहृत्यो । पीडा व्यक्त गर्न नपाउँदा पनि त्यो फन्फन् गुम्सेर असह्य हुन पुग्छ । यसवेला मेरो अनुभूतिको आवाज सुनिदिने कोही नभएकोले मैले आफुलाई असाध्य एकलो पाएकी छु ।

सासू पनि दुईचार दिन भयो यतै आउनुभएको छ । यसवेला उहाँको वैराग्यको सीमा नै छैन । नहोस् पनि कसरी र ? आफ्नो मानसिक शान्तिको खातिर हतार गरेर छोरीको बिहा गरिदिनुभाल्यो । आज आएर छोरीको असुरक्षित भविष्य र आफ्नो मानसिक अशान्ति मिलेर उहाँलाई नै खान खोज्दो हो । उहाँ कृष्णाको कुरा फिकीफिकी रुनुहुन्छ । स्वयंले अधबैसमा वैधव्य अँगालेको भए तापनि वैधव्यको कहालीलाग्दो जीवनसँग परिचित हुनुभएकी वृद्धा मेरी सासू आफ्नी कलिली छोरीको वैधव्यलाई कसै गरे पनि स्वीकारन सकिरहनुभएको थिएन ।

उता कृष्णाले वैधव्य सहजै स्वीकार गरिनु भनेको सुन्दा म छक्क परेकी छु । अब उनले पढेर आफ्नो खुट्टामा उभिने इच्छा

व्यक्त गरेकी रहिछन् । विराटनगर पढ्न पठाउनेबारे मसँग पनि सासूले सल्लाह गर्नुभो' ।

'कसरी मिल्छ होला र दुलही ! अब उसलाई वर्ष दिन पनि नपुगी हामीले यहाँ बोलाउनु हुन्छ र ?' –सासूले आस्था र अनास्थाबीच हराएर मसँग प्रश्न गर्नुभएको थियो ।

'आमा ! अब त कृष्णामैयाँले आफ्नो इच्छाअनुसार बाँचन पाउनुभएन भने उहाँको जिन्दगीलाई सकस पढेन होला र ! फेरि अहिले तुरुन्त क्याम्पस भर्ना भए उहाँले अर्को साल परीक्षा दिन पाउनुहुन्छ । अहिले यता आए स्थानपरिवर्तनले गर्दा उहाँ आफ्नो पीडा पनि केही हदसम्म बिर्सन सक्नुहोला ।' –मैले केही निर्भीक भएर, सासूलाई बुझाउने प्रयत्न गरेँ ।

'तिमीहरूको विचार, म के भनूँ र ! एकपटकको गल्तीले जीवनभर पछुतो हुने भो । हुनत यसै हुने होला भनेर कसलाई पो थाहा थियो र ! कृष्णाको पुर्पुरो नै उस्तो ! अब म निर्णय गर्दिनँ ।' – सासूले लखतरान भएको स्वरमा भन्नुभएको थियो ।

यसपछि दिनहरू सामान्य किसिमले बित्दै गएका थिए । रवि बाबुले आफ्नो सरुवा काठमाडौँ गराएका थिए । उनी त्यसपछि आफ्ना सामानहरू लिन आएका थिए । जाने वेलामा आँखाभरि आँसु पारेर एक शब्द पनि नबोली उनी निस्केर गए । म पनि मनको एउटा खास नसा चुँडिएको भान भएर मर्माहत भएँ । त्यसपछि आफुलाई पीडा भोग्ने नियति भएकी स्वास्नीमान्छे मात्र सम्झेर आफैले आफुसँग निर्वाह गरेकी हुन्छु ।

हिजोआज सानु पनि स्कूल जान थाली । म एक्लोपनको पराकाष्ठामा पुगेकी छु । एक्लो हुनुको पनि हद हुँदो रहेछ । लोग्ने भन्ने जीवलाई, जो मेरो जीवनसाथी कहलाउने गर्दन्, मेरो मानसिकतासँग कुनै सरोकारै छैन । उनी पूर्ववत् आवश्यकता-पूर्तिमा

संलग्न छन् । ढुङ्गा बरु टुसाउन सक्ला तर उनमा पटकक परिवर्तन आउने सम्भावना देखिदैन ।

एक-दुईवटा चिट्ठीपछि रवि बाबुको अरू चिट्ठी आएको छैन । हुनत उनीले सानुलाई सम्बोधन गरेर एकोहोरो कति लेखिरहनु । मैले एक दुईपटक लेख्ने प्रयत्न गरेकी हुँ, तर मेरो लेखाइको निष्कर्ष लेखिसकेको चिट्ठी च्यात्नुमा मात्र पुगेको छ । किनभने प्रत्येकपटक त्यसरी लेखिने चिट्ठीका विषयमा लोग्नेको सम्भावित प्रश्नको उत्तर मसँग भइरहेको हुँदैन । कथक्कदाचित् लोग्नेको हात परे तल माथि परेका शब्दहरूले पारिवारिक कलहको बीज छर्न सक्ने सम्भावनासँग म कायर भएकी हुन्छु । यसबीच उषाको चिट्ठी भने वारंवार आइरहेको छ । मैले पनि 'एकपटक आइज' भनेर बोलाएकी छु । भित्रको व्यथा खन्याउने भाँडो नपाएर मन छटपटिएको छ । आँखाहरू उषाको प्रतीक्षा गरिरहेछन् ।

रवि बाबुसँगका छोटो क्षणहरूलाई सपना वा कल्पना मानेर बिसर्ने कोशिश गर्छु । पतिभक्ति अँगालेर इमान्दार पत्नी हुन खोज्छु । शारीरिक अवयवहरू सम्पूर्ण उनको अधि समर्पित गराएर पनि मानसिकता अन्तै पुगिरहन्छ । रवि बाबुसँगको काल्पनिक उडानमा रमाइरहेको वेला श्रीमान्जीको उपस्थितिले मेरो मानसिक आनन्द भताभुङ्ग पार्ने गर्छ ।

सानुका बुबालाई भने पूर्ववत् कुनै परिवर्तनसँग सरोकार नै छैन । उनले दुःख, सुख, खुशी वा आनन्द बिताएको मीठो वा नमीठोको प्रतिक्रिया व्यक्त गरेको पनि आजसम्म मैले केही थाहा पाएकी छैन । रवि बाबु गएपछि उनले एकपटक पनि रवि बाबुको विषयमा कुरा उप्काएका छैनन् । त्यसो त रवि बाबुसँग उनको परिचय पनि प्रगाढ नै कहाँ थियो र ! ऋतु-परिवर्तनको समेत पत्ता नहुने मान्छेलाई कसको के वास्ता हुने गर्छ र !

रवि बाबु बसेको कोठामा कुनै भाडावाललाई राख्न सकेकी छैन । सानुका बुबाले एक-दुईचोटि भाडा लागे-नलागेको चाहिँ सोधेका

हुन् । म त्यस कोठामा बस्न सुहाउने कुनै मानिस नै देखिदैनँ । रवि बाबु जस्तै मानिस बसे मात्र त्यो कोठा दिने विचार छ मेरो । थुप्रै मानिस कोठा माग्न आए पनि, तर मैले रवि बाबुको रौंको एक छेउसम्म समानान्तर भएको मान्छे भेटिनँ । यथार्थमा कोठा खाली नै रह्यो ।

कृष्णा हामीसँग आएर बस्ने भइन् । उनका दाजुले मेरो राय मागेका थिए । उनको आगमनसँग आपत्तिको साटो म आनन्दित नै भएकी हुन्छु ।

एघार

उषो अप्रत्याशित रूपले मेरो घरमा आई । उषोको आगमनले मेरो मनभित्रको बोझ असाध्य घटेर गयो । हामी दुवै दिनभरि गफ गरेर बस्थ्यौं । रवि बाबुसँगका सम्पूर्ण विगतहरू सुनाएपछि उसले प्रौढा जस्तै भएर भनेकी थिई— 'तैले ठीक गरिस्, तेरो संयमप्रति म गर्व गर्छु ।'

'मैले बिताएका क्षणहरूलाई के भनेर वर्गीकरण गर्छेस् नि !'
—मैले उसलाई बुझ्न खोज्दै भनें ।

'किन र के भन्ने ? मनले मनसँग माया गर्नु प्रेम मात्र हो । जुन आफ्नो वशबाहिर पनि हुन जान्छ । म त हाम्रो विवाह-प्रणालीलाई नै दोष दिन्छु, शिखा ! चिन्नु न जान्नु, विचार र भावनाको समेत मेल नखाने को हो को हो व्यक्तिसँग विवाह गरेर पनि कहिल्यै सुख पाइएला र ? तैले प्रेम-विवाह गरेकी भए तिमीहरू दुवैमा एक अर्काप्रतिको विचार र भाव पढ्न सक्ने क्षमताको विकास भइसकेको हुन्थ्यो, जसले गर्दा तिमीहरू एकअर्काप्रति समर्पित भएर जीवन बिताउन सक्षम हुने थियौं ।' —उसले मूल्याङ्कन गर्न खोजेर भनेकी थिई ।

'तेरो मूल्याङ्कन गलत भयो उषो ! मैले प्रेमविवाह गरेकै भए पनि कुनै पुरुषसँग नै गर्ने थिएँ । त्यो पुरुषले अहिले मैले भोगिरहेको पीडा दिने थिएन भनेर कसरी भन्न सकिन्छ र ? मान्छेको मनको मापन गर्नु पनि त साधारण कुरा होइन । अहिले जसरी सधैं एकलो

हुनुको आभास र पतिद्वारा 'स्व'को हत्या भएको मैले महसूस गरेकी छु अथवा निर्जीव बाँचेकी छु, त्यो महसूस गर्न सक्ने क्षमता नै अनावश्यक ग्रन्थि हो । उषो ! त्यस्तो ग्रन्थि पालेर बस्ने म वा मेरो जातिभिन्नका मान्छे जुनसुकै अवस्थामा पनि अहिलेको स्थितिभन्दा सुखकर अवस्थामा बाँच्न सक्तैनन् ।'

'होइन शिखा ! तिमीले रविसँग प्रेम गर्नु, यदि रविसँग नै जीवन बिताउन पाए तिमी अवश्यै सुखी हुने थियौ ।' –उसले मलाई प्रस्ट बुझाउन खोजी ।

'उषो ! समाजमा मैले मानिसहरूलाई दुई वर्गमा विभाजित गरेकी छु । एक थरी ती हुन् जोसँग सम्पूर्ण शारीरिक चेतना हुन्छ, तर मानसिक चेतना हुँदैन । अर्को थरी ती हुन्– जो यसको विपरीत मानसिक संचेतनाका पनि मालिक हुन्छन् । शारीरिक चेतनाका मानिसहरू सांसारिक सुखप्राप्तिमात्रले सुखी र सन्तुष्ट हुन्छन् भने मानसिक संचेतनाका धनीहरू भने सांसारिक सुखसयल प्राप्त भएर पनि सदा अतृप्त र अशान्त हुन्छन् । म आफुलाई दोस्रो वर्गमा परेको महसूस गर्छु ।' –मैले लामो सासका साथ आफ्नो भनाइ टुङ्ग्याएँ ।

उषो अलमल्ल परेर मलाई एकनाससँग हेरिरहेकी थिई । मलाई बुझ्ने प्रयत्नमा उसले असफलता प्राप्त गरेको कै भान हुन्थ्यो ।

'खै, म त तेरो केही कुरै बुझिदैनं, शिखा !' –उसले सासलाई केही असामान्य बनाउँदै भनेकी हुन्छे ।

'उषो ! तैले यस्ता कुराहरू नबुझेकोमा तँलाई नै फाइदा छ । किनभने यसै अबुझाइबाट तँ सुखी मानिसहरूको समूहमा प्रवेश सहजै गर्न सक्छेस् । मेरो हार्दिक बधाई छ ।' –मैले केही हाँसो र व्यङ्ग्यको पुट मिलाएर भने । मेरो यही भनाइबाट उसको अनुहारमा नजानिदो पाराले क्रोध र ऋकोको संयुक्त मिश्रण चढ्दै गरेको अड्कल काटिरहेकी हुन्छु म ।

‘भैगो, छाड्— यस्ता पागल कुरा । एकातिर रवि भनेपछि भुत्कुक्क छेस्, अर्कोतिर उसँग पनि सुखी हुन्नथेँ भन्देस् । तेरो कुराको कुनै ठेगान छैन ।’

‘हो उषो ! तँलाई रिस उठचो; होइन ? नउठोस् पनि किन र ! एक त तँ उमेरले पनि मभन्दा निकै सानी छेस् । उमेरको त केही कुरा भएन; विचारको परिपक्वताको मात्र आवश्यकता पर्छ । तर विचारमा परिपक्वता आउन पनि व्यावहारिक जटिलता भोगेको हुनुपर्छ । यी सब तेरो निमित्त यसवेला अनावश्यक विषय हुन् । त्यसैले तेरो मप्रतिको यस वेलाको ढुकी र क्रोधसँग म अझ मित्रवत् नै छु ।’

उ एकनाससँग मेरो अनुहारमा आँखा गाढेर मौन निम्त्याइरही । यौवनको मस्त वसन्तमा पौडिइरहेकी नवयौवनाको जाज्वल्यताप्रति म स्वयं यसवेला आकर्षित भएकी हुन्छु । उसले कुनै शब्द ननिकालेपछि म मौन बस्न सकिनँ ।

‘रवि बाबुसँगको प्रेममा मैले सुखको, आनन्दको अधिक मात्रा पाएँ । तैले भनेको विषयमा म पनि केही यस्तै सोच्ने गर्थेँ । तर प्रेमपछिको दाम्पत्य-जीवन पनि सुखै-सुखको हुन्छ भन्ने हो भने प्रायः सम्पूर्ण प्रेमविवाह किन असफल छन् त ? प्रेम र दाम्पत्य-जीवन दुवै एउटा नदीका दुइटा किनार हुन् । जहाँ यी दुवैको समागम हुन्छ त्यहाँ नदीको अस्तित्वको समाप्ति हुन्छ । त्यसैले यी दुवै अलग-अलग सुख हुन् र कसैले प्रेमबाट सुखशान्ति पाउला त, कसैले दाम्पत्य-जीवनबाट असीम आनन्द पाउला । मलाई त लाग्छ— प्रेमपछिको दाम्पत्य-जीवनले त प्रेमको नै अन्त गर्छ । प्रेमसुख मिठासको अनन्त आध्यात्मिक स्रोत हो भने दाम्पत्य-जीवन केवल संसारिक सुरक्षाको साधन हो । प्रेमको अमरता दाम्पत्य-जीवनबाट अलगगै रहेर मात्र हुन्छ । उषो ! प्रेमलाई दाम्पत्य-जीवनसँग जोड्नु त प्रेमको अपमान मात्र गर्नु हो ।’

मेरो कुरा केही बेर गमेर उसले टाउको षट्कारी । उसको मस्तिष्कमा मेरो गफका विषय-विधाले केही चहलपहल फैलाएजस्तै लाग्यो ।

‘के कुरा गन्या होला ! प्रेम एउटासँग गर्नु अनि विवाह अर्कोसँग गर्नु ?’

‘मैले यसै गर्नुपर्छ भनेर तोकेकी कहाँ छु र उषो ! आफ्नो अनुभव मात्र बताएकी हुँ । प्रत्येक मान्छेले आआफ्नो जीवनशैली आआफ्नो ढङ्गबाट बिताउँछ । यो मेरो फगत एक्लो विचार हो । जीवनभरि प्रेमको मिठास प्राप्त गर्न प्रेमीसँग टाढा हुनुपर्छ । अहिले भन् न तँ, मैले रवि बाबुसँगको आसक्तिमा बहकिएर दोस्रो विवाह गरेकी भए एकातिर सानुको भविष्यप्रति सधैं त्रस्त भएर, सानुका आँखामा आँखा जुधाएर बोल्न नसक्ने भएर बाँच्नुपर्ने हुन्थ्यो भने अर्कोतर्फ रवि बाबुसँग नै सधैं सन्तुष्ट भएर बाँच्न सक्ने निश्चितता पनि नै के छ र ? आखिर उ पनि त अर्को अस्तित्व हो । उसले पनि मलाई चिन्ने प्रयत्न नै गर्नेछ भनेर कसरी मान्ने ! बरु यसरी नै दोहोरो बाँच्नु यस वेलाको मेरो रोजाइ हो उषो ! यसमा जीवन बाँच्नुसँग पीडाको अंश धेरै भए पनि कतै प्रेमको मिठासको संस्मरण अझ तिख्खर छ ।’

मेरो जीवन-दर्शनसँग परिचित हुन नसक्ने स्थितिमा पुगेकी उषोको मनःस्थितिलाई ध्यानमा राखेर मैले वार्तालाप अघि बढाउन चाहिँनँ । यसरी कैयौँपटक हामी गफको पराकाष्ठा नाघ्न नसकेर, कुनै निश्चित सीमामा पुग्नुअघि नै यसै क्लान्त बन्न पुगेका हुन्थ्यौं । त्यसवेला उ मलाई बुझ्न नसकेकोमा थकित भएकी हुन्थी भने म उसलाई बुझाउन नसकेकोमा क्षोभको स्थितिसम्म पुगेर केही हदसम्म भए पनि सन्तुष्टि नै प्राप्त गर्थेँ ।

मेरो संसर्गमा केही दिन बिताएर उ पुनः काठमाडौँ फर्केकी थिई । उ गएको दिन मलाई असाध्य फुङ्ग भएर उडेको महसूस भएको थियो । आत्मीयताको भावी अभावले मेरो मन त्यसैत्यसै ओझलाएको थियो ।

त्यसको लगत्तै कृष्णा आफ्नो नौलो रूप बोकेर यस घरभित्र पसेकी थिइन् ।

बाह

नवयौवना कृष्णालाई प्रौढाको रूपमा देख्नुपर्दा म किङ्कव्यविमूढ भएकी हुन्छु । श्वेतवस्त्रधारिणी कृष्णालाई देखेर उनलाई देखेदेखिका नाना रूपहरूको एक लहर आँखा सामुन्ने पर्दै गए । म भर्खर विवाह भएर आउँदा फ्रक लगाएर फन्याकफुरुक्क बाहिर-भित्र गर्दै उफ्रने बाखाको पाठा सरहकी कृष्णा, बिस्तारै मसँग गाँसिदै गएको कृष्णा, विवाहको कुरा सुन्नासाथ बौलाएकी कृष्णा र विवाहपछि सम्पूर्ण राताम्य भएर आफुलाई स्वीकार गरेकी कृष्णाका रूपहरू क्रमशः मेरा आँखाअगिल्लिर नाचिरहे । यसवेला पुनः अकल्पनीय रूपमा मेरो सामुन्ने परेकी कृष्णासँग गर्नुपर्ने व्यवहारमा शून्यसरह भएकी हुन्छु म । उनी पनि केहीबेर मेरो अनुहारमा हेरेर सरासर भित्र पसिन् ।

पहिले उनी सुत्ने गरेको कोठालाई उनको विवाहपछि पाहुनाकोठा बनाइएको थियो । उनी सरासर त्यसै कोठामा पसेर बिछचौनामा घोप्टो परिन् । उनको पछिपछि म पनि कोठामा पुगें । त्यसक्षण मेरो मुख मौन भएरै बसिरह्यो भने हातहरू कृष्णाका केशहरू सुम्सुम्याउन अग्रसर भए । गुम्सेको व्यथा पोख्नै होला कृष्णा हिक्का छाडीछाडी रोइन् । मैले उनका केशहरू अनवरत सुम्सुम्याउनु बाहेक केही गर्न सकिनँ । बादलको पीडा पृथ्वीमा खन्याउन अविरल वर्षा भएकै कृष्णाले आँसुमा आफ्नो व्यथा पोखेरै लामो निःश्वास लिइन् ।

क्षणहरू दिन बने । दिनहरू क्रमशः सप्ताह र महीना बनेर बित्न थाले । कृष्णाको घाउ अब बिस्तारै पुरिँदै छ जस्तो मलाई

लागेको थियो । सँगसँगै कृष्णाको स्वभावमा आएको ठूलो परिवर्तनले भने मलाई आश्चर्यमा पुऱ्याएको थियो । चञ्चल युवती कृष्णा अब गम्भीरताकी पुजारिनी भएकी थिइन् । उनको गम्भीरताप्रति म आफु भयभीत भएको पाउँथें । उनको परिवर्तित स्वभावसँग मलाई मित्रताको हात बढाउन पनि धक लाग्न थालेको थियो । त्यसो त मेरो साहचर्यको उनी कदर गर्थिन् । उनको अधिकांश समय विद्योपार्जनमा व्यतीत हुन्थ्यो । उनी अधिकाधिक किताबका पानाहरूमा आफुलाई डुबाउने गर्थिन् ।

शङ्करको बरखी सकिइसकेको थियो । शङ्करप्रतिको उनको आस्था देखेर म पीडा अनुभव गर्न पुगेकी हुन्छु । जीवित लोग्नेप्रतिको मेरो अनास्था र मृत लोग्नेप्रति उनको आस्था एक-अर्काका प्रतिद्वन्द्वी भएर उभिन पुग्थे । त्यस्तो समयमा म कृष्णाबाट टाडा भाग्न खोज्थें ।

मेरो मन भने हिजो-आज पनि उत्तिकै अशान्त छ । केही खोजिरहन्छ, कतै घुमिरहन्छ । तर हिजो-आज मेरो मन पनि कृष्णामै पुग्छ । म आफ्नो भन्दा कृष्णाको जीवनबारे बढी सोचिरहेकी हुन्छु । कृष्णाको भोलि मेरो अगिल्लि प्रश्नचिह्न बनेर उभिन्छ । कृष्णालाई भने आफ्नो भविष्यको कुनै चिन्तै छैन । 'केही गर्छु र बाँच्छु' उनी निर्धक्क भन्छिन् । उनको आत्मविश्वासको अघिल्लि म अलमल मात्र परेकी हुन्छु ।

'हजूरले दोस्रो विवाह गरे पनि त हुन्छ नि कृष्णा ! जीवन यसै बित्न कठिन पर्दैन र ? तपाईंले आफ्नो भविष्यको विषयमा गहिरिएर सोच्नुपर्छ' –एकदिन मैले आफ्नो अशान्त मनभित्र धेरै दिनदेखि रुमल्लिइरहेको प्रस्ताव उनको सामु राखें । अलि अघिसम्म आनन्दको लहर बोकेर मुस्काइरहेकी कृष्णामा अत्यन्त कटु पीडाको भाव देखा पर्‍यो । त्यसक्षण म आफ्नो प्रश्नप्रति एक प्रकारले भयभीत भएकी हुन्छु ।

'हजूरले के भनिबक्सेको भाउज्यू ! हजूरको दिवङ्गत ज्वाइँ नै मेरो अनन्त लक्ष्य हो, अब दोस्रो विवाह ? छि.....हजूरले पनि कति

घिनलाग्दो कुरा फ़िकिबक्सेको होला । के विवाह भनेको पुतलीको खेल हो र ? एउटा पुतली हराए अर्को किनेर सजाउने !'

उनको दृढ आवाजले मलाई जडदेखि नै हल्लाएर राखिदियो । तैपनि पराजय-प्राप्ति त्यसवेला मेरो लक्ष्य थिएन ।

‘जीवन भावना मात्र होइन मैयाँसाहेब, कटु यथार्थ हो । यसवेला हजूर सोचन पनि नसक्नुहोला, तर पछि बुझ्नुहुनेछ । आगो भएर सल्किरहन अत्यन्त कठिन हुन्छ । हजूरको उमेर नै कति भएको छ र ? मेरो सल्लाहमा त हजूरले आफ्नो विचार-पद्धतिमा परिवर्तन ल्याउनुभएमा स्वयं हजूरको भविष्यप्रति आस्थावान् बन्न सकिने थियो ।’ –त्यसवेला मैले निर्भीक हुन खोज्दै आफ्नो सुझाव उनको अघि राखेकी थिएँ ।

‘भाउजू ! मैले बुझेसम्म जीवन पानी मात्र हो । त्यो पानी जुन समुद्र, नदी, खोला, खोल्सा, तलाउ इत्यादिसँग सरोकार राख्दै जीवनको प्रत्येक ढुकढुकीसँग अभिन्न सम्बन्ध राख्छ । भगवान्लाई चोखो भनेर चढाइने जल र अपवित्र वस्तुलाई पवित्रतामा सामेल गराउने समेत पानी नै हुने गर्छ । पानी पवित्र तलाउ र गन्धे खाल्टो दुवै स्थानमा पुगेको हुन्छ । यसवेलासम्म मेरो जीवनरूपी पानी पवित्र तलाउ मात्र छ, म आफ्नो जीवनलाई गन्धे खाल्टोसम्म पुऱ्याउन चाहन्छु ।’ –उनले आफ्नो जीवन-दर्शन मेरो समक्ष प्रस्तुत गरिन् जुन मेरो दर्शनसँग मेल नखाने भएर अलग्ग रह्यो ।

‘महसूस गराउन खोज्ने मेरो आकाङ्क्षा थियो, बस् । महसूस गर्नु-नगर्नु हजूरले नै हो । हजूरको र मेरो सोचाइमा अन्तर परेजस्तो लाग्यो । जीवन बाँच्नु र भोग्नु पनि गन्धे खाल्टो कसरी हुन जाला ? मैले बुझ्न सकिनँ ।’

‘भाउजू ! वास्तवमा जीवनको भोगाइपक्षलाई मैले भन्दा हजूरले नै बढी नजिकबाट देखिबक्सेको भए तापनि मैले केही हदसम्म चिनेर मूल्याङ्कन गरेकी छु । त्यही मूल्याङ्कन नै आज मेरो मार्ग-निर्देशक

भएको छ । जीवन भोगनुलाई मैले दुई भागमा विभाजित गरेकी छु । एउटा हो— विषयभोग र अर्को हो— यथार्थभोग । विषयभोगलाई मैले लुतोको चिलचिलाहटसँग दाँजेने गरेकी छु । जति कन्याए पनि चिलाइ नमर्ने, बरु रगताम्मे भएर पनि अझ अनन्ततर्फ बढ्दै जाने प्रक्रिया यही हो— विषयभोग । यथार्थभोग भनेको अन्य सांसारिक आवश्यकताको परिपूर्तिमा आफुलाई समाविष्ट गर्नु हो, जसले आत्मीय सुखको उपार्जनमा मात्र सहयोग दिइरहेको हुन्छ । म विषयभोगलाई रौंको टुप्पोको लाखौं अंशको एक अंश बराबर पनि महत्त्व दिन्नँ । म आफुलाई दिवङ्गत पतिको नाममा सांसारिक यथार्थको भोक मेटाउन समर्पित गर्न चाहन्छु । भाउजू ! मलाई आशीर्वाद दिनुहोस् ।’

त्यसक्षण उनको अनुहारको चमकले साँच्चै नै मलाई नौलो बिहानीको सङ्केत गरेजै भान पायो ।

‘तर कृष्णा ! मलाई त लाग्छ, हजूरले पछि यी भावनागत विचारहरू लत्याउनुपर्नेछ । अहिले दिवङ्गत ज्वाइँसाहेबको स्मृतिपक्ष ताजा रहन्जेल जीवित रहने यी हजूरका धारणा मात्र हुन् । हजूरका जस्ता विचार भएका धेरैका अँध्यारो पक्षका गुनासाहरू समाजमा मैले प्रशस्त सुनेकी छु । उज्यालोमा धर्म सम्झिने कुराहरू अँध्यारोमा महापाप हुन जान्छन् । मैले त हजूरले पछि गएर अँध्यारोपक्षसँग मितेरी लगाउनु नपरोस् भनेर वेलैमा सावधान गर्न खोजेकी मात्र हुँ । यथार्थमा म जीवनमा विषयभोगको ठूलो महत्त्व रहेको पक्षसँग पनि सहमत छु । नत्र त जीवन चौबाटोमा उभिएको सालिक सरह हुन जान्छ । त्यसो भनेर विषयार्जन मात्र पनि मेरो ध्येय होइन, तर आत्मीय आनन्दप्राप्तिमा एउटा सहायको रूपमा विषयपक्ष रहेकै हुन्छ ।’ —म अझ स्पष्ट भएर उनको अघि उभिएकी थिएँ । उनको रौनकमा भने कुनै किसिमको अन्तर परेका थिएन ।

‘हजूरले जेसुकै भनिबक्सै पनि मेरो लक्ष्य सामाजिक यथार्थसँग मेल खाने भविष्यको सृजनामा संलग्न हुनु हो । यहाँको पढाइ सकेर

म गाउँ नै फर्कन्छु, एउटा स्कूल खोलेर आजीवन समर्पित हुन्छु ।
व्यक्तिगत जीवन मात्र भोग्नुसँग अब मलाई सरोकार रहेन । नियतिबाट
तोकिएको भोगाइबाट सन्तुष्ट हुनुसिबाय अर्को बाटो मलाई मन्जूर
छैन । उहाँको पूजा गरेर म समाजका खम्बाहरूको निर्माणप्रति
चेतनशील बन्छु । एउटा जिन्दगी फुसुकक बित्नेछ । भाउजू ! यसभन्दा
बढी मेरो आकाङ्क्षा र इच्छा छैन । अब म केवल जीवनको निर्दिष्ट
गति नाघ्न सकूँ –उनले पुनः दृढ आवाजमा आफ्नो निर्णय सुनाइन् ।
केही बेर म अलमलिएर मौन बसें ।

‘लौ त कृष्णा ! हजूरको उद्देश्यलाई सफलता हासिल गराउनमा
हजूरको आत्मबलले विजय प्राप्त गरौस् । मेरो शुभकामना ! यसबाहेक
के दिऊँ र म ?’ –मैले पराजय स्वीकार गरेकी थिएँ ।

त्यसपछिका दिनहरू सामान्यतया बितेर गएका थिए । कृष्णाको
समर्पित अस्तित्वसँग मैले मित्रता पटकै गरेकी थिइँन । तैपनि यथार्थ
विगत जस्तै वगिरहेको थियो– भित्रभित्रै अशान्त भएर पनि सललल... ।

तेह

कहिलेकाहीं सोचै नसोचेको पनि घटना घट्न जान्छ— कुनै सुखद, कुनै दुःखद । हुन त सुख र दुःख भन्नु फगत अनुभूतिका मात्र कुरा हुन् । यसर्थ यथार्थ भनेको केवल घट्नु नै हो । मेरो समक्ष पनि यस्तै केही घट्यो जसको मलाई प्रतीक्षै थिएन । मैले यसो भनेर हरेकलाई अप्रत्याशित घटनाबारे पूर्वाभास हुनैपर्छ भन्न खोजेकी पनि होइन । मात्र के भने यस्तो घटना घट्यो जसको मैले चाहना गरेकी नै थिइनँ ।

त्यसदिन पनि आफ्नो दैनिक क्रियापद्धि एकान्तको अँगालोमा मग्न भएर कल्पनाजगत्मा पुग्ने प्रयासमा सडकतर्फ मेरा आँखा पुगेका थिए । विराटनगरको गर्मीले अन्तिम तागत देखाउँदै गरेकाले सडकमा चहलपहल शून्य सरह थियो । सूर्यको प्रताडना सहन नसकेर अलकत्राहरू द्रवित भएर बग्गन खोजिरहेका थिए । हावाको तातोपनले वातावरणमा उष्णताको घोल बढाइरहेको थियो । त्यसैवेला सडकको छातीमा हल्का स्पर्श गर्दै परबाट एउटा रिक्सा आएको देखियो । रिक्सामा दुई आकृति थिए । एउटा आकृतिको परिचित गन्धप्रति मेरा आँखाहरू अफ्र तेजिला भए । रिक्सा मेरै घरअगाडि रोकियो । लोग्नेमानिस पैसा तिर्न लागेको बुझिन्थ्यो । मेरो कम्पाउन्डगेटको तगारो उघारेर एकजना स्वास्नीमानिस अधिअधि र एकजना लोग्नेमानिस एउटा बच्चा बोकेर पछिपछि भित्रे । म कौतुकताले आश्चर्यान्वित हुँदै घरको मूलढोका उघार्न हतारिएँ । ढोका उघारेको

लगत्तै मेरा आँखालाई विश्वास नहुन खोज्यो । मेरो अगिल्लिर तीन-चार वर्षकी बालिका बोकेर रवि बाबु उभिएका थिए । उनैले पहिले हात जोडेर अभिवादन गरे, मलाई कताकता त्यो अभिवादन अभिवादन हुनाको साटो क्षमायाचना पो हो कि जस्तो लाग्यो । उनीहरूलाई बैठकमा पुऱ्याएर बसालेपछि मेरा आँखाहरू रवि बाबुसँगको प्रश्नचिह्नसँगै सम्भावित उत्तरहरू बोकेर युवतीमा गाडिएका थिए । रवि बाबुले मेरो दृष्टि महसूस गरेर हो वा यसै हो नवयुवतीसँग मेरो परिचय गराएका थिए । रवि बाबुकी नवविवाहिता पत्नीको परिचयपछि उसले मलाई आदरपूर्वक अभिवादन गरी । त्यसपछि पनि उ टाउको केही निउराएरै बसिरही । उसको हावभावमा नवविवाहितापनभन्दा नाटकीयताको छाप बढी कै लाग्यो मलाई । युवती सामान्य रूपकी भएर पनि रवि बाबुको जोडी मिलेकै भने मलाई लागेन । औपचारिकतास्वरूप केही प्रश्न र उत्तरहरू हामीबीच भए । युवतीको बोलीचालीमा शिष्टता प्रशस्त थियो ।

चिया खाजा खाएपछि मैले यहीं बस्ने अनुरोध गरे पनि भोलि पुनः आउने वचन दिएर उनीहरू आफ्नै गन्तव्यतिर लागेका थिए ।

रवि बाबुकी पत्नीलाई देखेपछि मेरो मन भने शान्त हुनै सकेको थिएन । मभिन्न नजानिंदो ईर्ष्याले प्रवेश गरिसकेको थियो । मलाई रवि बाबुप्रति केही क्रोध समेत उब्जन खोजिरहेको थियो । त्यसरात रवि बाबु र उनकी नवविवाहिता पत्नीको सहचर्याको कल्पनाको आगोमा म सल्किरहेँ ।

भोलिपल्ट रवि बाबु एकलै आए । उनीसँग उनका नवपरिवारको अनुपस्थिति हुनुको कारण औपचारिकतावश सोधेकी थिएँ । उनले पनि टार्न खोजे । उनको एकलो उपस्थितिलाई मेरो मनको हरेक पाउले भने रमाएर स्वागत गरिरहेको थियो ।

‘विवाह कहिले गर्नुभयो ?’ –मन नपरेरै भए पनि प्रश्न मैले नै गर्नुपरेको थियो ।

‘एक हप्ता भएको छैन’ –उनले मेरो आँखासँग आफ्नो आँखालाई लुकाउन खोज्दै भने ।

‘अनि बच्ची नि ?’ –कुतूहल-निवारण गर्नु मेरो आशय थियो ।

‘एका, तृष्णाकी छोरी हो, अब त मेरी पनि भई । ‘तृष्णा’ गर्भवती भएको बेला ‘एका’का पिताले आत्महत्या गरेका थिए रे । ‘तृष्णा’ मेरै अफिसकी टाइपिस्ट हुन्, उनीसँगको परिचय सहानुभूतिमा पुगेपछि मैले विवाह गरेँ ।’

उनले लामो निःश्वास लिए । मैले पुलुकक रवि बाबुतिर हेर्न खोजें । उनी एकनास मलाई नै हेरिरहेका थिए । मलाई कसोकसो सङ्कोचले छोप्यो । केही प्रश्नहरू उब्जिरहेका थिए । उनी पुनः हराएको आवाजमा प्रस्तुत भए– ‘शिखा ! प्रेम चाहेर पनि नहुँदो रहेछ, कोशिश गरेर पनि तिमीलाई बिर्सन सकिरहेको छैन । लाग्छ जीवनको लगाम यहीं छुटेछ । त्यहाँ म भौँतारिरहेको मात्र छु ।’

उनको अनुहार त्यसवेला पीडाले मर्मान्त भएको देखिन्थ्यो । त्यसक्षण मेरो मन समेत कमजोर भएर ढलपल गर्न खोजिरहेथ्यो । म आफुलाई कठोर बनाउने प्रयासमा निरन्तर लागिरहेँ ।

‘भैगो रवि बाबु ! बितेका कुरा अब नगरौं । तृष्णासँग जीवन सुखले इमान्दार भएर बिताउन सक्नुहुन्छ त ? सहानुभूतिमात्रले जीवन बित्छ र ?’ –यी प्रश्नहरू बोकेर म उनीसमक्ष ओर्लन पुगें ।

‘अहिलेसम्मको सहचर्यामा हामी दुवै पतिपत्नी भने बन्न सकेका छौं । इमान्दारीको प्रश्न मसँग सर्लकक उभिएपछि तृष्णाको विगत पनि छ उनीसँग । तर जे भए पनि हामी दुवैले एकालाई भने बाबु र आमाको प्रेमको भोको राख्ने छैनौं भन्ने विश्वास छ मलाई ।’ –उनले अस्पष्ट भएर आफ्नो वस्तुस्थिति राखे ।

‘मलाई तपाईंले यसवेला हतार गर्नुभएजस्तो लाग्यो, रवि बाबु ! जीवन बिताउनु लामो पनि हुन सक्छ । त्यसवेला, जब यथार्थ पक्ष र

सहानुभूतिपक्ष दुवै प्रतिद्वन्द्वी भएर आपसमा सङ्घर्षशील हुन्छन् त्यो द्वन्द्व निककै खट्कने खालको पनि हुन सक्छ । अनि, जीवनको नाटकीय समयको उद्घाटन हुन थाल्छ । त्यसो त जीवनको भोगाइ तपाईंको निजी हो । मैले हस्तक्षेप गर्नु अथवा विवाद उठाउनु उचित पनि होइन । अन्यथा नसोचिदिनुहोला । स्वभाववश मैले मनभित्र उब्जेका कुराहरू रोक्न नसकेकी मात्र हुँ ।' –मैले आफ्ना बनाइलाई केही आवेशमै समाप्त पारें । आफुबाट अतिशयोक्ति भयो कि भनेर डराइ पनि रहेकी थिएँ ।

'किन यसरी भनेकी शिखा ? जीवनसँग हरेकपल्ट पराजित म भन्ने 'मान्छे'-ले तिमिलाई आफुबाट अलग अस्तित्वको रूपमा महसूस गर्न सकेको भए म यस अवस्थामा, तिम्रो आँखाअघि प्रस्तुत हुनुभन्दा अन्यत्र कहीं पुगनुमै रमाउन सक्थेँ होला । तर शिखा ! मेरो हृदयपटलमा कहिले कतिखेर तिम्री अमिट छाप भएर लेखिइछौ । प्रत्येक नसामा र नसाभित्रको रगतको हरेक थोपामा समेत तिम्री नै अडिक्कत हुन पुगेकी छौ । कति कोशिश गरे पनि अलगगयाउन सकिनँ । अर्काकी पत्नीउपर कुभावना ल्याएको पश्चात्तापले समेत पोल्ने गर्छ मलाई । तर म के गरूँ ? विवश छु । संसारका सम्पूर्ण स्त्रीजातिहरू एकापट्टि सोहोरिएर मैमा समर्पित भए पनि मेरो सामुन्ने फगत तिम्रो अस्तित्व उभिन्छ ।'

उनको द्रवित स्वरले विश्राम लियो । उनी स्वयं निहुरेका थिए । त्यसैले उनका आँखाबाट बग्न खोजेका थोपाहरू मबाट लुकिरहेका थिए । त्यसवेला मेरो मनको कुनै छेउ पग्लिरहेको थियो । तर म आँखाका कुनाहरूलाई पग्लनबाट कठोरतासाथ रोकिरहेकी थिएँ ।

'आफ्नो जीवन भार सरह बिताइरहेको वेला तृष्णाको जीवनकथाले म द्रवित बन्न पुगें । एकासँग पुनः सानुको संसर्गको मिठास पाउँथेँ । मैले आफुलाई एकाको भविष्य र तृष्णाको वर्तमानप्रति समर्पित गर्न खोजेको हुँ । जीवनसँग मलाई अब कुनै माग पनि रहेन ।' –आँखाबाट बग्न खोजेको तरलतालाई उनले वाणीबाट पोखे ।

‘छोरा नि ?’

‘तृष्णाले आमा भएर उसलाई पनि माया देली । अब सँगै राख्ने विचार छ ।’ –उनी आश्वस्त भएर बोले ।

त्यसपछि निकै बेर हामी परस्पर मौन रहेर बितेका थियौं । शायद हामीबीच एक-अर्काप्रति प्रश्न र उत्तरहरू सकिइसकेका थिए । उनले आफु पहिले बसेको कोठा हेर्ने इच्छा गरे । सानुका बुबाको इच्छाको विरुद्ध मैले त्यस कोठालाई बाहिरी भँडारकोठा बनाएकी थिएँ । धान, गहुँ, काठ, सिमेन्ट आदि अनेक खत्र्याडखुनुड त्यस कोठाले लुकाइएको थियो । आफु बसेको कोठाको यो रूप शायद उनको कल्पनाविपरीत भएको थियो ।

‘किन र ? यो कोठा भाडामा नलगाएको ?’ –रवि बाबुले सहज प्रश्न राखेका थिए ।

‘तपाईं बस्ने ? खाली गराइदिन्छु’ –मैले पनि हाँसेर फट्ट जवाफ दिएकी थिएँ । मेरो जवाफलाई उनले रुन्चे हाँसो हाँसेर टारेका थिए ।

सानु स्कूलबाट आइपुगेपछि उनी केही बेर सानुसँग परिचयको नवीकरण गर्नमा तल्लीन भए । सानुको स्मृतिपटमा केही अमिट रहेका अङ्कलसँगको पुनर्मिलनले उ पुलकित भएकी थिई । त्यसपछि उनी फर्के । फर्कनुअघि भोलि उनकी तृष्णालाई धरान घुमाउन जाने भएकाले मेरो साथको निमित्त अनुरोध पनि गरेका थिए । तर तृष्णाको उपस्थितिसँग रविको साथ लाग्नुलाई अप्रिय महसूस गर्न पुगकी मैले उनको प्रस्तावलाई स्वीकार गर्न सकिनँ ।

केही दिन विराटनगरको गर्मी खाएर पुनः उनीहरू काठमाडौं फर्के । विराटनगर छोड्नुअघि रवि बाबु पुनः मलाई भेट्न आएका थिए । खास कुरा केही नभएको भए पनि उनका सगबगाएका आँखा देखेको मेरो मन भने चुप बस्न सकेको थिएन ।

रवि बाबुको विदाइपछि कैयौं दिनसम्म मेरो मन लोलाएको थियो । आफ्नै मनदेखि म आफै विरक्तिन पनि पुगेकी हुन्छु । स्वस्थ पुरुषकी पत्नी तथा सन्तानकी माता भएर पनि रवि बाबुप्रति आसक्त हुन पुग्ने मनलाई आफुले इच्छा पनि जागेर आएको थियो मलाई । आफ्नो लोग्नेको तुलनामा हरेक पक्षमा अयोग्य अथवा लोग्नेसँग तुलना गर्न समेत अमिल्दो परपुरुषसँग मेरो मनको आकर्षणलाई म स्वयं स्वीकार गर्न सकिरहेकी हुन्नँ । आफुले आफैलाई दिनुपर्ने सुझाव र उपदेश समेत बेकामे भएर मनको पुनरावृत्तिले पराजित म केही बेरको लागि थाक्न मात्र सकेकी हुन्छु ।

चौध

उषोको रजिस्ट्रीपत्र मैले आज पाएँ । चिट्ठी, त्यो पनि आफुलाई मन परेको मान्छेले लेखेको, पढ्न पाएपछि— आहा ! त्यो पनि एउटा असीम आनन्दको स्रोत हो । चिट्ठी पढ्दा मैले आनन्द प्राप्त गरेँ । तर चिट्ठीभित्र व्यक्त शब्दहरूले भने मलाई दुखद पीडाको अनुभूति गरायो ।

‘युनिभर्सिटी पढ्ने एउटा केटोले उसलाई प्रेमपत्र लेखेछ । उषोले अनुमान नै नगरेको घटना घटेपछि उसले चिट्ठी च्यातेर फालिन्छ । त्यसपछि पनि त्यो केटोले पटकपटक प्रेमपत्र लेख्ने क्रम जारी नै राखेछ । अति भएपछि उसले त्यस केटोलाई गाली गरिन्छ । फलस्वरूप त्यस केटोले उषोको बदनाम समेत गर्न थालेछ । बिचरी उषोले हताश तथा दिक्क भएर मलाई चिट्ठीमा यी सबै कुरा व्यक्त गरेकी थिई ।

चिट्ठी पढेर मलाई साँच्चै विरक्ति लाग्यो । ‘प्रेम’ शब्दको अपमान देखेर मन ग्लानिले भरिन खोज्यो । एकतर्फी प्रेम हुँदा अर्कोतर्फबाट स्वीकारोक्ति नपाएपछि आफुले गरेको प्रेमको अपमान गर्न तम्सनु त व्यापार पो भयो । हिजो-आजका मानिसहरू प्रेमको कृत्रिम अभिनय गर्छन् । साँच्चै भन्ने हो भने त्यो त प्रेमको अपमान हो । त्यसले त व्यापारमा हुने जस्तो घाटा र नाफाको अड्कल गर्ने प्रवृत्तिको विकास गर्छ । यो देखेर मलाई एकतमास भाउन्न छुट्न थालेको छ । उषोलाई ‘प्रेम गर्छु’ भनी नारा लगाउने केटो कस्तो

कसाई रहेछ । त्यस केटोको काल्पनिक आकृति कुरूप भएर मेरो वरिपरि नाचन थाल्यो ।

अशान्त रहने मनका अवयवहरू ऋन्ऋन् अशान्त बन्दै गइरहेका छन् । यो मन के खोज्छ, के रोज्छ म आफै थाहा पाउँदिनँ । हुनत जसरी भए पनि आयु बित्नु न हो जीवन भन्नु, जो निरन्तर बितिरहेछ । उसलाई शान्त-अशान्त केहीसँग कुनै मतलब छैन । जीवन भोग्नु र बित्नुको सङ्गम हो भने मैले भोग्नुलाई अनिच्छाको संज्ञाले सिँगारेर स्वीकारेकी छु ।

सानु क्रमशः उमेरको चढावतिर लम्कँदै छे । बिस्तारैबिस्तारै चञ्चलताको आयु समाप्त भइरहेछ । उसको चढावसँग मलाई एक प्रकारको त्रासले लखेटिरहेको भान भइरहेछ । मेरो एकलौटी सन्तान सानु मात्र भएकी छे । सानुका बुवालाई प्रत्यक्षतः सन्तानको कुनै रह्र भएको म बुझिदिनँ । अफसम्म अर्को सन्तानको आवश्यकता समेत उनले दर्शाएका छैनन् । तर सासूबज्यै भने नातिको आस लगाएर बस्नुभएको छ । उहाँको आगमनसँग अब मलाई वितृष्णा बढ्न थालेको छ । पटकपटक छोराछोरी पाउने मात्र कुरा गर्नेहरू मलाई अति निर्लज्ज लाग्छन् । यस्तो गफको विषय रन्कने समूहबाट म भने भागिरहेकी हुन्छु ।

मलाई सन्तानको लालसामा सानुको जन्मले तृप्त पारिसकेको छ । बरु हिजो-आज म उप्रति अफ चनाखो भएर गाँसिन पुगेकी छु । हुन पनि यसवेला उसको उमेर उत्सुकताको प्रबल इच्छा बाँचेको उमेर हो । हिजो-आज उ प्रत्येक आफना र अर्काका अवयवहरूप्रति अत्यन्त उत्सुक भएर प्रश्न गाड्छे । यसवेला बाबु र आमाको कर्तव्य समेटेर उअघि म एकलैले स्पष्ट भाषामा जवाफ भएर उभिनुपरेको छ । उसका बाबु विगतकै प्रयासहरूमा ऋन् गतिशील देखिन्छन् । म आमा भएर उसका आँखा पढ्ने र अर्थात्उने प्रयत्नमा संलग्न हुन खोज्छु ।

म आफुलाई सानुकै उमेरको समयको सम्झना आउँछ । यही बाह्रतेह्र वर्षकी थिएँहुँला । मभित्र दैनिक जन्मने प्रश्नहरू सम्भावित उत्तरको अभावले मभित्रै थुप्रै गुम्सन्थे । त्यसो त लालनपालनमा आफ्ना मातापिताभन्दा पनि सुयोग्य हजूरबा हजूरआमाको छत्रच्छाया मउपर परेको हो । तैपनि उमेर बढ्नुको क्रमसँगै हजूरआमामाथि मेरोभन्दा मामाको बढी अधिकार भएको महसूस गर्न थालेपछि म स्वयं चिसिदै गएकी थिएँ । यसवेला सोच्छु— मेरी आमाको छाया ममाथि परेको भए शायद त्यसवेलाको मानसिकतामा म त्यसरी अलमलिने थिइँहुँला । त्यसैले सानुसँग आफुले बिताइसकेकै तारतम्य नमिलोस् भन्ने प्रयासमा म उसको नजिकभन्दा नजिक पुगेर उसलाई बुझ्ने प्रयत्न गर्छु ।

जस्तो कि त्यसवेला मैले बाल्यावस्थाबाट कैशोर वयको वल्लो किनार मात्र टेकेकी थिएँ । ठूलोमामाको भर्खरै विवाह भएको थियो । उनीहरू घण्टौं आफ्नो कोठामा ढोका थुनेर बस्थे । नवविवाहिता माइजूको संसर्गमा बस्ने हाम्रो उत्कट इच्छा हुन्थ्यो । माइजूको नयाँ सारी र बेहुली च्याङ्गारबाट आउने गन्धले मलाई असाध्य आनन्द आउँथ्यो । माइजूसँग जतिबेर बसे पनि मनै अघाउँदैनथ्यो । तर माइजूको भने अधिकांश समय मामाको कोठामै बित्ने गर्थ्यो । जुन कुरा कान्छो मामा र मलाई पटकक मन पर्दैनथ्यो । कान्छो मामा र मेरो उमेरमा ठूलो अन्तर थिएन । हामी दुवै सहपाठी नै थियौं । कान्छो मामाले के सोच्नुहुन्थ्यो भन्न सक्तिनँ । म भने मामामाइजू पक्कै पनि ढोका बन्द गरेर दिउँसो बजारबाट ल्याएका मीठामीठा मिष्टान्न खाँदा हुन् भन्ने अड्कल काट्थें । कुनै दिन कोठाबन्द भएको वेला चियाएर यसको पुष्टि गर्ने मेरो इच्छा थियो । यसैवेला एकदिन कान्छा मामाले पनि प्रस्ताव राख्नुभो— ‘भरे राति मामा-माइजूको कोठामा चियाउनुपर्छ ।’ मैले समर्थन जनाएपछि दुवैले शीघ्र दिन बित्नुको प्रतीक्षा गर्थौं । रातिको भोजनपछि घरका सम्पूर्ण परिवार निद्रामा परुन्जेल पर्खन हामीलाई असाध्य कठिन भएको थियो । म त

एकदुईपल्ट ऋपक्क पनि भएकी हुँ, तर मलाई मामाले बिउँझाउनुभएको थियो । चारैतिर सन्नाटा र सबै मस्त निद्रामा परेको निश्चयका साथ हामी चाल मारेर उठेका थियौं । चोरको तालले ढोका उघारेर हामी मामामाइजूको कोठातिर लागेका हुन्छौं । सम्पूर्ण ज्याल बन्द देखेर हामी निराश भयौं । मामामाइजूको कोठाको पश्चिमपट्टिको ज्यालको खापा प्रायः खुल्लै हुने गरेको सम्झना मलाई नै लगत्तै आएको थियो । त्यसपछि मूलढोका उघारेर हामी घरपछाडि लाग्यौं । ज्यालको खापा उघारै देखेपछि हामी ढुक्क भयौं । तर विडम्बना ! ज्याल हामीभन्दा निकै अग्लो थियो । त्यसैवेला मामाको तीव्र बुद्धिले उपाय पत्ता लगाएको थियो । अलिपर थुपारेको ईँटाको थुप्रो जूनको टहटहमा हाम्रै प्रतीक्षा गरेको हामीलाई भान भयो । हामीले अथक परिश्रम गरेर ईँटा ओसारेर त्यसमाथि हामी उभिँदा ज्यालसम्म पुग्ने पाय्यौं । त्यसैवेला एउटा ठूलो भ्यागुतो बुरुक्क उफ्यो । म चिच्याउन आट्टै थिएँ । मामाले हत्तपत्त मेरो मुख थुन्नुभो । मामाले रिसाएर ठूलठूला आँखाले खाउँला छैँ गर्नुभो । एकजना मात्र चढ्न सकिने त्यो ईँटाको ढिस्कोमा हामी दुवैमा को पहिले चियाउने भन्ने मौन तर्क पयो । केही बेरमा मामाकै जीत भयो । ईँटाको थुप्रोमा चढेर ज्यालभित्र हेर्न लाग्नुभएको मामा ज्यालमा टाँसिएको टाँसिएँ भएपछि मैले मामालाई चिमोट्न थालें । बल्लतल्ल मामा ओर्लनुभएको थियो । त्यसपछि मेरो पालो आइपुगेको थियो ।

ज्यालबाट भित्र देखिएको दृश्यले अहिले पनि मेरो शरीर सिरिङ्ग गर्छ । बत्तीको मधुरो प्रकाशमा मैले मामा र माइजू निर्वस्त्र अँगालोमा देखें । शायद नरनारीको सम्बन्धसँग त्यसैवेला परिचित हुन पुगेकी थिएँ कि म ? त्यहाँबाट मामा र म चुपचाप आफ्नो कोठातिर लागेका थियौं । ढोकामा हजरआमा उभिइरहनुभएको देखेर हामी दुवैको मुखमा मुटु आउन खोजेको थियो । हामी दुवैले पेट दुखेकोले चर्पी गएर आएको बहाना सुनाएका थियौं । त्यसवेला हामीले हजरआमाको सोझोपनलाई छकाउन सकेकोमा ठूलो मुक्ति पाएको

अनुभव गरेका थियौं । तर त्यसरात म निदाउन भने सकेकी थिइनँ, नाना भाँतीका कल्पनाले आँखाभरि डेरा जमाइरहे ।

त्यसपछि कैयौं दिनसम्म मन कस्तोकस्तो हुने गथ्यो । मलाई उकुसमुकुस पनि भएर आउँथ्यो । मामामाइजूलाई देखेपछि आफैलाई लाज लागेर आउँथ्यो । माइजूसँग घण्टौं बितेको पत्तो नहुने म अब कत्ति कर गर्दा पनि उहाँनजिक जान हिचकिचाउने गर्थेँ । आँखाले देखेको सत्य न लुकाउन सकिरहेकी थिएँ न कसैलाई सुनाउन नै । आखिर एकदिन मैले छिमेकी साथी रञ्जुलाई नभनी सकिनँ । उ उमेरमा मभन्दा केही ठूली थिई । अलि बुजुग कै भएर उसले त्यसवेला भनेकी थिई— 'विवाह भएपछि सबैको त्यस्तै त हो नि लाटी !' त्यसपछि उ काउकुतिएर खूब हाँसेकी थिई । मलाई उसको हाँसोले 'यसलाई व्यर्थै भनिछु' भन्ने पश्चात्तापमा पुऱ्याएको थियो । त्यसपछि पनि रञ्जुले जहाँ भेटे पनि 'तेरो मामामाइजूको के हालखबर छ रे' भनेर मेरो भुँडीमा उसको चोर औलाले खोतल्ने गर्थी । मलाई उसको उताउलो पनसँग लाज लागेर आए पनि कसोकसो उसँग भेट्न मज्जा लाग्थ्यो । उ पनि मलाई माया गरेर सिनेमाका अनेकानेक युवकयुवतीका तस्वीर देखाउँथी र कैयौं प्रेमकथाहरू सुनाउने गर्थी । त्यसैताका उसको एउटा युवकसँग प्रेमसम्बन्ध पनि भएको थियो । उताउलीको पछि विजोग भयो । केटो पेट बोकाएर बेपत्ता भएछ । विनाबाउको छोरा पाएर उ समाजबाट तिरस्कृत भएकी थिई । त्यसपछि घरबाट मलाई उसँगको सङ्गतमा कडा प्रतिबन्ध लागेको थियो । उसले समाजबाट लाञ्छित हुनुपरेको सत्यले मलाई पनि असाध्य त्रस्त तुल्याएको थियो । त्यसउपरान्त म स्वयं उसको छायासँग पनि डराउने गर्थेँ । तर उसले सिकाएका यावत् नरनारी-कथा भने ऋण्ण् जिउँदा भएर मभरि गाँसिएका थिए ।

त्यसपछि म विवाहको कुरा सुन्नासाथ शरीरमा अनौठो अनुभूतिको आभास पाउँथेँ । कसैको विवाह भएको सुन्नासाथ मेरो मन आफै अनेक काल्पनिक दृश्यहरू खेलाउन पुग्थ्यो ।

उमेरसँगसँगै मनहरू पनि बढ्दै गएका थिए । त्यसपछिका दिनहरूमा कुखुरे बैसले असाध्य सताएको थियो । यो प्रक्रिया फन्फन् बढेर गएपछि, अरु यसले मौलाउने मौका पाउने थियो कि ! तर त्यसैवेला हाम्रो घरमा एउटा दुर्घटना घट्यो । ठूली माइजूको सर्पले डस्नाले मृत्यु भयो । सानो बालक सुभाषलाई छोडेर माइजू अनन्तमा जानुभो । घरमा कोलाहल मच्चियो । ठुलामा विक्षिप्त जस्तो हुनुभो । मलाई त्यसवेला माइजूको भन्दा बढी मामाको अवस्थाको माया लागेथ्यो । विचरा मामा घण्टौं कोठामा एकलै बिताउनुहुन्थ्यो । खानु, पिउनु, सुत्नु केहीसँग उहाँको नियम प्रायः हुँदैनथ्यो । हुन पनि मामा र माइजूमा अगाध प्रेम थियो । त्यसवेला हाम्रा सबै इष्टमित्र नाता-कुटुम्बबीच गफको विषय सिनेमाको हिरो जस्तै भएर मेरा मामा नै भएका हुन्थे । सबै नाना तर्कवितर्क गर्थे ।

माइजू खस्नुभएको फन्डै डेढ महीनापछि मामा हावापानी फेर्न, मन बहलाउन पहाडको घरमा जानुभयो । त्यसको लगभग दुई महीनापछि एउटी स्वास्थ्यमानिस साथमा लिएर मामा आउनुभएको थियो । दुई महीनाअघि पहाड गएका मामा र फर्केका मामामा आकाश र जमीनको अन्तर थियो । मामाले हजूरबा र हजूरआमाको खुट्टामा ढोगनुभएपछि सँगै ल्याइएकी आइमाईलाई पनि ढोग्ने आदेश दिनुभएको थियो । त्यसै दिनदेखि ती नौली आइमाईलाई नयाँ माइजूको रूपमा स्वीकारिएको थियो ।

त्यसपछिका दिनहरूमा मामा नयाँ माइजूमा चर्लुम्म डुब्नुभएको थियो । प्रथम सन्तान सुभाषप्रतिको प्रेम पनि अब ऊर्कोमा परिणत भइसकेको थियो ।

दिवङ्गत माइजूको बरखीमा मेरी ठूलीआमा (आमाकी दिदी) पनि आउनुभएको थियो । ठूली आमा, विवाह गरेको वर्षदिनमै ठूलो बा खस्नुभएको रे । मध्ययौवन एकाङ्की बिताउनुभएकी ठूली आमाको बैस पनि अब अस्ताउन लागेको थियो ।

ठूलो मामा र ठूली आमाको उमेरमा दश वर्षको अन्तर थियो । मेरो मन ठूली आमारूपी नारी र ठूलो बुबारूपी पुरुषको तुलना गर्नमा तल्लीन रहन्थ्यो । सृष्टिका समान हकदार, समाजका अलगअलग गोटी । पुरुषप्रधान समाज आफ्नो पक्षको जीतका निम्ति सदा पुरुषवर्गको मनमानीको समर्थक बन्दै आएको छ भने नारीमात्रबाट भएका सूक्ष्मभन्दा सूक्ष्म त्रुटिहरूको अनुसन्धान तथा प्रचार-प्रसारमा यो समाज सदा-सर्वदा अग्रसर देखिन्छ । पुरुषको मृत्युमा नारीले आजीवन आफ्नो यौवनलाई पीडाको अग्निमा होमेर बिताउनुपर्ने, पुरुष भने पत्नीको मृत्युको भोलिपल्टैदेखि अर्की पत्नीको खोजीमा अग्रसर हुने । छि ..... कति ठूलो असमानता ! मलाई त्यसैत्यसै ग्लानि भएर आएको थियो, आफु स्वयं नारी भएकोमा अथवा मान्छे भएकोमा पनि । अनि विवाह शब्दसँग मलाई शायद त्यसैवेलादेखि वितृष्णा जागेको थियो, त्यसको क्षणिकताप्रति अश्रद्धा उठेको थियो । त्यसपछि मलाई यी विविध प्रश्नको पेटारोले सधैं घोच्ने गर्थ्यो ।

पठ्ठ

तपसी मेरो लागि भात पकाइरहेकी छ । माटोको हिटरमा केही बेरअघि मात्र उसले तामाबोडीको जेल पकाइसकेकी छ । तामाको वासनाले मेरो भोक जागदै छ ।

उषोकी रूम पार्टनर हो तपसी । उ मनोविज्ञान विषय लिएर पढ्दै गरेकी स्नातकोत्तर अन्तिम वर्षकी विद्यार्थी ।

‘तपसी ! तामाको वासनाले उत्पात मच्चायो । मलाई खूब भोक लाग्यो ।’ –मैले भनें ।

‘अँ ! अघि त नपकाऊ, मलाई खानै मन छैन, भैगो; भरे भोक लागे शहरतिरै केही खाउँला भन्नु’भा होइन ?’ –तपसीले मलाई जिस्काउँदै भनी ।

हुन पनि केही अधिसम्म मलाई पटककै भोक थिएन । उषो र तपसी छात्रावासको मेसमै भात खान्छन् । म कहिल्यै होटलमा भात खान्नें । मलाई होटलमा भातका सिता देख्ता पनि बान्ता हुन खोज्छ । त्यसैले मैले उनीहरूको मेसमा पनि भात खान मानिनें । ‘म एक हप्ता बसेर फर्कनेछु । मलाई भातै खानुपर्छ भन्ने छैन । यसो केही कट्याककुटुक र घरबाट ल्याएको घिऊ, चिउरा, मिठाई, निम्कीहरू खाँदा मलाई भइहाल्छ’ –मैले उषोलाई भनें । तर उषो र तपसीले पटककै मानेनन् । उनीहरूले वल्लोपल्लो कोठाबाट भाँडाकुँडा मागेर ल्याए । सरसामान पनि किने र मेरो लागि भात पकाउन लागे ।

त्यसपछि मैले उनीहरूसँग दिनमा एक छाक मात्र पकाउने शर्त राखें । उनीहरूले यो शर्त माने ।

म काठमाडौं आइपुगेको भोलिपल्टैदेखि उषोले विश्वविद्यालयको प्रयोगशालामा बिहानै जानुपर्ने भएको छ । त्यसैले उषोको सट्टा तपसीले मलाई भात पकाएर खाएर मात्रै बिदा गर्छे । लगातार पाँच दिनदेखि म तपसीको साहचर्यमा बसेकी छु । मलाई यतिबिघ्न माया गर्ने तपसीको जीवनकथाले हिजो-आज मलाई पिरोलन थालेको छ । हुनत मैले तपसीलाई उषोसँगसँगै चिनेकी हुँ । तर त्यसवेला तपसी यतिबिघ्न मायालु होली जस्तो मलाई लागेको पनि थिएन । मानिससँग व्यवहार नगरी चिन्न सकिंदो रहेनछ । साँच्चै भन्ने हो भने हिजो-आज उषोभन्दा पनि तपसी मेरो धेरै हेरबिचार गर्छे । उषो छ-सात घण्टाको प्रयोगशालाको पढाइ सकी थाकेर लखतरान भएर आउँछे । म पनि दिउँसो शहरतिर आफ्ना इष्टमित्र भेट्न जान्छु । बेलुकी उषोसँग गफ गर्ने मेरो मूड हुन्छ । तर उ निदाइहाल्छे र बिहान उ हिँडिहाल्छे । त्यसैले हिजो-आज मेरो मनको बह पोख्ने भाँडो तपसी भएकी छ । तपसी पनि दिनदिनै मसँग खुल्दैखुल्दै गएकी छ ।

‘तपसी ! तिमी किन यति असल भएकी ?’ –मेरो लागि भात पस्कन लागेकी तपसीतिर म लक्षित हुन्छु ।

‘शिखा दिदी पनि ! के यति गर्देमा असल हुनुपर्छ र ?’ –तपसी केही लाज मानेसरी बोल्छे ।

‘तपसी ! आहा क्या स्वादिलो ! विराटनगरमा तामाबोडी यति मीठो हुँदैन । जस्तै गरी पकाउँदा पनि यस्तो स्वाद आउँदैन । यहाँको पानी नै मीठो भएर हो कि ?’ –तात्तातो भात र तामाबोडीको ओलसँग स्वादिएर मैले भनें ।

‘एक छाक भात खानु छ, भोकले गर्दा तपाईंलाई जे पनि मीठो भइहाल्छ नि’ –तपसीले भनी ।

‘तिमी जस्ती असल केटी त्यागेपछि त्यो मानिस पक्कै पनि रोएर बाँचेको होला, तपसी !’ –मेरो मुखबाट अचानक निस्केका शब्दले म आफैँ अलमलिएँ । फलमल्ल घाम लागेकोवेला अनायस बादल लागेजैँ भएर तपसीको उज्यालो अनुहारमा छाया पयो । मेरा आफ्ना शब्दहरूले अब म आफैँ मर्माहत भएकी थिएँ । मैले किन यी कुरा फिक्नुपयो र ! मैले किन यस्तो कृतघ्नता गरें हुँला ! बिचरी मेरा लागि दुःख गरिरही र मैले भने इनाममा उसको मन दुखाएँ । अब के गरूँ ? बन्दूकबाट निस्केको गोली र मुखबाट निस्केको बोली फिर्ता हुँदैन भन्छन् । अलिअघि स्वादिएको मेरो जिब्रोको स्वाद हराएको थियो । मैले तपसीका अनुहारमा हेरिरहन सकिन्नँ । अपराधबोध भयो मलाई ।

‘तपसी ! क्षमा गर है, मैले तिम्रो मन दुखने कुरा गरें’ –मैले शिर निहुराएर माफी नै मागें ।

‘होइन दि ! केको क्षमा माग्नुभएको होला, मजस्ता परित्यक्ता स्त्रीलाई यस समाजले के भन्न बाँकी राखेको छ र ! अहिले त दिदीले के नै नराम्रो भन्नुभएको छ र !’ –तपसीले पीडाको चासनीमा चोपलिएका शब्दहरू पस्की । म अझ मर्माहत हुन पुगें । त्यसपछि हामीबीच कुनै वार्तालाप भएन । मैले पेट भर्नको लागि एकनास खाएर थाल रिक्त्याएँ । केही बेर आराम गरी म तपसीसँग बिदा भएर शहरतिरको बसमा चढें । कीर्तिपुर-रत्नपार्कको मिनीबसको भीडमा म पनि खाँदिएर यात्रा गरिरहें । पसीना, चुरोट र सासका दुर्गन्धको सम्मिश्रणले बसको निसास्सिने वातावरणमा पनि मेरो आँखाभरि तपसीकै निन्याउरो अनुहार आइरह्यो ।

यसपालि मेरो काठमाडौँ आउनुको बाहिरी लक्ष्य मेरा श्रीमान्को पदोन्नतिको लागि मेरा सचिव फुपाजुसँग भनसुन गर्नु भए पनि मेरो भित्री लक्ष्य चाहिँ रवि बाबुसँगको भेटघाट नै थियो । सानुका बुबाको कार्यालयमा कार्यालय-प्रमुखको दरबन्दी भर्खरै खाली भएको थियो ।

त्यो कार्यालय-प्रमुख पदको लागि सानुका बुबाको योग्यता पनि पुगेको थियो । भनसुन नभएको अवस्थामा त्यस कुर्सीमा अरू व्यक्ति पनि बस्न सक्थे । संयोगको कुरा, सानुकै बुबाको कार्यालयको मन्त्रालयका सचिव मेरो कान्छो फुपाजु हुनुहुन्थ्यो । मलाई कान्छी फुपूले असाध्यै माया गर्ने कुरा पनि सानुका बुबालाई थाहा थियो । त्यसैले एकपटक 'फुपू-फुपाजुसँग भनसुन गर्न पाए हुन्थ्यो' भन्ने सानुका बुबाको प्रस्ताव मैले सहजै स्वीकार गरेकी थिएँ । सानुका बुबाको प्रस्ताव स्वीकार गर्दा मैले काठमाडौँ जान पाए रवि बाबुसँग पनि भेट हुने छ भन्ने मेरो भित्री आकाङ्क्षा जागेको थियो । रवि बाबुसँगको भेटघाटमा असर पर्ने कारणले गर्दा नै फुपू-फुपाजुले कति कर गर्दा पनि मैले उहाँहरूको घरमा नबसेर कीर्तिपुरको महिला-छात्रावासमा अतिथि हुन रुचाएकी थिएँ । आउनासाथ रवि बाबुको कार्यालयमा पुगेर मैले रवि बाबुसँग भेट गर्न खोजें, तर उनी केही दिनको लागि काजमा जिल्लातिर गएका रहेछन् । मलाई आफ्नो लक्ष्यमा यस्तो आघात पर्दा तुरुन्तै फर्केर जाऊँ जस्तो लागेको थियो त्यसवेला । मेरो सम्पूर्ण उमङ्ग चिसिएर शिथिल भएको थियो । त्यसपछि मैले म काठमाडौँमा भएको र महिला-छात्रावासमा बसेको कुराको उल्लेख गरी एउटा सोनो चिट्ठी लेखेर उनको फाँटमा छोडेकी थिएँ । त्यसको लगत्तै आफ्नो देखावटी लक्ष्यसाधनाको लागि म फुपूको निवासतर्फ अग्रसर भएकी थिएँ ।

त्यसदिन बसको घच्चामा खाँदिदा पनि रवि बाबुको स्मृतिको आडमा मलाई छिट्टै रत्नपार्क पुगेजस्तो लाग्यो । बसबाट तल ओर्ले । सडकमा मानिसहरूको घुईचो नै थियो । यहाँका मानिसहरूको भीडभाड र हतारो देखेर मलाई एक किसिमको रमाइलो लाग्ने गर्थ्यो । मजाको कुरा मलाई यहाँ कसैले नचिन्दा नै मलाई सबैभन्दा आनन्द आउँछ । विराटनगरको सानो बजारमा प्रायः सबै सबैलाई चिन्ने गर्छन् । त्यहाँ एकैथरी अनुहार हेर्दाहेर्दा वाक्क पनि लाग्थ्यो । तर यहाँ अपरिचित र विविध अनुहार मात्र देख्दा किनकिन म उमङ्गित हुने गर्थेँ ।

त्यसपछि बागबजार भएर डिल्लीबजारतर्फ म लागें । आजको मेरो लक्ष्य रवि बाबुकै कार्यालय थियो । फुपाजुसँग कुराकानी भएअनुरूप यही आउँदो हप्ताको सुरुदेखि नै सानुका बुबा कार्यालय-प्रमुख हुने भइसकेका थिए । हिजो मात्र फुपाजुको कार्यकक्षबाट विराटनगरमा सानुका बुबालाई यो कुराको जानकारी भइसकेको थियो । 'तिमी भोलि नै आऊ' –सानुका बुबाको आदेश थियो । अर्थात् म सदा जैं उनको स्वार्थसिद्धिको भाँडो मात्र भएकी थिएँ । मेरो आफ्नो भन्नु चाहिँ उनको विचारमा केही थिएन । उनको आदेश सुनेर त्यसवेला म हुनसम्म आक्रोशित भएकी थिएँ । 'म दुई-चार दिनपछि मात्र आउँछु, उषोले मान्दै मानेकी छैन' – भित्रभित्रै जति नै आन्दोलित भए पनि प्रस्ट रूपमा मैले सानुका बुबासँग टेलिफोनमा अत्यन्तै कोमल अनुरोध गरेकी थिएँ । त्यसपछि उनले सकारात्मक शब्दको उच्चारण नगरे पनि विरोध भने गरेका थिएनन् ।

रवि बाबुको कुनै खबर नपाएको मेरो मन भित्रभित्रै अत्यन्त अशान्त भएको थियो । 'मलाई रवि बाबुले भेट्न नखोजेका त होइनन्, अथवा रवि बाबुले खबर पाएका छैनन् । उनी आइपुगे वा आइपुगेनन् । उनी आफ्नी पत्नीको प्रेममा डुबिसकेको कारण उनले मलाई भेट्न नचाहेको पनि त हुन सक्छ' आदि इत्यादि कुराहरूले म उकुसमुकुसिइरहेकी थिएँ ।

नेपाल बैंक लिमिटेडको डिल्लीबजार शाखाको मूलढोकामा पुगेपछि मैले आफुलाई संयमित र शान्त तुल्याउने प्रयत्न गरें । रवि बाबुको फाँटमा पुगेपछि रवि बाबुलाई उनको कुर्सीमा बसेर काम गरिरहेको देख्दा म एकैचोटि हर्ष र बिस्मातको दोसाँधमा पुगें । उनलाई एक ऋल्को हेर्न खोजेका मेरा दृष्टिहरू एकाएक सन्तुष्ट भएका थिए भने उनी यहीं भएर पनि मलाई भेट्न आएनन् भन्ने तर्कनाले पनि उत्ति नै खेर मलाई आक्रमण गर्न खोज्यो ।

‘म रवि बाबुको टेबलअगाडि ठिङ्ग उभिउँ । ‘अहो शिखा !’ – एकाएक मलाई देखेर उनको अनुहारमा केही रौनक देखा परे पनि तुरुन्तै उनको अनुहारमा मेरो लागि अपरिचित जस्ता अर्कै छायाहरू देखा परे । मैले रवि बाबुको अनुहारका ती भावहरूलाई पहिल्याउन खोजें । मलाई ती चिन्ताका लक्षण जस्ता लागे । मलाई बस्न दिने मेचको उनले आफु ओरिपरि खोजी गरे, तर त्यसवेला त्यहाँ कुनै मेच खाली थिएन । त्यसपछि उनी उठेर अर्को मेचमा बसेका एकजना उनका सहकर्मीसँग केही भनेपछि मनजिक आए ।

‘हेर न यहाँ यस्तै छ, बस्ने मेच पनि छैन । हिंड, पर रेस्टुराँतिर गएर कफी खाऊँ ।’ –उनले एक सर्को दृष्टि आफ्नो कार्यकक्षभरि प्याँके र मैले पनि । व्यस्त कार्यसमयमा पनि उनका सहकर्मीहरूको दृष्टिविन्दु यसवेला म नै थिएँ । अस्ति मैले चिट्ठी छोड्दा बुफेर लिने व्यक्ति परिचित हुन खोज्दै मलाई हेरेर मुस्कुरायो । तर मलाई उसको मुस्कुराहटमा व्यङ्ग्य मिसिएँ लाग्यो । जबाफमा म मुस्कुराउन सकिनँ ।

त्यहाँबाट निस्केर हामी कमलादीमोडको एउटा कफीशपमा पुग्यौं । हामी दुवै साथै भएर पनि हामीबीच बाटाभरि कुनै संवाद भएन । कफीशपमा मध्याह्नको चकमन्नता थियो । सुनसान वातावरणलाई राम्ररी हेरेपछि रवि बाबुले केही लामो निःश्वास लिएका थिए । उनको अनुहारमा प्रशस्तै अपरिचित भावहरू आएगएको मैले हेरिरहेँ ।

‘तिमीलाई कस्तो छ ? सानु नि ? अनि सीतारामजी ?’ कफीपसलमा पुगेर मेचमा बसेपछि बेयरालाई दुई कप कफीको माग गरिसक्नासाथ रविले एकाएक मसँग सबै प्रश्न पोखेका थिए । उनको प्रश्नको कुनै जवाफ दिने मलाई इच्छै भएन । ‘तपाईं कहिले अफिस आउनुभयो ? तपाईंले मैले छोडेको चिट्ठी पाउनुभएन ?’ –उनको प्रश्नको बेवास्ता गरेर मैले आफ्नो प्रश्न उनको अधि राखें । उनी केही नबोली टोलाइरहे ।

‘शिखा ! म अस्तिकै दिन अफिस आएको हुँ र मैले तिम्रो खबर पनि त्यसै दिन पाएको हुँ । तर तिमीसँग भेट्न सकिनँ । तिमीले मलाई अझै सम्झ्नेकी छौं ?’ –उनले आफुलाई अस्पष्ट रूपमा प्रस्तुत गरेर मलाई बुझ्न खोजेको जस्तो मलाई लाग्यो ।

‘मैले बिर्सन सकिनछु । यो मेरो भूल रहेछ । मलाई माफ गर्नुोस्, रवि !’ –मैले केही कामेको स्वरमा भनेकी थिएँ ।

‘शिखा ! भावनाले मात्र जीवन अधि बढ्दो रहेनछ । तिमी र मबीचको भावनाले मात्र शायद मलाई पुगेनछ । हिजोआज म तृष्णासँग इमान्दार भएको छु । बाँकी जीवन उसँग नै निष्ठावान् हुने उद्देश्य लिएको छु । हामीबीच सम्झौता भएको छ । म पनि कुनै स्त्रीसँग घनिष्ठता गर्नेछैन र उ पनि कुनै पुरुषसँग । जीवनको यो उत्तरार्धलाई शान्तिपूर्वक बिताउने योभन्दा सजिलो उपाय अर्को छ जस्तो मलाई लागेन । मेरो विचारमा शिखा ! तिमी पनि.....’

रवि बाबु बोल्दाबोल्दै मेरो अनुहारमा हेर्दै केही बेर रोकिए ।

‘भैगो रवि बाबु ! मेरो जीवन-यापनका लागि मलाई तपाईंको कुनै सल्लाहको आवश्यकता छैन । तपाईंमा आएको परिवर्तनको लागि तपाईंलाई बधाई छ’ –मेरा आँखाबाट आँसुका बलिन्द्र धारा बगिरहे । मैले चाहँदा-नचाहँदै पनि मेरा वाणी उनीप्रति कटुता प्रकट गरिरहेका थिए ।

त्यसपछि म रवि बाबुसँग बसिरहन सकिनँ । म जुरुक्क उठेर रेस्टुराँबाट बाहिर निस्कें । मलाई रवि बाबुसँग बिदा माग्नु पनि मन लागेन र मैले त्यसवेला शिष्टता-अशिष्टताको परिभाषासँग पनि कुनै सरोकार राखेकी थिइनँ ।

सोह

रवि बाबुसँग छुट्टिएपछि म सरासर रत्नपार्क पुगे र कीर्तिपुर जाने बसमा चढेँ । संयोगले मैले सीट पनि पाएकी थिएँ । मेरो छेउमा एउटा ठस गहनाउने भुसतिघ्रे मानिस बसेको थियो । हुनत मलाई त्यसवेला त्यहाँका कुनै मानिससँग सरोकार थिएन । म आफ्नो कल्पनाको महल भत्केको पीडामा रन्थनिएकी थिएँ— त्यो कल्पनाको महल जुन महलसित मेरो यथार्थको कुनै सरोकार थिएन । तर त्यस्तो महल भत्कँदा पनि ममा विक्षिप्तता छाएको थियो । त्यसैवेला आफु उभिएको यथार्थकै महल भत्केर घाइते भएकाहरूको पीडाको मैले अनुभूति गर्न खोजेँ । ओहो ! कति डुब्दा हुन् ती विरहमा ! यसवेला रवि बाबुले मसँग सरोकार नराखेको यथार्थ मेरो अघि प्रस्ट थियो । त्यसवेला प्रेमका ठूलाठूला कुरा गर्ने रवि बाबुको मसँगको प्रेम भन्नु पनि एउटा नाटक मात्र रहेछ । रवि बाबुको सम्झनामा बिताइएका समयहरूको व्यर्थता सम्झीसम्झी मेरो मन कुँडिरह्यो । के प्रेमको अर्थ प्राप्त मात्रै हो त ? के आपसी संसर्गको शारीरिक व्यापार नै प्रेम हो त ? के दयावश स्वीकारिएको दाम्पत्य-जीवन पनि प्रेमको ढोकासम्म पुग्न सक्तो रहेछ त ? थुप्रै अनुत्तरित प्रश्नहरूले मेरो मथिङ्गल घुमिरह्यो ।

रवि बाबुलाई मैले धोका दिएँ वा रवि बाबुले मलाई ? मैले निक्यौल निकाल्न सकिनँ । तर रवि बाबुको परिवर्तित रूपसँग साक्षात्कार गरेपछि भने मलाई नजानिंदो पराजय-बोध भइरह्यो ।

तृष्णाको रूप सम्झन खोजें । शरीरभरि अग्निका लप्काहरू सल्कन पनि खोजे । आँखा रसाइरहे । मभित्र कतै वेस्सरी दुखेको थियो । मलाई एकान्तमा जोरजोरले कहालिई-कहालिई रुन मन लागेको थियो ।

‘भाउजू ! के भो ? बिरामी हुनुहुन्छ कि कसो ?’ –त्यसैवेला एउटा परिचित आवाजले मलाई सचेत तुल्यायो । मैले टाउको उठाएर आवाज आएतर्फ हेरेँ; सानुका बुबाका साथी रमेशनाथ रहेछन् । त्यसघडी म मस्त निद्राको वेला बाल्टीका बाल्टी चिसोपानी खन्याएर बिउँझाइएजस्तै भएँ । त्यसवेला आफुले भोगिरहेको पीडाबाट ती परिचित व्यक्तिलाई टाढै राख्ने इच्छा भयो मलाई । तर मेरो आँखाबाट अविरल निस्केका आँसुले भिजेका मेरा गाला र सुन्निएका आँखाका डील उनको दृष्टिमा परिसकेको थियो । अब तुरुन्तै कुनै बहाना बनाउनु जरूरी भएको कुरा मेरो मस्तिष्कले मलाई सूचित गरिसकेको थियो ।

‘हेर्नोस् न बाबु ! यो काठमाडौंको पानी नफापेको हो कि ? टाउको र पेट दुखेर खप्नै भएको छैन ।’ –मैले उनलाई पन्छाउने गरी भनें र आँखा चिम्लें । आफ्नो यस्तो अवस्था भएको वेला यो पराई ठाउँमा आजै परिचित मानिस देखा पर्दा मलाई आफैदेखि हुनसम्म रिस उठिरहेको थियो । त्यसपछि मैले त्यस मनिससँग सरोकार राखिनँ र उसले पनि मसँग । कान्ति ईश्वरी महिला छात्रावासअघि म बसबाट ओर्लदा मैले उसलाई देखिनँ र मलाई ढुक्क लाग्यो ।

सधैं जै उषो र तपसीमध्ये कसैले पल्लो कोठाकी मनकलालाई कोठाको साँचो छोडेका रहेछन् । कोठाको साँचो मनकलासँग लिएर मैले आफ्नो कोठाको ढोका खोलें । भित्रबाट छिटकनी लगाएपछि म सरासर उषोको बिच्छुचौनामा गएर लम्पसार परें । बाहिरबाट घर पसेपछि सर्वप्रथम हातखुट्टा-मुख नपखाली सुत्ने कोठामा नपस्ने मेरो बानी थियो । तर त्यसदिन मलाई आफ्नो नियमिततासँग पनि

सरोकार रहेन । मैले सिरकमा गुटमुटिएपछि आँखा चिम्लेर निदाउने प्रयत्न गरें । तर निद्रा धेरै टाढा थियो । बरु घरिघरि रवि बाबु र उनका सम्झनाहरूकै बाढी मेरो मन र मुटुभरिभरि आउन लागेको थियो । केही बेरअघि अलि शान्त हुन खोजेको मानसिक अन्तर्द्वन्द्व पुनः जुर्मुराउन खोज्दै थियो । मैले आफ्नो मनलाई थुम्थुम्याउन खोजें । तर उ भने ऊनै पछ्याउन लाग्यो । कसोकसो चित्त भारी भएर आयो । बल गरेर गुमस्याइएका भावनारूपी वादलले वर्षा गर्ने नै निधो गरेको थियो ।

सिरकले मुख छोपेर म जोरजोरले चिच्याएर रुन लागें । कुनै वेला रचनाले भनेकी थिई— ‘मनमा साह्रै पीडा भयो भने सिरकले मुख छोपेर चिच्याई-चिच्याई रनुपर्छ, एकैछिनमा मन हलुँगो हुन्छ ।’ त्यसवेला मैले यी कुरा नबुझेर रचनाको अनुहारमा ट्वाल्ल हेरि मात्र रहेकी थिएँ ।

‘ल ! कस्तो कुरा गरेकी होली, यसले । कराएर रुने कुरा त बुजें । तर सिरकले नै मुख किन छोप्नुप्यो ?’ —त्यसवेला मैले उसलाई हेरेर हाँस्ते सोधेकी थिएँ ।

‘सिरकले मुख समेत छोपेपछि तेरो आवाज कसैले सुन्दैनन् र धीत मरुञ्जेल रुन पनि पाइन्छ; के !’ —रचनाले अर्थ्याएकी थिई । हामीबीच यी कुराकानी भएको पनि वर्षौं बितिसकेको थियो । त्यसवेला रचनाका ती कुराहरू सुनेर म हाँसेकी थिएँ र रचनाको अनुभवको प्रयोग म नै गरुँला भन्ने चाहिँ लागेको थिएन मलाई । रचनाले एकलै रुँदारुँदा आफुलाई कञ्चन पार्न सकिन्छ क्यार ! त्यसैले हिजोआज उ अनाथहरूको लागि एउटा आश्रमको स्थापना गरेर बसेकी छ । म भने आफ्नै पीडामा यसवेला भर्खरै चिच्याएर रुन लागेकी छु ।

रचनालाई सम्झ्दै म चिच्याएरै रोएँ । साँच्चै केही बेरमै म शान्त भइसकेकी थिएँ । त्यसपछि बिछ्यौनाबाट जुरुक्क उठेर लुगा

फेर्न लागें । अनि बाथरूममा पुगेर हातगोडा र अनुहार समेत राम्ररी घोइसक्दा म स्वच्छ र फुर्तिली समेत भइसकेकी थिएँ । बाथरूमको ऐनामा आफ्नो अनुहार नियालेर केही बेरसम्म मेले हेरिरहेँ । म आफ्नो अनुहारमा पटककै बुढचौलीका चिह्नहरू पाउँदिनँ । फुट्ट रवि बाबुको सम्झना भएर आयो । 'रवि बाबु किन त्यस्तो भुम्सुङ्ङ परेको होला ? विराटनगरमा हुँदाभन्दा पनि अफ दुब्लाएछन् । कपालका रौंहरूमा पनि सेतोपन बढेजस्तो लाग्यो । रवि बाबुका त्यसबिघ्न तेजिला आँखा आज किन निस्तेज जस्तो लाग्यो मलाई !

भैगो अब मैले रवि बाबुलाई सम्झेर पनि थप पीडाबोध मात्र हुने हो । त्यसो त यसअघि पनि रवि बाबु मेरो कल्पना र सम्झनाका मात्र हकदार थिए । अझै पनि त्यसै रूपमा उनलाई संरक्षण गर्नबाट मलाई कसैले रोक्न सक्तैन । तर अब म उनलाई आफ्नो हृदयस्थानमा राख्नेछैनँ; मैले निर्णय गर्न खोजें ।

म कोठामा आएँ । मलाई चियाको तलतलले साह्रै सतायो । तर थिनीहरूको हिटरमा आफैले चिया पकाएर खानु पनि मेरा लागि कठिन थियो । टुपिनविनाको तारलाई फुटेको प्लकमा घुसानुपर्ने थियो । त्यसपछि भाँडो बसाल्दा पनि करेन्ट लाग्ला कि भन्ने डरले थर्कमान भएर चिया पाकुन्जेलसम्ममा चिया खाँदा आउने आनन्दकै अन्त हुने थियो । हुन पनि मलाई करेन्टसँग असाध्यै डर लाग्छ । त्यसैले त्यहाँ चिया पकाएर खानुभन्दा चुपचाप बिछचौनामा ढल्कनु नै मलाई बेश लाग्यो । बिछचौनामा ढल्कनासाथ रवि बाबुका स्मृतिहरू पनि मसँगै आएर टाँसिए । ती स्मृतिहरूलाई कति गर्दा पनि मैले फाल्न सकिनँ ।

रवि बाबुले मसँग प्रेमको अनुनयविनय गरेकै थिए । उनको के दोष ? आफु नबसेर रुमाल राखेर सीट रोक्ने यात्रुलाई कतिन्जेल पर्खन सकिन्छ र ? उनलाई सीट बनाएर म रुमाल हुन खोजें । उनले तृष्णामै समर्पित भएर सुखको बाटो रोजे । उनको प्राप्तिमा मैले ईर्ष्या गर्नु पनि त ठीक छैन । अब म आजीवन उनको सामु जानेछैनँ । मैले

रवि बाबुलाई बिर्सनुपर्छ । त्यसैमा नै हामी दुईको कल्याण छ । मैले पुनः निर्णय गरें ।

रवि बाबुलाई बिर्सन म कसरी सकुँला ? मेरो हृदयपटमा अमिट भएर लेखिएको नाम नै हो— रवि बाबु । थाहा छैन, उनको भन्दा गाढा अक्षरमा कुनै नाम लेखियो भने उनी मेटिन्छन् कि ! तृष्णाबाट तृप्त रवि बाबुमा मेरो तृष्णा बाँकी रहेन । मैले आँखा चिम्लेर उनीसँग सम्बद्ध सबै कुराहरू बिर्सन खोजें । तर मेरो मन र मनको चित्रपटमा उनैका चित्रहरू मात्रै नाचिरहे । रवि बाबुले प्रणय-निवेदन गरेको समयको उनको अनुहार र अनुहारभरि छरिएका भावरेखाहरू पनि एक-एक गर्दै मेरो मनको पर्दामा आइरहे । त्यसवेला अतृप्तिले रन्थनिएका रवि बाबुका भावभङ्गिमा सबै मेरो सामु आएर नाचिरहे । हो, मैले उनीप्रति अन्याय नै गरेकी थिएँ । तर कसरी अन्याय भनेर किटन सक्छु म ! रविले बुझनुपर्थ्यो— म विवाहिता स्त्री हुँ । मेरा आकाङ्क्षा र आनन्दको आकाशमा मेरो पतिरूपी चील मात्र उड्न सक्छ । त्यहाँ उड्न खोज्ने परेवाको नियति रवि बाबुले अब आएर राम्ररी बुझेजस्तो मलाई लाग्यो ।

मेरो काठमाडौँ आउनुको लक्ष्य पनि अब कुण्ठित भइसकेको थियो । हिजोसम्म मलाई रमाइलो लागेको काठमाडौँ रवि बाबुसँग छुट्टिएपछि फुड्ग उडेजस्तो, नरमाइलो कस्तोकस्तो लागिरहेको थियो । अब त यो काठमाडौँ आइरहने पनि काम छैन । साँच्चै उता घरमा केके भयो होला ! मलाई त्यसक्षण अचानक घरको चिन्ता लागेर आयो । हुनत मेरो लागि घर भन्नु पनि सानु मात्र थिई । सानुको जिम्मा कृष्णाले लिएकी थिइन्— ‘भाउजू ! सानुको हजूरले कुनै चिन्ता लिइबक्सनुपर्दैन । आफुचाहिँ राम्ररी गइबक्सेला र काम सकेपछि चाँडोभन्दा चाँडो आइबक्सेला ।’

त्यसवेला बस हिँड्न लागेको थियो । जीवनमा पहिलोपटक म सानुसँग अलग हुन लागेकी थिएँ । मेरा आँखा रसाउन खोज्दै थिए ।

सानुले केही अँध्यारो अनुहार पारेर कृष्णासँग टाँसिँदै मलाई हात हल्लाइरहेकी थिई— बिदाको लागि ।

त्यसवेला कृष्णाले भनेजैँ मेरो काम पनि अब सकिएको थियो । अब यो काठमाडौँ जति सक्तो छिटो छोडेर जाँदा नै आनन्द आउँछ जस्तो मलाई लागेको थियो । भोलिको रात्रिबसको टिकट मिलाउनुपर्ला, मैले मनमनै अड्कल गरें । त्यसो त आइमाई साथी भएन भने कसरी भोलि नै जाने र !

बसमा सीटको साथी आइमाई नै चाहिन्छ भन्नेजस्तो मलाई पहिले लाग्दैनथ्यो । त्यसवेला सानु एक वर्षकी भएकी थिई । मेरी मावलकी हजूरआमा सिक्किस्त बिरामी भएर काठमाडौँ वीर अस्पतालमा हुनुहुन्थ्यो । धेरै दिनसम्म बिरामी भएकी मेरी हजूरआमाले अचेतावस्थामा पटकपटक मेरो नाम लिनुभएको थियो । प्राणान्त स्थितिमा पनि उहाँको प्राण नगएपछि सबैको विचारमा एकपटक उहाँको सामु म पुगेपछि उहाँले मुक्ति पाउनुहुन्छ कि भन्ने पारिवारिक निर्णय भएकोले सानुमामाले मेरो श्रीमानलाई 'जसरी पनि, एक दिनकै लागि भए पनि, शिखालाई काठमाडौँ पठाइदिनुपर्ने' भनेर फोन गर्नुभएको थियो । यसरी अपर्फ्ट काठमाडौँको लागि हिंडुनुपरेकोले त्यसवेला मैले एउटा अपरिचित अधबैसे लोग्नेमानिसको समकक्षी भएर बसमा यात्रा गर्नुपरेको थियो । सानुका बुबाले चिनेका मानिसहरू पनि त्यसै बसमा यात्रा गरिरहेका थिए र बसका खलासी तथा कन्डक्टर पनि उनका परिचित थिए । त्यसैले उनी निर्धक्क भएर मलाई बसमा बिदा गरेर फर्केका थिए । अर्को कुरा— त्यो मेरो समकक्षी मानिस हेटौँडासम्म मात्र गइरहेको थियो । सानुका बुबाले कन्डक्टरसँग भनसुन गरेर हेटौँडापछि त्यस सीटमा कसैलाई पनि नबसाल्ने निधो पनि भइसकेको थियो । त्यसैले त्यो पुरुषसँग मैले हेटौँडासम्म मात्र सँगै बस्नुपर्ने थियो । त्यसपछि दुइटै सीटमा आनन्दले बसेर सजिलोसँग यात्रा गर्ने रमाइलोको कल्पनामा मैले त्यसवेला त्यो गजधम्मे पुरुषसँगको असुविधालाई पनि

बिर्सेकी थिएँ । लाहानसम्म त्यो मानिस मसँग बोलेन । सज्जन मानिसको जस्तो व्यवहार गरिरह्यो । सानु र मलाई असुविधा हुन्छ भनेर उ मलाई घच्चा पनि नदिई बसेको थियो । उसको व्यवहारप्रति म मौन कृतज्ञता-ज्ञापन गरिरहेकी थिएँ ।

लाहानमा बस रोकियो । मैले बसभित्रै बेचन ल्याएको भुटेका चना, मटर र एक बट्टा फ्रुटी खाएर आफ्नो भोक शान्त पार्न खोजेँ । त्यो मेरो सहयात्री अरू बसयात्री जस्तै बसबाट ओर्ल्यो । खाना खाने चहलपहल फुनै आधा घण्टा जति चलिरह्यो । अब बस हिँड्ने वेला भइसकेको थियो । बस गुडाउनै लागेको वेला त्यो मानिस पनि आएर आफ्नो सीटमा बस्यो । तर यसवेला उ सीटमा बसेको तरिका एकदम भिन्नै थियो । उसले फुन्डै आफ्नो शरीरको पच्चीस प्रतिशत घच्चा ममाथि दिएको थियो । म उसको अप्रत्याशित व्यवहारबाट छक्क परेकी थिएँ । बसमा अधिकांश यात्रुहरू चुरोट उडाइरहेका थिए । म चुरोटको गन्धबाट पिरोलिइरहेकी थिएँ । त्यसैवेला मेरो नाकमा मेरो नजिकैबाट एउटा अर्को अप्रिय गन्ध पनि आइपुग्यो । मैले फुसङ्ग भएर मेरो सहयात्रीलाई विचार गरेर हेरेँ र अलिकति थाहा नपाउँदो गरी सुँघेँ पनि । उसले बिजुली पिएर आएको थियो । तर उ चुपचाप आफ्नो सीटमा बसेको थियो । मैले उसलाई कुनै प्रश्न गर्ने औचित्य, आवश्यकता र अधिकार समेत थिएन । यात्रुहरूले खाना खाइसकेका हुनाले अब बसभित्रका सम्पूर्ण बत्ती निभाइएका थिए । म पनि सानुलाई काखमा सजिलो गरी सुताएर आँखा चिम्लेर निदाउने प्रयत्नमा लागेँ । मेरो मनमा एकतमासको डरले डेरा जमाइसकेको हुँदा म निदाउन सकेकी थिइनँ । मेरो सहयात्री पनि निदाएको थिएन । उ छटपटी गरिरहेको थियो । म निद्राको तरङ्गमा पुग्न लागेकी थिएँ त्यसैवेला उसले नजानिंदो गरी उसको तिघाले मेरो तिघालाई ठेल्न थालेको मैले थाहा पाएँ । मैले उतिर पुलुक्क हेरेँ । उ निदाएको अभिनय गर्दै थियो । मैले आफु नै केही खुम्चेर उसको तिघाको

दवावबाट मुक्ति खोजें । तर मेरो भागको सीटमा समेत अतिक्रमण गरिसकेको उसको मोटो शरीरलाई पन्छाउन म सक्तिनथें ।

‘दाइ ! अष्ठचारो भयो, अलिकति सीट सर्दिनुभए हुन्थ्यो ।’ – मैले अनुनयका साथ भनें । उसले केही नबोली केही पन्छिएछैं गयो । तर केही बेरपछि पुनः उ पूर्वावस्था मै आएको थियो । मलाई एक मन कन्डक्टरलाई बोलाएर त्यस मान्छेबारे उजूरी गर्न पनि मन लागेको थियो । तर अब हेटौंडा आउने वेला भइसकेकै थियो ।

रातको दश बजिसकेको थियो । अब दुई घण्टाभित्र हेटौंडा पुगिन्छ र हेटौंडा पुगेपछि यो समस्या आफै समाधान हुनेछ भन्ने आशामा मैले त्यसक्षण चुप लाग्नु नै बेश सम्झें । म सतर्क भएर पनि उँधिरहेकी थिएँ । त्यसैवेला सानु बिउँफेर रुन लागी । उसलाई मैले आफ्नो दूध छुटाएको थिइनँ । त्यसवेला पनि उ दूधकै लागि ऋगडा गर्न लागी । म पनि सारीको सप्कोले राम्ररी छोपेर उसलाई दूध ख्वाउन लागें । दूधको मुन्टो उसको मुखमा हाल्दिपछि म पुनः निद्रा र अनिद्राको बीचमा उँघ्न लागें । अचानक मेरा वक्षमा कठोर हातले समातेको थाहा पाएर म बिउँफें । मेरो सहयात्री एउटा हातले मेरो मुख थुनेर अर्को हातले पालैपालो मेरा वक्षस्थल गिजोलिरहेको थियो । सानुको मुखबाट दूधको मुन्टो खोसिएपछि उ रुन लागेकी थिई । त्यसैवेला बस रोकियो । त्यो मानिस बिजुलीको तालमा आफ्नो सानो फोला बोकेर बसबाट ओर्ल्यो । हतप्रभ भएकी म सानुलाई फकाउन पनि सकिरहेकी थिइनँ । बसमा बत्ती पनि बलिसकेको थियो । बाहिर पनि टचूबलाइटको फ्लमल्ल उज्यालो थियो । आधाररातमा पनि ससाना केटाहरू खानेकुराहरू बेचिरहेका थिए । मैले केही बेरपछि थाहा पाएँ— हेटौंडा आइपुगेछ । भर्खरै ममाथि घटेको सानोसानो दुर्घटना मेरै लागि सपना जस्तै भएको थियो । मेरो चोलाका दुई-तीनओटा हुक चुँडिएको र त्यो पशुले गिजोलेको स्तनपीडाले गर्दा मात्रै म कटु विपनासँग त्रस्त भएकी थिएँ । त्यसवेला आफुले भर्खरै भोगेको दुर्घटना

कसैसँग भन्न पनि सकिन्नँ । त्यहाँ त्यसवेला त्यो कुरा कसैलाई सुनाउने मैले आँटै गरिन्नँ । पछि घरमा पनि कसैलाई त्यो कुरा भन्ने मेरो हिम्मत भएन । त्यसपछि भने बसमा पुरुष सहयात्रीसँग यात्रा गर्नु भन्यो कि त्यसै नरपशुको सन्त्रासले मलाई पिरोल्छ ।

त्यसपछि जहिले पनि एकलै भएको बेला म महिला सहयात्रीसँग मात्रै यात्रा गर्छु ।

सत्र

‘तपसी ! मेरो काम पनि सकियो । म भोलि फर्कनुपऱ्यो’ – मरीच हालेर बनाइएको पिरो गुलियो फिक्का चिया पिउँदै मैले भनेकी थिएँ । जाडोको वेलाको दूध नहाली बनाइएको यस्तो चियाको मजा नै अर्कै हुन्छ ।

‘यति छिट्टै किन जाने दि ! अलिदिन बस्नुपर्छ, हामीलाई कति रमाइलो भएको छ’ –तपसीले पनि चिया पिउँदै भनेकी थिई ।

‘होइन तपसी ! घरमा सानु निस्ताइसकी होली । हेरन, घर छोडेको पनि आठ दिन भइसक्यो । घर व्यवहारमा फँसेको मानिसले आफ्नो खुशी मात्रै गरेर पनि हुँदैन नि’ –मैले बुजुग भएर उसलाई सम्झाउने गरी भनेकी थिएँ । म तपसीलाई साँचो कुरा पनि भन्न सक्तिनथेँ । कसरी भनूँ ? हिजोसम्म रमाइलो लागेको यही काठमाडौँ यसवेला मलाई नीरस लागेको थियो । दिउँसो रवि बाबुसँग भेट नगरुन्जेल मलाई नै पनि कहाँ थाहा थियो र म भोलि नै फर्कने कुरा !

‘सानुलाई त कृष्णा दिदीले खूबै माया गर्नुहुन्छ । तपाईंलाई भन्दा पनि सानुले कृष्णा दिदीलाई पछ्याउँछिन् भन्नुभएको होइन र ? दिदीलाई पक्कै पनि भिनाजुको नियास्रो लाग्यो क्यारे !’ – तपसीले मलाई जिस्क्याउन खोजेकी थिई । हुन पनि आज सात दिनपछि सानुको सम्झना गर्दा उसले पनि कसरी पत्याओस् । अस्तित्ति उनीहरूले सानुको चिन्ता गर्दा मैले व्यक्त गरेका ढुक्कका कुराकानी

उ कसरी यति छिट्टै बिसन्धी र ! आफुले नै बोलेको त्यसवेलाका कुरा यसवेला फेरेर बोल्नुपरेको अनुभूतिले गर्दा म केही आत्तिएजस्ती पनि भएकी थिएँ ।

‘तपसी ! तिमी बिहे गर्दिनौ ?’ –मैले कुरा मोड्न खोजेकी थिएँ ।

‘खोई दि !’ बिहे पनि के गर्नु ? एकपल्ट गरेर यस्तो भयो । हिजोआज बिहे भनेको सुन्दा पनि डर लागेर आउँछ । म त बिहे नगर्ने अब ।’ –तपसीले उसका सुन्दर निधारमा चिन्ताका रेखाहरू उमारेर भनेकी थिई । मलाई नै हेरिरहेका उसका दृष्टिहरू शायद उसकै विगत नियालेर सन्त्रस्त थिए । एउटी नवयौवनाको नैराश्यपूर्ण उद्गारले मेरो मुटुको कुनै पाटोमा नमीठो गरी दुखेको थियो ।

‘के भनेकी ? तपसी ! तिमीले । एउटा मानिस पशु भयो भन्दैमा सारा जगत् पशु हुँदैन । यस्तो कलिलो उमेरमा निराशाका यस्ता झल्काहरू बोकेर तिमी बस्यौ भने तिम्रो बाँकी जीवन कस्तो होला ? तिमीले त आशावादी हुनुपर्छ ।’ –मैले तपसीलाई सम्झाउने गरी उत्साहित आवाजमा आफ्ना विचारहरू उसमक्ष प्रस्तुत गरेँ । तर मेरा कुराहरू सुनेर पनि उसले कुनै प्रतिक्रिया जनाइन । उ चुपचाप भित्तेपात्रोमा आँखा अड्याएर एकोहोरिडरही ।

‘तपसी ! तिमीजस्ती सुन्दरी, पढेलेखेकी असल केटीको लागि केटाको कुनै कमी हुँदैन । संसारमा मानिसै-मानिसको भीड भएकोले असल मानिस पाउन सकिन्छ । तिमी अनुमति दिन्छ्यौ भने तिम्रो लागि सुयोग्य वर खोज्ने अभिभारा म पनि लिन्छु । अन्यथा मेरो विचारमा अब तिमीले जीवनसाथी आफैँ रोजेर जीवनलाई हरियालीपूर्ण बनाउनुपर्छ ।’ त्यसवेला म तपसीको मन परिवर्तन गरिछोड्ने कटिबद्धतामा लागेकी थिएँ ।

‘दि ! तपाईंलाई किन ढाँटूँ र ? मेरा आफ्ना दिदीबहिनी छैनन् । किन हो कुन्नि, मैले तपाईंलाई चिनेदेखि नै मेरी आफ्नै सहोदर दिदी

भएकी भए तपाईं जस्तै हुन्थिन् होला भन्ने कुरा कल्पन पुगिछु । त्यसैले होला दि ! तपाईंलाई केही कुरा नलुकाऊँ जस्तो लाग्छ । यसवेला विश्वविद्यालयमा मेरै समकालीन एकजना युवकले मसँग प्रेमको प्रस्ताव राखेको छ । नीरवमा एउटा पुरुषमा हुनुपर्ने बाहिरी सम्पूर्ण योग्यता पनि प्रचुर मात्रामा देखिन्छ । तर मैले उसलाई स्वीकार गर्न सकेकी छैनँ ।’ यति भनिसकेपछि तपसी जुरुक्क उठेर उसको भित्ते दराज भएनिर पुगेकी थिई । त्यसपछि दराजको साँचो खोलेर उसले त्यहाँबाट एउटा फाइल फिकेर ल्याएकी थिई ।

‘दि ! यस फाइलमा भएका सबै चिट्ठीहरू नीरवले नै लेखेका हुन् । त्यस खामभिन्न उसको परिवारका साथ उसको समेत तस्वीर छ ।’ –मेरो हातमा फाइल खोलेर दिदै तपसीले भनेकी थिई । मैले फाइलमा भएका कागजहरू सरर पल्टाएर हेर्न खोजेकी थिएँ । नभन्दै सुन्दर हस्तलिपिका फन्नै बीस-पच्चीसओटा जति पत्रहरू त्यहाँ थिए । तपसीले मलाई जति नै आत्मीय भावले विश्वास गरेर उसका गोप्य पत्रहरू मेरो सामु राखे पनि मलाई ती पत्रहरू पढ्नु उपयुक्त लागेन । तर खाममा भएको तस्वीर हेर्ने उत्सुकता भने मभिन्न जाग्यो । तस्वीर सामूहिक थियो । तस्वीरमा दुई अर्धबैसे स्त्रीपुरुष बसेका थिए र दुई छेउमा दुइटी युवतीको बीचमा एउटा युवक उभिएको थियो । मेरो दृष्टि युवकमा गएर अड्यो । युवक तस्वीरमा साँच्चै नै सुन्दर कदकाठीको समेत देखिएको थियो । त्यस युवकलाई तपसीको जोडाका रूपमा मैले हृदयबाट स्वीकारें ।

‘तपसी ! नीरव अविवाहित हुन् ?’ –मैले अनायासै सोधेकी थिएँ ।

‘हो दि ! त्यसैले पनि मलाई उनको जीवनमा प्रवेश गर्ने इच्छा छैन, दि !’ –तपसीले केही आर्द्र स्वरमा भनेकी थिई ।

‘अनि तिम्रो विगतको विषयमा उसलाई जानकारी छ त ?’ – मैले पुनः आफ्नो कुतूहल पोखेकी थिएँ ।

‘उनकी ठूली दिदी मेरी कान्छी काकी हुन् । त्यसैले मेरो सम्पूर्ण जीवनकहानी उनलाई कण्ठाग्र छ । उनी मैले मेरो विगतलाई एउटा दुर्घटनाको रूपमा बिसनुपर्छ भन्छन् ।’ तपसी धेरै कुरा भन्न खोजेर पनि केही लुकाउन खोजेकै भएकी थिई ।

तपसीका कुरा सुनेर मलाई नीरवप्रति श्रद्धा समेत जागेर आयो । मैले नीरवको तस्वीरलाई अछ निकै बेरसम्म गडेर हेरिरहेँ ।

‘यस्तो मानिससँग तिम्रो दाम्पत्य-जीवन सुखद हुन्छ जस्तो लाग्यो मलाई, तपसी !’ म नीरवको तस्वीरबाट आँखा नहटाईकन तपसीतिर लक्षित भएकी थिएँ ।

‘नीरव एउटा अविवाहित पुरुष हो, दिदी ! भोलिका दिनहरूमा मेरो विगतको पीडा उसले पनि भोग्नुपर्ने यथार्थसँग म टाढा हुन सकिन्नँ ।’ –तपसीका स्वरहरू रित्तो इनारबाट गुन्जेजस्ता लागे मलाई ।

‘तिम्रो आशय के त तपसी ? नीरव अविवाहित पुरुष हुनु नै उसको अयोग्यता हो त ? उ विवाहित पुरुष भएर तिम्रीजस्तै पत्नीत्यक्त भएको भए तिम्रीले उसको प्रेमप्रस्ताव स्वीकार गर्ने थियौ ?’ –मैले तपसीका विचारहरूसँग आफ्नो असहमतिको सूक्ष्मतम रोष समेत मुद्धेर भनेकी थिएँ ।

‘नीरव पत्नीत्यक्त भएको भए पनि म उसको प्रेमप्रस्ताव स्वीकार्ने थिइन्नँ दिदी !’ –तपसीले बडो शालीन र शान्त आवाजमा मलाई जवाफ दिएकी थिई । उसको यस किसिमको प्रतिक्रियाले म भने केही आक्रोशित जस्तै भएकी थिएँ ।

‘खोइ ! तिम्रो कुरा पनि के ? कस्तो ? विवाहित-अविवाहित दुवै नहुने । अविवाहितको त तर्क बुज्ने । तिम्रो विगतले उसलाई पोल्छ कि भन्ने तिम्रो आशङ्का । तर तिम्रीजस्तै पत्नीत्यक्तसँग पनि तिम्री किन असहमत ? मैले बुझ्न सकिन्नँ, तपसी !’

तपसीले मेरा कुरा सुनेर त्यसवेला चाहिं अलि नमीठो अनुहार पारेकी थिई । त्यसक्षण यतिका दिनपछि मैले पहिलोपल्ट तपसीको अनुहारमा पीडाका सहस्र रेखाहरू देखेकी थिएँ ।

‘जसरी मसँग विवाहित पुरुषमाथि मेरो परित्यक्त विगतले पीडा थोपर्न सक्छ, त्यसरी नै पत्नीत्यक्त पुरुषको विगतले पनि मलाई छोप्न सक्छ । म यी सन्त्रासहरूबाट मुक्त हुन सकिरहेकी छैनँ । थाहा छैन दि ! अब मेरो जीवनमा म हार्दिकतासाथ कुनै पुरुषलाई स्वीकार गर्न सक्ँला या नसक्ँला’ –तपसीको स्वरमा मिसिएको तरलताले मलाई पनि छुन खोजेको थियो । मनोविज्ञानकी छात्री तपसीको अन्तर्मनमा रुमल्लिएका वेदनाका सूक्ष्मतम अंशसँग मैले केही साक्षात्कार गर्न पाएकी थिएँ । तर ती वेदनाका ओखती भने मसँग थिएन । म कसोकसो तपसीका वेदनाबाट त्यसवेला भाग्न खोज्दै थिएँ ।

‘अनि उषोको पनि कोही छ, तपसी ? हिजोआज उषो पहिलेभन्दा बदलिएकी जस्तो मलाई लाग्यो ।’

‘दि ! उसले तपाईंलाई भनेकी छैन ?’ तपसी पनि आफ्ना वेदनाको पसल समेट्दै उषोका कथापट्टि फर्कन खोजेकी थिई ।

‘तिमीले देखेकै छ्यौं नि तपसी ! उसलाई मसँग गफ गर्नेसम्म फुर्सत छैन । यसपालि व्यर्थै यहाँ आइछु । म मात्र हरुकक भएर के गर्नु ? अबदेखि म पनि यहाँ आउँदिनँ, बुझ्यौ ?’ –मैले उषोसँग चित्त नबुझेँ गरी आफ्ना असन्तोष तपसीसामु पोखेकी थिएँ ।

‘छि दि ! पनि । उसको पढाइ नै त्यस्तै छ । एम. एस्सी. भौतिक शास्त्रको प्रयोगशालाको पढाइ, निकै गाह्रो हुन्छ दि ! उनीहरूको यो अन्तिम वर्ष भएकोले पनि उसलाई अझ गाह्रो भएको छ । फेरि दि ! मलाई चाहिं किन हेलाँ गरेको तपाईंले ? के मेरो चाहिं तपाईंलाई कुनै वास्ता भएन ? मैले के भूल गरेँ दि ?’ –तपसी रुन खोज्दै बोलेकी थिई ।

‘तपसी ! तिमिलीलाई मैले केही भनेको होइन । उषोको व्यवहारको कुरा मात्र गरेकी हुँ । तिम्रो सद्व्यवहार र स्नेहको ऋणले म अभिभूत भएकी छु । यस जन्ममा तिमिप्रति कृतज्ञता अर्पण गर्न सकुँला के जस्तो लागेको छ । भनन उषोको बारेमा’ –मैले आफ्नो उषोप्रतिको उत्सुकता प्रकट गरेकी थिएँ । ‘दि ! छ महीनाअघि त्रिभुवन-विश्वविद्यालय र जापानको विश्वविद्यालयको जेहेन्दार विद्यार्थी अध्ययन भ्रमण परियोजनामा उषो पनि जापान गएको कुरा तपाईंलाई सम्झना छ ?’ –तपसीले मेरो अनुहारमा हेरेर सहमति मागेकी थिई । मैले टाउको हल्लाएर स्वीकृति जनाएकी थिएँ ।

‘त्यसैवेला उषोको र साउदको भेटघाट भएको रहेछ । साउद पाकिस्तानी विश्वविद्यालयबाट उषो जस्तै जेहेन्दार विद्यार्थीको नाताले अध्ययन-भ्रमणमा गएको रहेछ । खोई के जादु गन्यो उषोलाई त्यस मुसलमानले ! उषोको सपना-विपना अब त्यही साउद भएको छ । उसको सिरानीमुन्तिर हेर्नुस् त, उषोले त्यसैको फोटो राखेकी छ ।’ तपसीले केही आक्रोश मिसिएका अभिव्यक्तिहरू पोखेपछि मलाई उषोको सिरानी मुन्तिरबाट एउटा तस्वीर फिकेर देखाएकी थिई । तस्वीरमा एउटा निकै ठूलो कदकाठीको युवकको आकृति कैद थियो । उषोको फिनो कदकाठीसँग पटककै तालमेल नखाने त्यस युवकको तस्वीर उषोको सिरानमुन्तिरबाट तपसीले फिकेपछि म भने एकैछिन अन्यमनस्क भएकी थिएँ । तपसीका कुरामा विश्वास र अविश्वासको दोसाँधमै म उभिइरहेकी थिएँ । ‘यो कुरा साँच्चै हो, तपसी ? अनि उषोलाई आफ्ना हिन्दुधर्मका कट्टर पुरातनसंस्कारी मातापिताको विषयमा चिन्ता छैन ?’ –मैले तपसीका अनुहारमा आँखा गाढेर सोधेकी थिएँ ।

‘यसबीच एकपल्ट साउदले काठमाडौं आएर उषोलाई भेटि पनि सक्यो । पाकिस्तानको निकै धनी व्यापारीको छोरो हो रे साउद । यहाँ पनि सोल्टी होटलमा बसेको थियो रे । मलाई पनि भेट्न जाऊँ

भनेर उषोले कर गरेकी थिई । तर त्यो मुसलेसँग भेट्न मलाई त मनै लागेन । उषोका बुबा-आमाले पनि यसको केही आभास पाइसकेका छन् । तर उषोलाई कसैको मतलब छैन । उ पढाइ सक्नासाथ पाकिस्तान जाने तयारीमा छे । दि ! मलाई त हिजोआज आफ्नोभन्दा उषोको चिन्ता लाग्न थालेको छ ।’ –तपसीको अन्तिम वाक्य साँच्चै नै द्रवित भएर बगेको थियो । त्यसैवेला ढोका कसैले ढकढकाएको थियो । त्यसपछि हामीबीचको वार्तालाप बन्द भएको थियो । तपसीले उठेर ढोका खोली । ‘तपसी दि ! तपाईंसँग चिनी भए यस बटुकोमा एक बटुको दिनुस्न, ल ! म भोलि ल्याइदिन्छु’ –पल्लो कोठाकी मनकला हातमा एउटा सानो स्टीलको कचौरा बोकेर कोठाभित्र पस्दै बोलेकी थिई । तपसीले मनकलाको मागबमोजिम चिनी दिएपछि मनकलालाई बिदा गरेर ढोका लगाउन मात्र लागेकी थिई त्यसैवेला हस्याङफस्याङ गर्दै उषो कोठाभित्र पसेकी थिई ।

‘शिखा यार ! आज पनि ढिलो भैहाल्यो । हेर् न यो मोरो विज्ञान किन पढेँ जस्तो लाग्दै छ । ल्याबमा उभिएर ढाड दुखुन्जेल प्याक्टिकल गर्नुपर्दा त ऊनै दिक्क लाग्छ । मजाले कुनै सजिलो विषय लिएर मास्टर डिग्री गरेको भए हुने थियो । बुद्धि बिग्रेर ।’ उषो फतफताउँदै लुगा फेर्न लागेकी थिई । तपसी आफ्नो बिछ्यौनामा लमतन्न परिसकेकी थिई । म चुपचाप उषोलाई हेरि मात्र रहेकी थिएँ । त्यसवेला पनि तपसीले उषोको सिरानमुन्तिरबाट फिकेर दिएको तस्बीर मेरै हातमा थियो । तर मनकला आउँदा नै मैले त्यो तस्बीर आफ्नो काखमा राखेर त्यसमाथि सिरानी राखिसकेकी थिएँ । अब म एकनास उषोलाई नै हेरिरहेकी थिएँ । त्यसक्षण मलाई उषो अत्यन्तै परिवर्तित लागी । मनमनै कसोकसो उषोको अनुहारलाई कालो बुर्काले पनि छोप्न पुगेकी थिएँ म । तर मेरो वाणी हराएछैँ भएको थियो । म त्यस्तिकै चुपचाप बसिरहेँ ।

‘म बाथरुम पुगेर आउँछु है ।’ उषो बाहिर निस्क्यी । उसको चप्पलको आवाज पर पुगेपछि मैले सर्वप्रथम आफ्नो काखमा भएको

तस्बीर यथास्थान पुऱ्याएँ । त्यसपछि म पनि बिछचौनामा लमतन्न परें । केही बेरमा उषो आएकी थिई । केहीवेरमै उनीहरूको मेसमा बेलुकीको खाना खाने घण्टी लागेको थियो । तपसीले मेरो लागि खानेकुरा फिकेर दिएपछि उनीहरू मेसतिर लागेका थिए । उषोबारे पाएको नयाँ जानकारीले उकुसमुकुस भएकी मलाई खानेकुरामा खासै रुचि थिएन । एकलै चुपचाप खाएर बिछचौनामा ढल्केर उनीहरूलाई पर्खदा-पर्खदै म ऋकाइछु । ‘एई ! सुतिस् कि क्या हो ?’ –उषो मेरो कम्मरमाथि उसको खुट्टा चढाउँदै भन्दै थिई । म नबोलीकनै चुपचाप ढल्किरहेँ ।

‘शिखा दि भोलि जाने रे हेर् न । क्या नमजा !’ –तपसीले पल्लो बिछचौनामा ढल्कँदै भनेकी थिई ।

‘के रे ? भोलि नै ? हेरौं त कसरी जान्छेस्, अर्को हप्ता मेरो प्याक्टिकल सकिन्छ, अनि दुई-चार दिन घुमेपछि जालिस्’ –उषोले मलाई आफ्नो अँगालोमा अँचेट्टै भनेकी थिई । ‘होइन म भोलि नै जान्छु, त्यत्तिका दिन मलाई बस्न मिल्दैन’ –मैले आफ्नो निर्णयपूर्ण आवाज प्रस्तुत गरेकी थिएँ । मेरो आवाजमा केही कठोरताको अंश पनि परेको थियो । उषोलाई त्यस कठोरताले बिफाएजै लागेको थियो मलाई । किनभने उसको मप्रति कस्सिएको अँगालो केही खुकुलिएर बिस्तारै उ मसँग अलग भएकी थिई । त्यसपछि उ मसँग बोलिन । उसले उठेर बत्ती निभाएर आएकी थिई । म निकै बेरसम्म त्यसै अवस्थामा ढल्किरहेकी थिएँ । उषोले पनि आफुलाई मबाट अलग राखेकी थिई । त्यसैवेला म उपट्टि फर्केकी थिएँ । ‘उषो ! तेरो सिरानमुन्तिरको तस्बीर कस्को हो ?’ –मैले आधिकारिक आवाजमा उसँग प्रश्न गरेकी थिएँ । उषोले कुनै प्रत्युत्तर दिएकी थिइन । म पनि केहीबेर चुपचापै बसेकी थिएँ । ‘त्यसो भए तैले साउदको तस्बीर हेरिस् ?’ –उषोको उत्साहित आवाज मतिर आएको थियो । मैले उसको कुराको कुनै जवाफ दिइनँ ।

‘शिखा ! तँलाई मैले भन्न सकिरहेकी थिइनँ । साउदलाई मैले आफ्नो जीवनसाथीको रूपमा छानिसकेकी छु । तीन महीनापछि पाकिस्तानमै हामी बिहे गर्दै छौं ।’ –उषोले निर्धक्क भएर मलाई आफ्नो योजना सुनाएकी थिई ।

‘उषो ! तँ होशमा त छेस् ? तँजस्ती बुद्धिमती केटी एउटा मुसलमानसँग बिहे गर्ने कुरा गर्दै छस् । म यो के सुन्दै छु ?’ –म फन्डै चिच्याएजसरी नै भन्न पुगेकी थिएँ ।

‘शिखा ! जीवन मेरो हो । मलाई साउद मन प्यो । उ एउटा पुरुष हो । जात धर्मसँग मलाई सरोकार छैन । उसलाई पनि जात धर्ममा कुनै सरोकार छैन । हामी दुवैको अमेरिकामा बस्ने विचार छ । साउद र मेरो प्रेमबीच हामी धर्मको पर्खाल उभ्याउन चाहन्नौं ।’ – उषोको आवाज उत्साहित र सन्तुलित थियो । उसको दृढ निश्चय मिसिएको आवाजले म पनि गलिसकेकी थिएँ । ‘तेरो बुबाआमाको मन्जूरी छ त ?’ –मैले पुनः उमाथि अड्कुश लगाउने प्रयत्न गरेकी थिएँ । ‘बुबाआमाको मन्जूरीभन्दा ठूलो कुरा मेरो जीवनको सुख हो । क्षणिक आडम्बरको लागि म मेरो सुख त्याग गर्ने पक्षमा कदापि छैनँ । बुबाआमाको मन्जूरीमा म जन्मेकी हुँ । तर बुबाआमाको मन्जूरी मात्रै मेरो जीवनको लक्ष्य होइन । उहाँहरूको सुखको प्रतिफल म जन्मनुको अर्थ सम्पूर्ण मेरो जीवन उहाँहरूकै बन्धकी हुन सक्तैन । त्यसवेला उहाँहरूको सुख मेरो नियति भएको थियो । तर अब मेरो सुखलाई उहाँहरूले आफ्नो नियति स्वीकार्नुपर्छ ।’ –अँध्यारो कोठामा उषोका मुखबाट निस्केका यी शब्दहरू खरानीभिन्नबाट निस्केका आगोका फिलुङ्गा जस्ता लागे मलाई । जुस्क्क उठूँ र बत्ती बालेर उषोको अनुहार हेरूँ भन्ने पनि मलाई इच्छा भयो । तर मैले त्यसो केही गरेकी थिइनँ । उषोलाई त्यति नजिकबाट चिनेँ भन्ठानेकी आफुले उषोको भित्री रूपको सूक्ष्मतम परिचय पनि नपाएको अनुभूति भएको थियो त्यसवेला मलाई ।

‘उषो ! तँ आफै बुद्धिमती छेस् । क्षणिक सुखको लालसाले गर्दा तेरो सम्पूर्ण जीवन स्वयं तेरो लागि भार हुन नपुगोस् । सोचेर मात्र पाइला चालेस् ।’ –मैले उसलाई केही भयको पुट मिसिएको आवाजमा सतर्क पार्न खोजेकी थिएँ ।

‘हेर शिखा ! म कुवाको ब्याड भएर जीवन बिताउन चाहँदिनँ । मानिसले नै बनाएका पर्खालभित्र निस्सासिएर बाँच्न पनि म चाहँदिनँ । मेरो लक्ष्य अन्तरिक्ष हो । मेरो सहयात्री साउद मेरो अनन्ततम लक्ष्यसाधनाको मेरो जोडी परेवा हो । हाम्रो अन्तरिक्षमा मानवनिर्मित कुनै नियम-उपनियमरूपी बाजहरूलाई प्रवेश छैन ।’ –उषोको आवाजको दृढतालाई मैले कुनै जवाफ दिनु उपयुक्त सम्झिनँ । उसको आगामी जीवनको सफलताको कामना गर्न भने त्यसवेला मैले सकिनँ ।

त्यसरात हामी निदाउँदा रात निकै नै छिप्पिसकेको थियो ।

भोलिपल्ट सुनधारा गएर मैले महिला सहयात्री भएकै सीटको टिकट काटेकी थिएँ । तपसीले सहोदरले जेँ आँसु खसालेर मलाई बिदा गरेकी थिई । उषो भने बिहान ‘एकदुई दिन भए पनि नगए हुन्थ्यो’ भन्दै बिदा भएकीले मेरो बिदाइमा उ थिइन । काठमाडौँमा म दुई-चार दिन बस्न सक्थेँ । तर मेरो मन अब त्यस ठाउँबाट उठिसकेको थियो ।

अठार

कृष्णा गएको पनि धेरै भइसकेको थियो । कहिलेकाहीं गाउँबाट चामलसामल लिएर आउनेहरूसँग म कृष्णाको खबर सोध्ने गर्छु । उनी अहिले त्यस विद्यालयकी सर्वश्रेष्ठ शिक्षिका भएकी छिन् भनेको सुन्दा मलाई रमाइलो लाग्छ । कृष्णा सानुलाई साह्रै माया गर्छिन् । सानु पनि कृष्णाको कुरा गरिरहन्छे । हरेक पटकको गर्मी बिदामा कामतघर जाने जिद्दी गरेर सानु मलाई हैरान पार्छे । म सानुको हरेक इच्छा पूरा गर्न पछि नहटे पनि सानुको कामत जाने इच्छा पूरा गर्न चाहिँ सक्तिनँ । मलाई कामतघर जान भनेपछि पटकै मन लाग्दैन । त्यसो त त्यहाँ कृष्णासँग भेट हुन्छ भनेर एकमन जाने इच्छा पनि जाग्न खोज्छ, तर लगत्तै त्यहाँ सासू बजैको उपस्थितिको कल्पनाले मेरो इच्छा धराशायी हुन्छ ।

मेरो विवाह नै कामतघरबाटै भएको हो । त्यसवेला मेरा श्रीमान्को घर विराटनगरमा हुनेछ भन्ने मलाई जानकारी पनि थिएन । अचम्मको कुरो, मेरा श्रीमान्लाई पनि कामतघर बस्न भनेपछि असाध्यै गाह्रो लाग्दो रहेछ । हाम्रो बिहेअघि नै उनले विराटनगरमा घरजग्गा जोड्ने तारतम्य गरिसकेका रहेछन् । त्यसैले बिहेको एक महीनापछिजसो हामी विराटनगरमै आएर बसोवास गर्न लागेका थियौं । पहिले भाडाको घरमा बसेर हामीले यो घर बनाउन सुरु गरेका थियौं । घर सकिएपछि शुभ साइत निकालेर सासूको अगुवाईमा हामी यस घरमा सरेका थियौं ।

सासूको करमा परेर त्यस सालको दसैतिहार हामीले कामतघरमै मानेका थियौं । त्यसपछि सानु जन्मी र उसको जन्मसाथसाथै कामतघर जाने क्रम पनि टुङ्गिएसरह भएको थियो । त्यसो त सानु छ महीनाकी मात्र भएकी थिई; सासूले हत्ते हालेर बोलाएपछि सानुका बुबाले हामी दुवैलाई एउटा भरपर्दो साथी खोजेर कामतघर पठाएका थिए ।

विराटनगरबाट पश्चिमतर्फ पर्ने हाम्रो कामतघर सीतागञ्ज गाउँ पुग्न मलाई गाह्रै पर्ने गर्थ्यो । सानुलाई बोकिदिने मान्छे हुँदा पनि हिँड्न भनेपछि मन नपर्ने मलाई कामतघर धेरै टाढा भएको जस्तो लाग्थ्यो । त्यसदिन पनि बडो मुश्किलसँग म कामतघर पुगेकी थिएँ ।

सानुका बुबालाई भात पकाएर खाउने एउटा सानो केटा राखिएकै थियो । सासूकी म एकली बुहारी थिएँ र सानु रहरकी नातिनी थिई । उहाँले घरको आँगनमा पुग्नासाथ गाईले बाच्छोलाई ऋन्टेकै गरी सानुलाई छातीमा टाँस्नुभएको थियो । ‘दुलही ! अब एक-दुई महीना यहीं बस्नुपर्छ । खेत रोपिसकेपछि बरु म पनि तिमीसँगै जाउँला’ –उमङ्गित भएर सासूले सानुको गालामा आफ्नो गाला जोड्दै भन्नुभएको थियो । म थाकेर लखतरान भए पनि सासूको उज्यालो अनुहार हेरेर थकाइ बिर्सन खोज्दै थिएँ । त्यसपछि कृष्णा पनि स्कूलबाट आइपुगेकी थिइन् । कृष्णाको बाल्यआनन्दमा सानुको थप प्रस्तुतिले घरको वातावरण नै असाध्य रमाइलो भएको थियो ।

साँझ परिसकेको थियो । त्यसदिन सासूले नै पकाउनुभएको भात खाएपछि एक छेउमा सानुलाई सुताएर म पनि निदाएकी थिएँ ।

आधारातमा सानु अरल्लिएर रोएको आवाज सुनेपछि त्यसरात म पनि बिउँजेकी थिएँ र पल्लो कोठाबाट सासू पनि उठेर आउनुभएको थियो । सानु चिरिईचिरिई रोइरहेकी थिई । सानुलाई कसै गरे पनि चुप गराउन सकिएको थिएन । सासूले आफुले जानेजति सबै विद्याको

प्रयोग गर्नुभयो, तर अहं सानु भने चुप लागेकी थिइन । दूधको मुन्टा मुखमा हालिदिंदा पनि दूध नै नखाईनखाई रोइरहेकी थिई । दिनभरिको हिंडाइले लखतरान भएकी मैले त्यो रात सानुलाई काखमा लिएरै बिताएकी थिएँ ।

त्यसपछि बिहान नजिकको हेल्थपोस्टमा सानुलाई लिएर सासुर म गएका थियौँ । दुई घण्टासम्म हेल्थपोस्टमा कुरेर बस्ता पनि डाक्टर भनिने स्थास्थ्य-सहायक आइपुगेन । कसैकसैले भनेको सुनियो 'उ विराटनगर गएको छ; भोलि मात्रै आउँछ ।' सानुको रुने क्रम केही घटेपछि पनि उ शिथिल भएजस्ती देखिन्थी । मभन्दा पनि त्यसवेला सासू अताल्लिनुभएको थियो ।

अब त्यहाँ कुनै उपाय थिएन । हामी जसरी हिजो विराटनगरबाट आएका थियौँ त्यसरी नै तुरुन्त विराटनगर फर्कने हाम्रो निधो भएको थियो । त्यसपछि सासू आफैँ साथ लागेर कृष्णासमेत हामी सबै विराटनगरको लागि हिंडेका थियौँ ।

हिजोको थकाइ पनि राम्ररी मेटिएको थिएन । त्यसवेला मेरो लागि तुरुन्त विराटनगरतिर पैदल यात्रामा सामेल हुनु बाहेक अर्को विकल्प पनि थिएन । कामतघरमा जसोतसो गाँस मात्र टिपेर हामी हिंडेका थियौँ ।

त्यसदिन त्यति भएर मात्र कहाँ ट्यो र ? यसैबीच बाटामा पर्ने केशलिया खोलाको किनारामा हामी आइपुगेका थियौँ । वर्षायाम भएकोले र त्यसवेला पुरानो पुल पनि भत्केकोले कम्मरकम्मर पानी तरेर मात्रै वारिपारि गर्न सकिन्थ्यो । अधिल्लो दिन त्यही खोला तरेर म सीतागञ्ज पुगिसकेको कारणले त्यसवेला खोला तर्ने क्रममा उत्साहित भएर म अधिअधि नै लागेकी थिएँ । सानुलाई सासूले नै बोक्नुभएको थियो । मेरो हातमा एउटा सानोसानो एयरब्याग थियो । त्यसमा सानुका केही लुगाफाटाहरू, मेरा चूड्गार सामग्री र हातखर्चका

थोरै रुपैयाँ राखेकी थिएँ । घरको स्टील दराजको र बैंक लकरको साँचो पनि त्यही हाते जोलामा नै राखेकी थिएँ । अर्को ठूलो जोलामा चाहिँ मेरा र सानुका लुगाफाटाहरू थिए र त्यो निकै भारी पनि भएकाले कामतकै हरुवाको छोरो पन्नालालले बोकेको थियो ।

पन्नालाल हेर्दाखेरि कृष्णा जत्रै फुच्चे थियो । चिल्लो टल्कने कालो पन्नालालले सासूको र कृष्णाको लुगाफाटो भएको जोलाका साथसाथै विराटनगरका लागि चिउरा, घिउ र केही हरियो तरकारीसमेत हालेका बढेमाका जोलाहरू टाउको, पिठचूँ र काँधमा समेत गरी बोकेको थियो । गरीबको बालक छोराको शक्ति देखेर पनि म मनमनै आश्चर्यचकित भएकी थिएँ । अह त्यसबिघ्न भारी बोकेको त्यो फुच्चे केटो घरिघरि हामीभन्दा पनि अधिअधि कुदेको देख्दा मलाई थप अचम्म लागेको हुन्थ्यो ।

म खोला तर्ने क्रममा पानीमा ओर्लिसकेकी थिएँ । ‘दुलही बिस्तारै हिंड् है ! चिप्लेर लडिन्छ’— सासूले मलाई सावधान पार्न खोज्नुभएको थियो । ‘म त हिजो पनि कस्तो मज्जाले खोला तरेको, हजूरले चिन्ता गर्नेपदेँन, मलाई त यो खोला तर्न कस्तो मजा लाग्यो । ह्वैन, कृष्णा मैयाँ ?’—मैले पनि त्यसक्षण सासूलाई आस्वस्त तुल्याउन खोजेकी थिएँ ।

‘अबुई ..... भाउजू ..... लड्नु भयो’—अचानक कृष्णा चिच्याइन् र म पानीमा लडिसकेकी थिएँ । कसोकसो एउटा तीखो ढुङ्गामा मेरो निधार बज्रन पुगेको रहेछ । म भनन्न रिङ्गटामा रिङ्गेर सपना हो कि बिपनाको स्थितिमा पुगेकी रहिछु । त्यसैवेला एउटा बलिष्ठ हातले मेरो पाखुरा समातेर तान्दै मलाई पारि किनारासम्म ल्याइपुऱ्याएको थियो । किनारामा पुगेपछि मैले त्यो मानिसलाई राम्ररी हेरेकी थिएँ । त्यो त हाम्रै कामतकै कालु हजाम पो रहेछ । त्यसपछि सासूले आएर मेरो निधारको घाउमाथि आफ्नो हातले थिच्नुभयो ।

‘के भएकी यिनी ! ऊन् राम्ररी हिंड भनेको । कस्तो जात्रा गरिन् ! अब बाबुले के भन्ला ! उफ, कस्तो दशा रहेछ ! लौ न, ए कालु ! कतै आइटिन छार छ कि यसो हेर त यताउति ।’ –सासूले मेरो निधारबाट हात नहटाई आत्तिदै बिरक्तिएर कालु हजामलाई भन्नुभएको थियो ।

‘कहाँ मलकीन ! यतो आइटिन छार नहीं मिलबो, तनी देखू कोनु जडी मिलते कि !’

त्यसपछि कालु अलि पर झाडीमा पसेर हत्केलामा कुनै छार माड्दै लिएर आएको थियो ।

‘बडकी मालकिन ! आइटिन छार नहीं मिलबो । योहो बढियाँ जडी छे’ –कालु हजामले सासूलाई भन्यो । ‘तनिक दुलहीन कुछेक मिनिट मे आराम भ्याजाएत ।’ उसले मेरो निधारमा भएको सासूको हत्केला हटाएर आफुले माडिरहेको छार आफ्नो हत्केलाले मेरो निधारमा ट्याप्प टाँसेको थियो । बल्ल मलाई मेरो निधारमा घाउ भएको महसूस भयो । किनभने त्यो छार निधारमा पर्नासाथ घाउमा आयोडिन लगाएको जस्तै बेस्कन चहय्याएको थियो । ऊन्नै पाँच मिनेटजति कालू हजामले मेरो घाउमाथि थिचिरहेको थियो ।

सानु पनि कहालिएर रोइरहेकी थिई । सासूले मेरो सर्वाङ्ग भिजेका लुगा फेर्न मेरो ठूलो झोलाबाट अर्को लुगा फिक्न ब्यागमा लगाएको ताल्चाको साँचो मसँग माग्नुभयो ।

‘मेरो सानो झोला खोइ ?’ म बल्ल सपनाबाट विपनामा आएजै भएर खोला तर्नुअघिदेखि आफुले नै बोकेको झोलाको खोजी गर्न लागें । ‘जा... त्यो त खोलाले बगायो होला त्यत्तिका बेरदेखि बिसेँको झोला पानीमा कहाँ पुग्यो कसरी फेला पार्ने’ सासू आत्तिनुभयो । तैपनि सासूले पन्नालाललाई पानीमा हाम्फालेर चारैतिर झोलाको खोजी गराउनुभयो । तर हात लाग्यो शून्य ।

त्यसपछि मेरो ब्यागको ताला फोरेर मेरा लुगा फ्रिकिदिदै सासूले मलाई दिनुभएको थियो र मैले आफ्नो भिजेका लुगा फेरेकी थिएँ । सानु अझै रोइरहेकी थिई । बालिका कृष्णा यतिका बेरदेखि सानुलाई फुल्याउने प्रयत्नमा गलिसकेकी थिइन् । त्यसपछि मैले सानुलाई काखमा लिएर दूध चुसाएँ ।

अलि पर बसेर सासू मलाई र मेरो काखमा भएकी सानुलाई हेरिरहनुभएको थियो । हिजो साँझ कामतघरमा सानु र मेरो उपस्थितिमा दङ्गदास भएकी सासू र आज यसवेला सानु र मलाई हेरेर विरक्त हुनुभएकी सासू देखेर मलाई आफु अपराधी जस्तो लागिरहेको थियो । 'बिचरी सासूलाई अब सानुका बुबाले भन्नसम्म भन्छन् । उनले त हामीलाई कामत पठाउन मनै गरेका थिएनन् । सासूले धेरैपल्ट मान्छे पठाएकी हुँदा मात्रै हार्न नसकी पठाएका थिए ।' सासू एक प्रकारको भयको आशङ्कामा पनि मडारिएजस्तो मलाई लागिरह्यो । हामी विराटनगर घर पुगेपछि घरमा सामान राखेर सरासर कोसी अञ्चल अस्पतालको आपत्कालीन कोठामा पुगेका थियौं । त्यहाँ सानु र म दुवैलाई डाक्टरले जाँच गरे । सानुको कानमा इन्फेक्शन भएको रहेछ । मेरो निधारमा पनि निकै गहिरो चोट लागेको रहेछ । कालू हजामले लगाइदिएको झार बडो मुश्किलसँग कम्पाउन्डरले फ्रिके । त्यो झार फ्रिक्नासाथ मेरो घाउबाट रगतको धारा छुट्यो । मेरो निधारमा पाँचवटा स्टिच मार्नुपरेको थियो । त्यसदिन त्यो कालू हजामले त्यसरी त्यो झार मेरो घाउमा नलगाइदिएको भए मेरो शरीरमा रगतको थोपा पनि उब्रने थियो कि थिएन । मलाई शङ्कैको विषय लागेको थियो ।

अस्पतालको काम सकेर हामी घर फर्कदा साँझ छिप्पिनै लागेको थियो । मलाई टाउको दुखेर फुट्ला जस्तो भइरहेको थियो । रिक्साबाट ओर्लेर घरको बरन्डामा पुगेपछि त्यहीँ भएको खटियामा मचाहिं ढल्किहालें । बेतोडले टाउको दुखेकोले र रगत पनि धेरै बगेर होला मलाई त्यसवेला सासूप्रतिको अदबको पनि ख्यालै रहेको थिएन ।

मसँग भएका कोठाका साँचोहरू पनि खोलामा हराएको ब्यागमै परेकोले त्यसरात सानुका बुबा घर नआउन्जेल हामी त्यहीं बरन्डाको खाटमै बसिरह्यौं । नोकर केटो बबुआले सानुका बुबाको लागि मात्रै चामल तरकारी भण्डारबाट फिकेकोले हाम्रो लागि भात पकाउन पनि सानुका बुबा आइपुग्नुपरेको थियो । धन्न ! चिनी चियापत्ती चहिं भान्सामै मनगगे राखिएको हुँदा हामीले रातो चिया भने खान पायौं । त्यसपछि म ऋपक्क निदाउन पुगिछु ।

राति ऊँडै नौ बजेतिर सानुका बुबा आइपुगे । हामी त्यसरी बरन्डाको खाटमा टक्क्याकटुकुक बसेको देखेर उनी ऋस्के । अचम्म परेर उनले पालैसँग सबैको मुखमा हेरेर मेरो निधारको ब्यान्डेजमा उनले आफ्ना आँखा अडाए ।

‘खोइ केको दशा खनिएछ, हाबुकाबु खेलाए आज यी आमाछोरीले ।’ सासूले राम्रै गरी बेलीबिस्तार लगाएर सबै कुरा सुनाए पनि यो पछिल्लो वाक्य ऋर्केर भन्नुभएको थियो । त्यसैत्यसै थकाइ र घाउको समेत पीडाले रन्थनिएको मेरो मन उहाँका वचनले थप मर्माहत हुन पुगेको थियो ।

‘मैले पठाउन रहर गरेको हैन तपाईंलाई नै हतार परेको थियो । म के गरूँ ? आफै रहर गर्नुहुन्छ, आफै भोगनुस् ।’ –सानुका बुबाले आमाको भन्दा ठूलो र ऊँनै ऋर्केको आवाजमा प्रत्युत्तर दिएका थिए ।

‘लौ वा तेरा नासोहरू जिम्मा लाएँ । अब कान समात्छु । हैनै मन लागे यहीं आएर म आफै हेरूँला । अबदेखि यो आपत् त कुकुर्नी भए बेहोरूँला ।’

सानुका बुबाले ढोकाका ताल्चा खोलिसकेपछि सासूले सानुलाई बोकेर भित्र कोठामा पुऱ्याउँदै वचन पनि तौलीतौली नै प्रहार गर्नुभएको थियो । त्यतिको चोट लागेर दुख्दा पनि नरसाएका मेरा आँखा सासूका

वचनले रसाएर आएका थिए । त्यसपछि म पनि चुपचाप आफ्नो बिछचौनामा गएर सुतेकी थिएँ । सानुलाई कानमा औषधि राखेपछि र खाने औषधि पनि खाएपछि आराम भएकोले उ पनि निदाएकी थिई । म बिछचौनामा सुतेर भित्तापट्टि मुन्टो फर्काएर दुखेको चित्त बिसाइरहेँ । त्यसवेला मलाई निद्रा पनि लागेको थिएन, तर उठेर काम गर्ने जाँगर पनि थिएन । त्यसैले म त्यस रात उठिनँ ।

राति अबेर बबुआले मलाई पनि भात खान बोलाउन आएको थियो । मैले खान मन छैन भन्दिउँ र निदाएँ गरी सुतिरहेँ ।

निद्रा लागेको पटकै थिएन । पेटमा भोकको ज्वाला पनि दन्केको थियो । तर पेटको ज्वालालाई मनको महाअग्निले निलेको थियो ।

मैले त्यसरात पुनः निद्रा नपर्नुजेल आफैले आफुसँग प्रश्न गरिरहेँ— किन सासू मसँग रिसाउनुभएको होला ? आखिर मेरो गल्ती के थियो र !

उठ्ठाइस

त्यसपछि कामतघर जाने कुरै उठेन । त्यसपछिका हरेक सालको दसैँमा समेत सासू आफैँ दुई दिन बस्ने गरी विराटनगर नै आउन थाल्नुभयो । तिहारमा पनि कृष्णा नै आउन थालेकी थिइन् ।

तर हिजो-आज सानुले कामतघर जानको लागि सधैंजसो कर गर्न लागेकी छे । अफ बी. ए. प्रथम वर्षको परीक्षा दिन आएकी कृष्णा र सानुबीच यसपालिदेखि अगाध प्रेमपूर्ण सम्बन्ध गाँसिएकोले पनि होला सानु स्कूलछुट्टी हुनासाथ कामतघर जानैपर्छ भनेर ढिपी गरिरहेकी छे ।

सानुले उसका बुबासँग पनि अनुमति लिइसकेकी छे । अब गर्मीबिदा पर्खेर बसेकी छ सानु ।

हिजोआज सानु आफ्ना बुबा भनेपछि हुरुक्क हुने गर्छे । बाबुचाहिले पहिलेको भन्दा फरक व्यवहार गरेको थाहा छैन उसलाई । सानुचाहिँ जतिजति ठूली हुँदै जाँदै छे त्यतित्यति पिताप्रति आकर्षित भएर गएकी छे । त्यसो त सानु मलाई पनि वेवास्ता गर्दिन । यस घरमा मैले खाए-नखाएको, सुते-उठेको, राम्रो-नराम्रो, मेरो खोजखबर गर्ने सानु मात्रै छे ।

समयको अधि बढ्ने क्रम जारी छ । आराधनाले ढुङ्गाको ईश्वर पनि बोल्छन् भनेरै भएको छ । सानुको तपस्याको फल हो कि उसका बुबामा पनि आजकल केही परिवर्तन देखा परेको छ । बिहानको

भातसँग सानुले पिसेको टमाटरको चटनी सानुका बुबालाई असाध्यै मन पर्न लागेको छ । मैले कहिलेकाहीं 'भैगो सानु ! तिमी पढ म चटनी बनाउँछु' भनेर बनाइहालें भने पनि उसका बुबाले जिब्रोमा चटनी लगाउनासाथ 'आज सानुले किन चटनी नबनाएकी ?' भन्ने गर्छन् । मलाई यसरी ढुङ्गा टुसाएको देख्दा अचम्म लाग्ने गर्छ ।

केही दिन भयो, सानु पहिलो पाला पर सरी । मैले पुरानो नियमलाई परिमार्जन गरेर पराईघर लुकाउन नपठाई आफ्नै घरको पाहुनाकोठामा सानुलाई लुक्न लगाएँ । उसको बुबासँग भने भेट्न दिइँनँ । बिहान सूर्योदयअघि नै बाहिर निकालेर धोइपखाली गर्न राम्ररी सिकाएँ ।

आफ्नो पहिलोपालाको नछुने सम्झँदा मलाई एकतमाससँग डर लागेर आउँछ । त्यसवेला हजूरआमाले म पर सरेको थाहा पाउनेबित्तिकै गाउँको माथ्लो छेउको अधिकारी बाहुनको थोत्रो खाली खोल्मामा मलाई लुकाउन पठाउनुभएको थियो । दिन त जसोतसो कट्ने गर्थ्यो, तर त्यस खोल्मामा निद्रा नलागुन्जेल रात बिताउन मलाई गाह्रो हुने गर्थ्यो । बाहिरबाट एक लात्ती हिरकाउँदा लड्ने ढोका भएको त्यस खोल्मामा त्यसवेला म कसरी सुतेँ हुँला ! कसरी निदाएँ हुँला ! अहिले सम्झँदा डर लागेर आउँछ । नछुनेका लुगा पनि त्यहीं नजिकै आकाशे पानीले भरिएका खाडलमा धुनुपर्थ्यो र नुहाउने पानी पनि त्यस खाडलकै हुन्थ्यो । अधिकारी बाहुनकी फोहोरी बाहुनीले पकाएको तर्लङ्गे तरकारीको झेल र मोटा चामलको भातसँग हरियो खुर्सानीको ढिँडी पनि त्यसवेला मेरो लागि सारै स्वादिलो हुने गर्थ्यो । दश दिनको दिन हजूरआमाले छिमेककी रमलालाई फकाएर मेरो लागि चनाको तरकारी र चिउरा पठाइदिनुभएको थियो । हजूरआमाको मन भए पनि घरका लाग्नेमानिसले मलाई भेट्नु नहुने र आइमाईलाई घरधन्धाले फुर्सत नहुने हुँदा त्यसताका मेरो बेहाल भएको थियो ।

हिजोआज स्वास्थ्यसम्बन्धी केही ज्ञान भएपछि मलाई लाग्छ—
त्यसवेला मैले अज्ञानतावश प्रयोग गरेका कपडाहरूकै कारणले मेरो
पाठेघर र तत्सम्बन्धी केही समस्याहरूले मलाई वेलाबखतमा दुःख
दिइरहेको हुनुपर्छ । हुन पनि अहिले सम्झँदा त्यस वेलाको फोहोरले
मलाई किन टिटानस भएनछ भनेर अचम्म लाग्छ ।

अरु त्यस खोलमामा बिताएको अन्तिम रात सम्झँदा अहिले पनि
डर लागेर आउँछ । त्यसरात म मस्त निद्रामा थिएँ । अचानक ढोकाको
खड्याकखड्याकको आवाजले बिउँफन पुगिछु । बाहिरबाट कसैले
ढोका घचघच्याइरहेको थियो । म डरले काम्न थालें । मेरो मुखबाट
आवाज पनि निस्कन सकेन । तर ईश्वरले कताबाट आपत्कालिक
बुद्धि भने मेरो लागि पठाइदिएछन् । म चाल मारेर उठें र आफु
सुतेको खटियालाई बिस्तारै-बिस्तारै सारेर ढोकामा पुऱ्याएँ । त्यसपछि
त्यही खटियामा बसेको बस्यै मैले त्यो रात बिताएँ । ढोका निकै बेर
घचघच्याएपछि एउटा पदचाप भन्दा ओल्यो । तर मलाई भने
रातभरि नै डर लागिरह्यो ।

भोलिपल्ट मलाई गौतले चोख्याएर घर भित्र्याइयो । मैले रातको
कुरा हजूरआमालाई सुनाउँदा 'को हुन्थ्यो ? भूतले चाल गऱ्यो कि ! तँ
डराइस् र त्यस्तो लाग्यो होला !' भन्नुभयो ।

तर मलाई भने पछिसम्म पनि त्यस रातको घटनाले त्रस्त
बनाइरहेको थियो ।

यसरी पहिलोपाला नछुनेको सास्ती आफुले भोगिसकेको हुँदा
मैले सानुलाई आफ्नै नजिक राखेर नियम-पालन गराइदिँ ।

सानु चोखिएपछि छुट्टै कोठामा सुत्न लागेकी छे । नत्र हामी
तीनैजना एउटै खटियामा सुत्ने गर्थ्यौँ । मलाई केही दिन सानु
नभएर सानुका बुबासँग मात्रै बिछचौनामा सुत्दा अष्टचारो जस्तो
लागेर आयो । तर ठूलो खटियाको चौडा बिछचौनाको एकएक

छेउमा सुतेका हामी दुवै एकअर्कालाई कुनै बाधा अड्चन पुऱ्याउँदैनथ्यौं ।

पूर्ववत् सानुका बुबाको आवश्यकता मात्र हुने गरेको मेरो शरीर उनको तृप्तिपछि अधिकांश रात एकलै सल्किरहने क्रम जारी छ । सानुका बुबासँग एउटै बिछचौनामा सुतेर पनि कैयौं मील टाढा भएको अनुभूति मात्र मेरा लागि आफन्त हुने गर्छ ।

म प्रायः हरेक रात मसँग छल गरेर मस्त निद्रामा परेका सानुका बुबालाई हेर्ने गर्छु । केहीअघि फगत निजी स्वार्थमा रमेका उनी मस्त निदाएको बेला मलाई उनी सानुमा रूपान्तर भएको जस्तो लाग्छ । उनको निदाएको स्वरूप हेरिरहँदा मलाई उनीप्रति अगाध स्नेह उर्लेर आउँछ । उनी एउटा अबोध बालक हुन् र म उनकी मातृवत्सला माता हुँ जस्तो अनुभूति हुने गर्छ । तर बिहान जब उनले आँखा खोलेर मलाई हेर्छन् त्यस दृष्टिले मेरो उनीप्रतिको पूर्वधारणा सबै बिलाएर जान्छ । ती धारणाको ठाउँमा उनीप्रतिको वितृष्णा प्रबल रूपले स्थापित भइदिन्छ ।

बीस

‘मामू ! भोलिदेखि मेरो छुट्टी, हामी कहिले कामतघर जाने ?’
–त्यस दिन सानुले उत्साहित भएर मलाई सोधेकी थिई ।

‘आ.....सानु ! अर्कोपालिको छुट्टीमा जाउँला ! यसपल्टको छुट्टीमा आमाछोरी बस्ने, सिनेमा हेर्न जाने; हुन्न र ?’ –मैले सधैं छैं सानुलाई टार्न खोजें ।

‘अहँ, हुन्न मामू ! यसपालि त कामतघर जानैपर्छ । मेरा साथीहरू गर्मीको बिदामा कताकता घुम्न जान्छन् । हजूर भने मलाई कामतघर पनि लगिसिन्न ।’ –सानुले जिद्दी गरी ।

‘सानु ! हामी दुई-चार दिनको लागि तरहरा जाउँला नि, हुन्न ?’
–मैले उसलाई अलमल्याउने प्रयत्न गरें ।

‘नाइँ, मामू ! यसपाला तरहरा नजाने । तरहरा त म कतिपटक गइसकेकी छु । मलाई कामतघर नै जान मन छ । मेरी प्यारी मम्मू ! यसपालि हुन्न नभन है । हजूरले नजाने भन्यौ भने म बाबालाई लिएर जान्छु ।’

सानुले प्याउलिएर बोल्दाबोल्दै पनि उसको अन्तिम हरफले मेरो मुटुको कुनै नसालाई चुँडाल्न खोज्यो । ऊनन्न भएर मलाई कताकता दुखेजस्तै भयो । म एकैछिन केही बोल्न सकिन्न । सानुले मेरो प्रतिद्वन्द्वितामा उसका बाबालाई पनि कुनै दिन उचाल्छे भन्ने

कुराको मलाई पटककै हेक्का रहेनछ । ओहो ! सानुले यो कस्तो वाक्य बोली । म थाहै नपाई साँच्चै पिरोलिन पुगिछु ।

‘हुन्छ । तिमि आफ्नो बाबालाई लिएर जान सक्छौ ।’ –अलिअलि आक्रोश मिसिएको लबज मबाट निस्केको थियो । त्यसपछि सानु पनि चुप लागेकी थिई । मसँग बोल्नुपर्ने कुनै शब्द उसँग थिएन ।

केही बेरपछि मैले आफूनजिकै कोचमा बसिरहेकी सानुलाई हेरेँ । सानु उसको अगिल्लिटरको ज्यालबाट बाहिरी दृश्य हेरिरहेकी थिई । मैले सानुलाई नियालेर हेर्न खोजेँ । त्यसैवेला सानुले आफ्नो दृष्टि ज्यालबाट हटाएर ममाथि खसाली । अब मेरो दृष्टि सानुबाट भागेको थियो ।

सानु त्यहाँबाट उठेर बाहिर फूलबारीतिर लागी । म उठेर केही बेरअघि सानु बसेको कोचमा गएर बसेँ । किनभने त्यहाँबाट बाहिरी दृश्य मजाले देखिन्थ्यो । सानु बगैँचाको फलेकमा बसेर कुनै गीत गुनगुनाउन थालेकी छ । मेरो कानसम्म उसको आवाज आइपुगे पनि गीतको बोल भने मैले बुझिरहेकी छैनँ ।

गर्मी महीनाको साँझ उकुसमुकुसिएको छ । घरको छाना तातेर कोठामा पनि तातो हावा बहिरहेको छ । पङ्खा अविरल गतिले फन्का मारिरहँदा पनि चिसो हावा चाहिँ फाल्न सकेको छैन । मलाई पनि गर्मीबाट केही राहत पाउन बगैँचातिर जाने इच्छा जागेको छ । तर अहिले मलाई सानुको नजीक पुग्न मन छैन ।

मैले आफ्नो दृष्टि घुमाएर तगारो भएठाउँमा पुऱ्याएँ । सुजाता आउँदै रहिछ । सुजाता र सानु असाध्यै मिल्छन् । दुवै एउटै स्कूल र एउटै कक्षामा पढ्ने गर्छन् ।

सुजाता सानुलाई धेरै माया गर्छे । तर सानुले भने सुजाताको अनुपातमा माया गरेजस्तो लाग्दैन । सुजाता प्रायः सानुलाई भेट्न आइरहन्छे । तर सानु भने सुजाताको घर सकेसम्म जाँदै जान्छ ।

सुजाताले कतिपटक बोलाएर जान्छे, तर सानु भने सुजाताको घर वर्षको दुईपटक सुजाताको जन्मदिनमा र सुजाताको भाइ सङ्कल्पको जन्मदिनमा मात्रै जान्छे । कतिपटक सुजाताले मेरै सामुन्ने सानुलाई आफ्नो घर लैजान कर गरेकी छे । ‘सुजी ! तँ आइहालिस् नि ! मलाई अहिले जान मन छैन ।’ –सानुले भने त्यस्तो वेलामा पनि ऋकेर भनेकी हुन्छे । कतै सानुले मेरो आज्ञा पो खोजेकी हो कि भनेर सुजाताले मतिर पनि हेरेकी थिई । ‘सानु ! के भयो त, एकपटक पुगेर आऊ न । सुजाताले यत्तिको कर गरेकी छिन् ।’ त्यसैले मैले पनि एकपटक सानुलाई सुजाताकै नजिकमा सम्झाउन खोजेकी थिएँ ।

‘होइन मामू ! यो सुजीले भनेर कहाँ हुन्छ र ? म भोलिपर्सि उसको घर जाउँला । आज मलाई कहीं जान मन छैन ।’

आखिर सानुले कुनै डेग चलाएकी होइन । यसरी सानुकी साथी सुजाता पटकपटक अमिलो मन पारेर फर्केकी हुन्थी ।

‘मामू ! मलाई कसैको घर जान मन लाग्दैन ।’ –एक दिन सुजाता अमिलिएर आफ्नो घर फर्केपछि मेरो असन्तुष्ट दृष्टिलाई सानुले जवाफ दिएकी थिई ।

सानु स्कूलबाट घर आउँछे र घरमा पढ्ने-लेख्नेबाहेक घण्टौं क्यासेट बजाएर सुन्छे । मलाई उसको स्वभाव देखेर अचम्म लाग्छ । हिजोआज उ मसँग पनि त्यति रमाउँदिन । धेरैजसो उ आफ्नै कोठामा बसेकी हुन्छे ।

मलाई सबैभन्दा अचम्म उनीहरू दुई बाबुछोरीलाई देखेर लाग्छ । सानुका बुबा हिजोआज अलि चाँडै घर आउन थालेका छन् । पितापुत्रीबीच केही बेर वार्तालाप हुने गर्छ । आफुले मिलाउन नसकेको हिसाब सानुले पितालाई सोध्ने गर्छे । सानुका बुबालाई हिसाब असाध्यै राम्ररी आउँछ ।

‘मामू ! मेरो बुबाले हाम्रो स्कूलमा हिसाब पढाउने हो भने अरू सबै सरहरू बेकामे हुन्छन्’ –एकदिन सानुले आफ्नो पिताको शिक्षकीय गुणको प्रशंसा गरेकी थिई ।

सानुले मलाई पनि नेपाली, अङ्ग्रेजी आदि विषयमा पढाइदिन कर गर्छे । तर मेरो खास राम्रो शिक्षादीक्षा नभएको हुँदा म उसलाई कुनै पनि विषय राम्ररी पढाउन सक्तिनँ । ‘हजूरले एस.एल.सी. पास गरेको होइन ? मेरो आठ कक्षाको किताब पढाउन पनि सकिस्निन् ?’ –सानुले मैले नपढाएपछि एकदिन ऊर्केर भनेकी थिई ।

मेरो एस.एल.सी. को प्रमाणपत्र भारतबाट आयात भएको कुरा मैले सानुलाई भन्न सकिनँ । मावलमा बिताएको बाल्यकाल, मेरो शिक्षादीक्षामा चाख राख्ने त्यसवेला त्यहाँ को थियो र ! म सात कक्षासम्म स्कूल गएरै पढेकी थिएँ । पर सरेपछि स्कूल निकै टाढा पर्ने र केटाहरूसँग स्कूल जानुपर्ने भएकाले हजूरआमाले स्कूल बन्द गरिदिनुभयो । मेरो जीवनको विद्यालय जाने क्रम त्यसै वेलादेखि सकिएको थियो ।

मेरो विषयमा पढाउने, लेखाउने योग्य बनाउने भन्दा पनि जसरी हुन्छ जात मिल्ने कुटुम्बको जिम्मा लगाएर भारी बिसाउने लक्ष्य मावलीले लिएका थिए । दुई-चार ठाउँ मेरो बिहेको कुरो चलेको रहेछ । तर सबैजसो कुरा केटीको पढाइमा पुगेर टुङ्गिन पुगेछ । त्यसैले ठुलामाले आजित भएर गाउँकै स्कूलको अङ्ग्रेजी सर जयेन्द्रनारायणसँग मोलतोल गरेर एउटा एस.एल.सी. पासको प्रमाणपत्र फिकाइदिनुभएको थियो । मलाई त्यसैवेला पनि त्यो प्रमाणपत्र देखेर घृणा लागेको थियो । तर घरका ठूला मानिसले गरेको हरेक कामलाई आज्ञा मानी शिरोधार्य गर्ने हाम्रो पारिवारिक संस्कारले गर्दा म भित्रभित्रै बाफिए पनि बाहिरबाहिर सेलाएकै थिएँ ।

त्यसो त मैले आफ्नो मुखले कहिल्यै आफुलाई एस.एल.सी. पास भनेकी छैनँ । मलाई मेरो दराजमा राखिएको त्यो प्रमाणपत्र

कतिपटक च्यातेर मिल्काइदिऊँ जस्तो लागेको हुन्छ । तर हजूरआमा तथा मावलीका सबै ठूलाबडाले दिएको गडुदुवा र दाइजोका सामान जस्तै त्यो पनि एउटा सामान हो भनेर मैले सुरक्षित राख्ने गरेकी छु ।

एकपटक ठुलामामाले 'भान्जीले पनि यसो जागिर खाए हुन्छ नि । दिनभरि घरमा एकलै बस्नुभन्दा यसो ज्वाइँसाहेबलाई भनेर अफिसतिर.....।'।

ठुलामामाको कुरा नसकिँदै 'अँ मामा ! हजूरकी भान्जीले यतिका बिघ्न पढेकी छे, एस.एल.सी. भारतबाट पो पास गरेकी छ । हैन मामा ?' त्यसवेला मैले व्यङ्ग्यात्मक हाँसोका साथ मामाका कुरा उडाएकी थिएँ ।

'शिखा ! तिमीले किन खेलाँची सम्झेकी ? त्यही जयेन्द्र मास्टरले तिमीलाई ल्याइदिएको जस्तै एस.एल.सी.का प्रमाणपत्र ल्याएर पढ्नेहरू कोही डाक्टर, कोही इन्जिनियर, कोही वकिल, कोही प्रोफेसर र कति हाकिम बनेका छन् । तिमीसँग भएको प्रमाणपत्रको तिमीलाई महत्त्व थाहा छैन । हिजो-आज जयेन्द्र मास्टर उतै इन्डियामै बस्छ । ठूलो बड्गला, गाडी राखेको छ अरे । आजभोलि उ यस्तो काम गर्दै न रे । उता गाउँमा मान्छेका छोराछोरी नेपालबाट एस.एल.सी. पास गराउन नसकेर वारंवार जयेन्द्रको नाम लिन्छन् । जयेन्द्रको सट्टामा आएको अर्को मधिसे मास्टर थियो । त्यस मोराले ल्याएको प्रमाणपत्र सबै जाली निस्क्यो अरे । सबैले ढुङ्गामूढा गरेर त्यसलाई गाउँबाटै लघारे । तर बुझ्यौं, भान्जी ! तिम्रो प्रमाणपत्र अस्सली हो ।'

—मामाले त्यस दिन बेलीबिस्तार लगाउनुभएको थियो । मैले मामासँग यसबारे छलफल गर्नु उचित सम्झिँनँ ।

ज्ञानरहित मसँग भएको प्रमाणपत्रको बोझले कहिलेकाहीं मलाई थिच्ने गर्छ । अरु सानुका किताबहरू पढेर उसलाई अर्थ्याइदिन नसक्ता त्यस प्रमाणपत्रले ऊँ गहुँगो भएर मेरो अस्तित्व नै किचिमिची

पार्न खोज्छ । सानुले यसरी मेरो एस.एल.सी.को कुरो फिक्ता मलाई सार्वजनिक रूपले नङ्गचाएजस्तै लाग्छ ।

छुट्टीको बिहान अथवा बेलुकी जब सानु र उसका बुबा बसेर पढ्ने-पढाउने कार्यक्रम हुने गर्छ, त्यसवेला म भने नजानिंदो डाहा र ईर्ष्याको ज्वालामा सल्कन खोज्छु । आफैदेखि दिक्क लाग्छ, छक्क लाग्छ । आफ्नो पोइ र आफ्नै छोरीको वात्सल्यपूर्ण घनिष्ठता पनि म किन सहन सक्तिनँ ?

एक्काइस

‘दि ! थाहा पाउनुभयो, सुजाताकी मम्मी त गइछन् नि !’
त्यसदिन रुन्चीकी आमाले मलाई सजिलैसँग सुनाएकी थिई ।

‘के भनेकी, तिमीले ? कहाँ गइन् सुजाताकी आमा ?’ –मैले
मनभरि नाना तर्कना गर्दै सोधें ।

‘ए ! दिलाई था’ रैनछ । उनको त कति वर्षदिखि एउटा मान्छेसँग
लभ थियो अरे । उसैसँग गएकी अरे । आज पन्ध्र दिन भयो क्यार ।
सुजाताको बाबु, कुनताका जाँडचाहा, फन् हिजोआज त अफिस नै
नगई जाँडैमा डुबेर बस्छन् अरे ।’ –रुन्चीकी आमाले आनन्दसँग
भनी । तर उसका कुरा सुनेर मलाईचाहिँ पर्नुसम्म सकस परिरह्यो ।

‘ए रुन्चीकी आमा ! तिमी बित्थाका कुरा नगर है । सुजाता
सानुकी साथी हो । सुजाताले सानुलाई केही लुकाउँदिन । यदि यस्तो
केही भएको भए सानुले मलाई भन्ने थिई । तिमीले कहाँबाट यस्तो
उडन्ते खबर ल्यायौ । अन्त कुरा नगर है !’ –मैले आफु आश्वस्त हुन
खोज्दै रुन्चीकी आमालाई सम्झाउन खोजें ।

‘अँ, अब दि पनि ! सारा टोलभरि हाल्ला फैलेको छ । घरघरै
सबैले कुरा गर्छन् । अस्ति म घाँस छ कि भनेर सुजाताको घरमा
पुगेकी थिएँ । सुजाताकी मम्मीलाई बोलाएकी थिएँ । सुजाताले ढोकामा
निस्केर मम्मी हुनुहुन्न भनिन् । भनिसक्नासाथ फट्ट भित्र पसिहालिन् ।
मैले काँकसो सोध्न पनि भ्याइँन । तर सुजाताका आँखा सुन्निएका

थिए । अनुहार साह्रै निन्याउरो थियो । निकै दिनदेखि बिसन्चो भएजस्तो देखिन्थ्यो । म सुजाताको घरबाट बाहिर निस्केकी मात्र थिएँ, पल्लो घरकी खरेलनी बज्यैले मलाई नजिकै बोलाइन्— ‘एइ मुर्दा ! किन सुजाताकी मम्मी खोजेर उनेरको घाउमा नूनचुक दलेर मरेकी, त्यो नकचरी हिंडिसकी नाठो टिपेर ।’ लामो जिब्रो निकालेकी खरेलनीका यस्ता कुरा सुनेपछि म त खड्ग्रङ्ग भएँ, दि ! त्यसपछि पो जसलाई भेट्छु उसैको मुखमा सुजाताकी मम्मीकै खबर छ । अनि कसरी नपत्याउनु, ल भन्नुस् ।’ रुन्चीकी आमाले बेलीबिस्तार लगाएकी थिई । केही बेर बसेपछि रुन्चीकी आमा आफ्नो बाटो लागेकी थिई । मेरो मानसिकतामा भने एउटा अचम्मको हुरी चलेको थियो ।

केही बेर एकान्तमा बसेपछि मैले अलिअलि शङ्का र धेरैजसो विश्वासलाई साक्षी राखेर सानुलाई आफुनजिक बोलाएँ । सानु ऋट्टै आइहाली । हामी दुवै बैठककोठाको कोचमा आमुन्नेसामुन्ने भएर बसेका थियौं । ‘सानु ! एउटा कस्तो अचम्मको कुरा सुनें । तिमिलालाई थाहा छ ?’ –मैले सानुबाट पक्कै पनि ‘थाहा छैन’ भन्ने जवाफ आउनेछ भन्ने धरमराएको विश्वासका साथ सोधें ।

‘मामू ! सुजाताकी मम्मीको कुरा त होइन ?’ –सानुले सहजै जवाफ दिएकी थिई ।

‘तिमिलालाई थाहा थियो, सानु ?’ –मैले अचम्म परेर भनें ।

‘मलाई भोलिपल्टै सुजाताले भनेकी थिई । हाम्रो स्कूल बन्द भएको नौ दिन भयो । स्कूल छुट्टी हुनुभन्दा आठ दिनअघिको कुरा हो यो । आज सत्र दिन भयो । उसकी मम्मीको अफेयरको कुरा पनि सुजाताले मलाई दुई वर्षअघि नै भनेकी थिई । सुजातालाई यस्तो घटना घट्छ भन्ने खूबै डर थियो; भएरै छोड्यो । के गरौस् उसले पनि । डचाडीमम्मीको दिनरातको ञ्झगडा हेर्नुभन्दा बरु हिंडेकै वेश भन्दै थिई ।’

सानु अरू के-के भन्दै थिई कुन्नि तर मेरा कानमा सबै कुरा परेनन् । आखिर मलाई जे कुराको डर थियो त्यही भयो । सानु मसँग कुनै कुरामा खुल्दिन । किन यस्तो भयो । म सानुको अनुहार हेर्दै सोचिरहेकी थिएँ । ‘मामू ! हाम्रो बाबालाई केही कुराले फरक पाउँदैन । मैले त्यसैवेला यो कुरा बाबालाई सुनाएकी थिएँ । तर बाबाले कुनै मतलब राख्नुभएन । मलाई बाबाको बानी देख्ता पनि अचम्म लाग्छ’ –सानुले सहज रूपमा थप कुरा भनेकी थिई ।

ओहो ! उसको बाबालाई पनि उसले सुनाइसकेकी रहिछ । ममात्रै किन यति टाढा भइछु । एकाएक म धेरै दिनपछि रवि बाबुलाई सम्झन पुगें । मेरो रवि बाबुप्रति बढेर गएको आकर्षणलाई मैले फगत सानुकै दायित्वले गर्दा पन्छाउनुपरेको थियो । आज त्यही सानु मसँग पराई भएर गएकी छ । रवि बाबु जसलाई मैले आफ्नो अन्तरकुन्तरबाट अझै पनि निखारेर फाल्न सकेकी छैनँ, रेडियमले जतिसुकै डाम्दा पनि निखन नसकेको क्यान्सरको कीटाणुजस्तै मैले रवि बाबुको सूक्ष्मांश जोगाएरै राखेकी रैछु, आज त्यस सूक्ष्मताबाट सर्वाङ्ग रवि बाबु उभिएर मलाई जिस्काउन लाग्यो ।

अब रवि बाबु पनि त पराई भैसकेको छ । उभिन्न मेरो कण पनि छैन । मलाई आफुले बाध्यतावश हार्नुपरेको बाजीको लोभ लागेर आयो । म अनगिन्ती तर्कनाभिन्न गुम्सिरहेँ ।

‘मामू ! मेरो होमवर्क सकिएको छैन’ –सानु औपचारिकता जस्तै भएर मसँग बिदा भई । उसँग पनि अर्थ नभइरहेकी म पुनः यथार्थको धरातलमा एकली भएकी थिएँ । मलाई बैठककोठामा बसिरहन मन लागेन । त्यसैले म जुस्क्क उठेर फूलवारीको फलैचामा गएर बसेँ ।

टाउको घुमाएर मेरो भनिएको घर, कोठाचोटा, फूलवारी र गमलाहरूमा क्रमशः दृष्टि फाल्दै गएँ । एकैछिनअघिसम्म पनि आफ्ना लागेका यी सारा भौतिक वस्तु मलाई नितान्त पराई लागे । कहीं कतै

मैले आफनोपनको गन्ध पाइँनँ । मलाई फूलवारीमा बस्न पनि पटककै मन लागेन । त्यसपछि म सरासर आफनो कोठातिर लागें । मेरो कोठा पुग्न सानुको कोठा भएर जानुपर्दथ्यो । उसको कोठाको ढोका बन्द थियो । ञ्यालको एउटा खापा उल्टो खप्तिएर अलिकति खुलै थियो । मैले त्यहीँबाट चियाएर कोठाभित्र हेरें । सानुको कोठामा क्यासेट प्लेयरमा मसिनो आवाजमा कुनै हिन्दी गीत बज्दै थियो । सानु भने आफ्नो बिछचौनामा ढल्केर गीतमै डुबिरहेकी थिई । उसले आँखा चिम्लेकी थिई र उक्तानो परेर सुतेकी थिई । उसका पेटमाथि खप्टेर राखिएका दुई हातमध्ये मास्तिरका हातका औंलाहरू गीतको तालमा नाचिरहेका थिए ।

‘मलाई पढ्नु छ’ भनेर किन सानुले ढाँटेकी होली ! गीतै सुन्छु भने पनि म रोक्ने थिइँनँ । सानुलाई एकैछिन पनि मसँग बस्न मन लाग्दैन । यी प्रसङ्गहरूले मेरो मन कुँडिएर आयो ।

त्यसपछि केही आक्रोशित समेत हुन पुगेको मेरो गति द्रुतचालले आफ्नो कोठामा पुग्यो । कोठाको किनारामा राखिएको मेचमा म थचक्क बसें । शरीर केविधि थाकेको; आँखा च्चङ्गार-टेबुलको ऐनामा पन्थो । त्यसपछि जुरुक्क उठेर म ऐनानजिक पुगें । आफुलाई राम्ररी नियालेर हेरें । ‘ओहो ! म त अब धेरै बूढी भइसकिछु’ – मलाई दिक्क लाग्यो । उमेर यसै बितेर गयो । सानुका बुबा मभन्दा दश वर्ष जेठा छन् । उनमा बुढौतीका लक्षण देखे परेका छैनन् । तर मेरा केश भने तिलचामल भइसके । यसपालिको असारदेखि म बत्तीस वर्ष पुग्नेछु । बत्तीस भनेको थोरै हो र ? मेरो अनुहारमा पनि चाउरीका रेखा देखा परिसकेका छन् । हो, म बूढी हुन लागें । मलाई आफ्नो बुढौतीप्रति ग्लानि भरिएर आयो । अब ऐना पनि केलाई हेर्नु ! मैले आँखाबाट ऐना हटाएँ । त्यसपछि म बिछचौनामा गएर घोटो परेर डड्ङ्ग पल्टें । मनभित्र कताकता पीडा भइरहेको थियो ।

‘दुलही मलिकन ! बेलुकीको सब्जी बाजारबाट ल्याइलिऊँ ?’
—सुरैया ढोकामा उभिएकी थिई । सुरैयाको यसवेलाको उपस्थिति मलाई पटककै मन परेन । तर उसलाई तरकारी किन्न पठाउनैपर्थ्यो । त्यसैले मन नलागी-नलागी बिछचौनाबाट उठेँ र आलमारीबाट पैसा फिकेर सुरैयालाई दिदै निर्देशन पनि दिएँ ।

अब फेरि पनि म बिछचौनामा पूर्वस्थितिमै पुगेकी थिएँ । सुजाताकी मम्मीको कथाबाट मस्तिष्कको तार सानुमा पुगेर ढनढनायो । पूर्वपीडामा म सल्कन लागेँ ।

बाइस

‘मामू ! आज बाबा र म कामतघर जाने । बाबा मलाई पुऱ्याएर फर्कने अरे । मचाहिं पन्ध्र दिन बस्छु । हजूरले जान नमानेपछि म के गरूँ ?’ सानुले रेडियोको समाचार सुनाएकी थिई । त्यसक्षण मलाई सानु र ममध्ये एक थरी निर्जीव लाग्यो । मैले उसका कुरामा कुनै प्रतिक्रिया जनाइँनँ, न त उसले नै मेरो कुनै प्रतिक्रिया मागेकी थिई ।

त्यसपछि उनीहरूको योजनाअनुसार नै बाबुछोरी गए ।

‘सानुले सारै कर गरी । म भोलि, नत्र पर्सि अफिसमै हाजिरी गर्न पुगछु ।’ –हिंड्ने वेलामा सानुका बुबाले भनेका थिए । तर सानु एकै शब्द पनि बोलिन । एयरब्याग बोकेकी सानु मलाई हेरेर मुस्काइरही । मलाई उसको मुस्कान मप्रतिको व्यङ्ग्य र उसले आफ्नो विजयफन्डाको प्रदर्शन गरेजस्तो लाग्यो । आज मलाई सानु मेरी आफ्नै छोरी हो जस्तो पटककै लागेन ।

उनीहरू गएपछि म आफ्नो कोठाको ढोका थुनेर धेरै बेर रोइरहेँ । सानुले मलाई नै कर गरेकी भए म नै उसँग कामतघर जाने थिएँ । तर यसपालि सानुले मसँग किन सोधपुछ नै गरिन !

सानुका बुबा पर्सिपल्ट उनले भनेजस्तै गरी अफिसमै हाजिरी गर्ने गरी आएछन् । सानु नभएको घर मलाई असाध्यै सुनसान लाग्यो । सानुको अनुपस्थिति पनि मेरो लागि पीडाकै बीउ भएको थियो । जतिसुकै नचाहेर पनि म सानुलाई सम्झिरहेकी हुन्थेँ । तर जुनदिन

सानु फर्केर आई त्यस दिनदेखि मेरो पीडाले फन्फन् टन्कने मौका पाएको छ ।

एकरात मलाई पटकक निद्रा परेन । सानुका बुबा सधैं जसरी नै मस्त निद्रामा परेका थिए । मलाई भने मनभरिभरि अनगिन्ती तर्कनाहरूले सताइरहेका थिए । एक मन मलाई सानुको कोठामा जाने इच्छा भयो । म सरक्क उठें । प्यासेजको ढोका बलियो भएको कारण सानुको ढोका भित्रबाट बन्द गर्ने गरेको थिएन । म सानुको ढोकामा पुगें र ढप्काएको ढोका सरक्क खोले । हरियो नाइटबल्ब बलेको थियो । मैले सानुमाथि आँखा पुऱ्याएँ । अलपत्र परेर सुतेकी रै'छ । पातलो खादीको ओढ्ने जुन उसैको गोडामुनि भएर भुईँमा लत्रेको थियो । त्यसै ओढ्नेले उसको कम्मरसम्म छोपिदिँ । एउटा हात गर्दनतिरबाट भुन्डचाएकी थिई । त्यो हातको कुइनो छातीतिर पुगेको थियो । अर्को हातचाहिं तिघातिर थन्केको थियो । खुट्टा पनि एउटा तन्केको र अर्को घुँडा केही दोबारेर निदाएकी थिई । त्यसपछि क्रमशः मैले सानुको अनुहारमा दृष्टि पुऱ्याएँ । सानुका ठूलाठूला आँखालाई परेलाले सम्पूर्ण छोप्न सकेका थिएनन् । उ यसरी नै निदाउँछे । उस्तै थाहा नपाउनेलाई भने उसले ननिदाई हेरिरहेकी छ भन्ने भान हुन्छ । उसका पातला ओठहरू टम्म बन्द हुन नसकेकोले उसका टम्म मिलेका दाँतहरू देखा परिरहेका थिए । कोठाको एकान्तमा उसले फेरेको सासको आवाज एकनास गुन्जिरहेको थियो ।

मैले सानुलाई हेर्दाहेर्दै उ मलाई प्यारीभन्दा प्यारी लागेर आई । आज म चोरजस्तै यस कोठामा पसेकी थिएँ । कोठा नौलो भए पनि सानु मेरै टुक्रा हो जस्तो मलाई लाग्यो । सानुलाई अँगालो मारेर मलाई उसैको बिछचौनामा सुतूसुतू लाग्यो । आफ्नी छोरीसँग मैले सुत्न नहुने पनि के हो र ? पर सनुअघि सानु मसँग कत्ति लपक्क टाँसिएर सुत्ने गर्थी । त्यसवेला कत्तिपटक मैले उसलाई निद्रामा गाली समेत गरेकी छु । उसलाई खुट्टा बोकाउनैपर्ने र मलाई त्यसो

गर्दा निद्रै नपर्ने । तर मलाई आज सानुसँग टाँस्सिएर सुत्ने इच्छा लाग्यो । म बिछचौनामा चढ्ने लागेकी थिएँ त्यसैवेला सानुको पढ्ने टेबुलमा राखिएको एउटा फोटो राख्ने फ्रेममा मेरो आँखा पच्यो । म हत्तपत्त त्यो फोटो हेर्न नजिकै पुगेँ; सानुका बुबाको फोटो पो रहेछ ।

अचानक मेरो सम्पूर्ण उत्साह पानी हुन पुग्यो । सानुले कहिले यो फोटो फ्रेम किनेर ल्याइछ । मलाई त देखाएकी पनि हुँवैन । फेरि उसैको बुबाकै फोटो राख्नुपर्ने ! उसले त्यहाँ आफ्नो फोटो राखेको भए पनि त हुन्थ्यो । त्यस फोटोमा दृष्टि पर्नासाथ मलाई किन यसबिघ्न नरमाइलो लाग्यो मैले आफैँ बुझ्न सकिनँ । मैले आफैँले आफुलाई सम्झाएँ पनि— ‘के भो त, उसले आफ्नै बाबाको फोटो राखी, त्यसमा नरमाइलो कुरै के छ र !’, तर मलाई मेरै अन्तरमनको कुरा मन परेन । मैले उसको कुरै बुझिनँ । अलि अधिसम्म प्यारी लागेकी मेरी छोरी सानु अब मलाई पराई जस्तै लागी ।

अब त्यस कोठामा धेरै बेर बस्न पनि मलाई मन लागेन ।

भोलिपल्ट पनि संसारै अँध्यारो जस्तो लागि रह्यो मलाई । पराईहरूको बीच अमिल्दो जीव जस्तो लाग्यो, म आफु नै आफैँलाई ।

तेइस

हरिद्वारको रामघाटबाट नजिकै पर्ने एउटा धर्मशालामा पच्चीस दिनदेखि म बसिरहेकी छु । आफुसँग भएका सबै गरगहना र रुपैयाँ समेत गरी एउटा राम्रै बन्दोबस्त गरी म घरबाट हिंडेकी थिएँ ।

यहाँ आएपछि सन्ध्याकालीन आरतीमा जब म गङ्गाकिनार पुग्दछु । त्यसवेला यो असार संसारको सम्झना आउँदैन । विभिन्न ठाउँबाट प्रत्येकदिन भेला भएका तीर्थयात्रीहरूको र यसै ठाउँका धर्मव्यापारमा व्यस्त भएका नागरिकहरूको घुइँचोले कुनै-कुनैवेला भने मलाई वाक्क लाग्छ । तर जब माइकबाट भजनहरू बज्न थाल्छन् र ऋमक्क साँफ्र परेको वेला पानीमा राखिएका खोंचाहरूमा बालिएका बत्तीहरू बगिरहेका देखिन्छन् । त्यसवेला भने म त्यहीँको वातावरणमा डुब्न पुग्छु ।

यहाँ आएपछि मैले गङ्गानजिकै धर्मशालामा एउटा कोठा भाडामा लिएकी छु । स्टोभ र केही भाँडाकुँडाहरू किनेर कोठैमा पकाएर खाने गरेकी छु । धर्मशाला एउटी स्थानीय विधवा बाहुनीको रहेछ । उनले मप्रति निकै सहानुभूति देखाइन् । मैले पनि आफुलाई विधवा हुँ भनिदिएकी छु । हुन पनि घरबाट हिंड्दा मैले चुरा, पोते, सिन्दूर, टीका र राता सबै लुगा उतै छोडेर आएकी थिएँ । सेतो भुइँका साधा पहिरनकी अघबैसे आइमाईलाई विधवा ठहर गर्न पनि सजिलो भएको थियो ।

•

मेरो कोठाको छेउको कोठामा एउटा साधु बाबा बस्ने गर्दथ्यो । त्यो साधु बाबा यस्तै पचासेक वर्षको हुँदो हो । त्यो बङ्गालीमूलको भएकोले सबै उसलाई बङ्गालीबाबा भन्दा रहेछन् । त्यो बङ्गाली बाबाले पनि मलाई निकै नै सहानुभूति दर्शाएको थियो । उ एम.एस.सी. पास मानिस रहेछ । के थाहा ! कुनै कारणले उ संन्यासी भएर हिंडेको रहेछ । उसँग निकै धर्मशास्त्रका किताब थिए । मलाई पनि किताब पढ्ने शौख भएकाले उसले मलाई राम्राराम्रा किताब दिएको थियो । कुनैकुनै दिन बङ्गाली बाबा आफ्नो लागि बजारबाट सुख्खा रोटी मात्रै किनेर ल्याउँथ्यो र मसँग तरकारी मागेर खाने गर्थ्यो । उसले तरकारी पकाएको वेला मलाई पनि जवर्जस्ती ल्याइदिन्थ्यो । म अफठचारो मानीमानी खाने गर्थे ।

उसको किताबको खोलमा लेखिएअनुसार उसको नाम नन्दिकेश्वर मुखर्जी रहेछ । म नन्दिकेश्वरसँग हिमचिम बढाउन चाहन्नथे । तर उ मसँग छलफल र गफगाफ गर्नमा निकै रुचि राख्थ्यो । पछिपछि गएर उसँग शास्त्रार्थ गर्न मलाई पनि रमाइलो लाग्न थालेको थियो ।

मेरो जीवन गङ्गाको किनारामा गङ्गाजलकै प्रतापले निकै शान्त र शीतल भएर बितिरहेको थियो । घरपटिनी अमाबहिनले पनि मलाई मायास्नेह गरेको हुँदा मलाई यहाँ नीरसताले छोएको थिएन । बिहान सबेरै गङ्गास्नान, भगवान्को दर्शन र सात्त्विक भोजनपछि केही बेर विश्राम गरेर नन्दिकेश्वरबाट प्राप्त पुस्तकहरू पढ्ने र साँझको आरतीको लागि गङ्गाकिनारामा पुग्नु, त्यसपछि रात्रिको भोजनोपरान्त विश्राम गर्नु; यिनै नियममा मेरो दिनचर्या बाँधिएको थियो ।

त्यसरात मेरो सन्तुलित जीवनमा अचानक वज्रपात भयो । म मस्त निद्रामै थिएँ । कोही मेरो शरीरसँग खेलन लागेको थियो । एकैछिन मलाई आफु सपनामा भएजस्तै लाग्यो । तर त्यो मेरो भ्रम रहेछ । बिस्तारै मेरो निद्रा सम्पूर्ण भागेर गयो र म जोडले चिच्याएँ ।

तर त्यो मानिसको एउटा हात मेरो मुखसम्म आइपुग्यो । त्यसपछि उसले मलाई वशमा ल्याउन उसको सम्पूर्ण तागत लगाइरह्यो । मैले गरेको विरोधको उसले कुनै वास्ता गरेन । त्यसपछि म लाचार भइरहें र उसले आफुले चाहेजस्तो गरिरह्यो ।

‘तुम वास्तव में बहुत ही सुखद हो ।’ –त्यसपछि उसले भनेको थियो ।

ठूलाठूला धार्मिक ग्रन्थहरूबारे छलफल र टीकाटिप्पणी गर्ने विद्वान् नन्दिकेश्वरलाई त्यसवेला मैले नरपशु जस्तै देखें । मैले आदर गर्दै आएको नन्दिकेश्वर त्यसैक्षण मेरो दृष्टिबाट तल रसातलमा पुगेको थियो ।

त्यस घटनापछि नन्दिकेश्वर विजयी भएर हाँसेको थियो भने म आफ्नो पराजयको ग्लानिले रोइरहेकी थिएँ ।

‘शिखा ! तुम मुझे बहुत पसन्द हो । तुम बोलोगी तो हम तुम से सादी बनाने को तयार हैं ।’ –नन्दिकेश्वरले त्यसरात प्रस्ताव पनि राखेको थियो ।

उसको यो प्रस्ताव सुनेपछि मैले रुँदै गरेका मेरा आँखाहरू उसको अनुहारतिर गाडेर उतिर घृणाको थुक थुकिदिएकी थिएँ । उ भने मेरो घृणाको थुक देखेर पनि निर्लज्ज हाँसो हाँसिरह्यो ।

त्यसपछि उ आफ्नो कोठामा गएको थियो ।

उ गएपछि पनि म धेरै बेर पछुतोले रोइरहें । त्यसैवेला अचानक म सानु र सानुका बुबाको नगिच पुगेकी थिएँ । मेरा मनका आँखाहरू घर छोडेको दिनदेखि आजै मात्र विराटनगरको बरगाछीस्थित आफ्नो निवासको आफ्नो कोठामा पुगेका थिए । नन्दिकेश्वरको व्यवहारले क्षतविक्षत म अब आफ्नै दृष्टिको अधिल्लिर समेत धूमिल भएकी थिएँ ।

त्यसरात अटोमेटिक ताला बन्दी भएको त्यस ढोकाबाट नन्दिकेश्वर कसरी मेरो कोठामा पस्यो भनेर पनि म छक्क परेकी थिएँ ।

भोलिपल्ट मैले अम्माबहिनसँग सबै कुरा रूँदैरूँदै भनें । नन्दिकेश्वरलाई तुरुन्त तिम्रो घरबाट निकाल, यस्तो बदमाशलाई यहाँ नराख भन्ने मैले प्रस्ताव राखेकी थिएँ । मेरा कुरा सुनेर अम्माबहिन खित्का छोडेर हाँसिन् । 'तुम शिखा ! सचमुच नादान हो । नन्दिकेश्वर मर्द है । मर्द होना कोही गुनाहा नहीं है । तुम भी तो सुन्दर हो, जवान हो, वह साधु बाबा तुम पे मर मिटता है । कई दिनों से उसने मुझसे तुम्हे पटानेको भी कहा था । मैने कई बार तुम्हे इशारा भी किया; और उसने भी । मगर तुम तो भोली की भोली रही । कोई चारा नहोने से उसने मुझसे कल पैर दवा के गिडगिडाया और तुम्हारा कमराका दूसरा चावी भी लेलिया ।'

त्यसपछि अम्माबहिन घरै उचाल्ने गरी हाँसेकी थिइन् । त्यसदिन पहिलोपल्ट मलाई अम्माबहिन घिनलाग्दी र कुरूप लागी ।

'सुनो, तुम पूरी जिन्दगी कैसे काटोगी । ऐसा तो सब जगह चलता रहता है । स्त्रीको पुरुष भोगेगा ही, किसी भी तरह । तुम नहीं मत करो । मेरी मानो । नन्दिकेश्वर से सादी बनालो । वह अच्छा आदमी है ।' –अम्माबहिनले मैले नमागेको सल्लाह दिएकी थिई । त्यसपछि मलाई त्यो घृणित बुढियाको मुखै हेर्न मन लागेन ।

अब म के गरूँ ? गङ्गाजीमा हाम्फालेर ज्यान गुमाऊँ; घर फर्कूँ अथवा यहीं बसूँ ? नन्दिकेश्वर जस्तो घृणित मान्छेसँगको दाम्पत्य-जीवनभन्दा त गङ्गाजीमा डुबेर मर्नु निको जस्तो मैले ठहर गरें ।

त्यस दिनभरि मेरो मनमा अनेक तर्कनाहरू आइरहे– घर, सानु, सानुका बुबा । छ महीनादेखि हराएकी मलाई उनीहरूले कसरी स्वीकार गर्लान् ? के त्यहाँ म फेरि पहिले कै नै बस्न सकूँला ? आदि इत्यादि कुराहरू मेरा मनमा आइरहे ।

तर यस ठाउँमा भने म अब बस्नेछैनँ; मैले वृद्ध निर्णय लिएँ । आफ्ना केही सामानहरूको ढोला कसेर त्यसै साँझ मैले त्यो धर्मशाला छोडेँ । रामघाटमा भेट भएकी एउटी पन्जाबी वृद्धासँग अनुनय गरेर त्यस रातको वास मैले उसैसँग मिलाएकी थिएँ ।

त्यसरात ती पन्जाबी वृद्धाकै बिछचौनामा उनको हात समातेर नै म सुतेकी थिएँ । अघिल्लो रातको सन्त्रासले गर्दा रातभरिजसो मलाई राम्ररी निद्रा पनि परेको थिएन । निदाएको वेला पनि त्यही नन्दिकेश्वर र अम्माबहिन राक्षस भएर मलाई अँचेटन आएको देख्थे । धेरै पटक तर्सेर जुरुक्क-जुरुक्क उठेकी पनि थिएँ म । त्यसपछि त्यसरात ती वृद्धाले मलाई आफ्नै काखको बच्चा जस्तै अँगालो मारेर सुताएकी थिइन् । मलाई पनि आफु निरीह बालिका भएर उनको अँगालोमा सुरक्षित महसूस भएको थियो । स्नेहको अँगालोभिन्न बसेको वेला मलाई केही घण्टाअघि मात्रै परिचित ती वृद्धा मेरी जन्मजन्मान्तरकी सहोदरा लागेकी थिइन् ।

त्यस दिनको त्यो साँझ गङ्गाकिनारको सन्ध्या आरतीले पनि मलाई लोभ्याउन सकेन । त्यससाँझ गङ्गामा सधैं कै सल्केका हजारौं बत्तीले पनि मेरो मनको अँध्यारो त्यसवेला हटाउन सकेन ।

एक मन आफुलाई अत्यन्तै प्रिय भएको यही गङ्गाको भेलमा आफैलाई समाप्त पार्ने इच्छा पनि भएको थियो मलाई । तर बाल्यकालदेखि नै सुन्दै आएको कुराहरू सम्झन पुगेँ । आत्महत्या गरेमा मानिसले मुक्ति पाउँदैनन, आत्महत्या गर्ने व्यक्तिको आत्माले कहिल्यै शान्ति पाउँदैन आदि इत्यादि ।

त्यसैरात मैले ती दयालु पन्जाबी आमाबाट केही कुरा थाहा पाएकी थिएँ । त्यस अम्माबहिनले केही वर्षअघि एउटी मजस्तै आइमाईलाई रातारात त्यहाँबाट गायब पारेकी रहिछ । त्यसवेला पन्जाबीआमाको कुरा सुनेपछि डरले मलाई भिन्नसम्म चिसो भएर आएको थियो ।

मेरो शरीर शीताङ्ग भए पनि मेरो मन दनदनी सल्किरहेको थियो । यो आगो किन यसरी सल्कन्छ ? यसले मलाई किन खरानी पार्न सक्दैन ? किन मलाई कुनै भतभती पोलिरहन्छ ? यी तर्कनाहरूले मैले रात बितेको पत्तै पाइँनँ । तर्कनै-तर्कनाले जेलिएकी म निरुत्तरित हुँदै बिहान सबेरै बाहिर निस्कें । गन्तव्य निश्चित नबनाएकी म सानो मेरो गठरी हातमा भुन्ड्याएर दिल्ली जाने बसमा पो चढ्न पुगिछु । जीवनयात्राको यस परिक्रमामा म सर्वथा रिक्तो भई बसको सिलिङ हेरेर टोलाइरहें, फगत टोलाइरहें, एकोहोरिएर टोलाइरहें ।